

T.C.
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ
FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

KATILIM BANKACILIĞINDA KAYNAK MALİYETİ
VE FİYATLAMA İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet Salih GÖKÇE
1350Y75112

İstanbul, Mayıs 2016

T.C
İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
FİNANS ENSTİTÜSÜ
FİNANS ANABİLİM DALI

ULUSLARARASI BANKACILIK VE FİNANS YÜKSEK LİSANS
PROGRAMI

KATILIM BANKACILIĞINDA KAYNAK MALİYETİ
VE FİYATLAMA İLİŞKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Ahmet Salih GÖKÇE

1350Y75112

Danışman: Yrd. Doç. Dr. Vahit Ferhan Benli

İstanbul, Mayıs 2016

T.C. İSTANBUL TİCARET
ÜNİVERSİTESİ

T.C.

İSTANBUL TİCARET ÜNİVERSİTESİ
.....*Finans*..... ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ ONAY FORMU

.....*Finans*.....
Anabilim Dalı*Uluslararası Bankacılık ve Finans*.....
yüksek lisans programı*1350475112*..... numaralı öğrencisi*Ahmet Salih*.....
.....*Göçgöç*.....'nin ".....*Katılım Bankacılığında Kaynak Maliyeti*
.....*ve Fiyatlandırma İlişkisi*....."
başlıklı tez çalışması jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ DANIŞMANI

.....*Yrd. Doç. Dr. V. Feriye Dene*.....

JÜRİ ÜYESİ

.....*Yrd. Doç. Dr. H. Ersoy*.....

JÜRİ ÜYESİ

.....*Yrd. Doç. Dr. Gülhan İnel*.....

İstanbul Ticaret Üniversitesi*Finans*..... Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun*13/05/2016*.....
Tarih,*2016/31-T*..... sayılı kararı ile onaylanmıştır.

ÖZET (ABSTRACT)

Bu çalışmada bankacılık sektöründe ve katılım bankacılığında kaynak maliyeti ve fiyatlama ilişkisi konusu araştırılmıştır. Bankacılık sektörü üzerinde makroekonomik koşulların ve yaşanan ekonomik krizler dolayısıyla bankacılık sektörü için yapılan mikro reformlar doğrultusunda bankacılık sektörü üzerine getirilen kamusal yükler ve zorunlu karşılık oranları (vergiler),bankaların kaynak maliyetlerini yükseltmektedir. Ancak alınan bu tedbirlerin finansal istikrara sağladığı katkı tartışılmaz bir gerçektir. Bankalar üzerinde oluşan bu kamusal baskı bankaların fiyatlama davranışlarını etkilemekte böylece bankaların kaynaklarını verimli bir şekilde kullanamamalarına neden olmaktadır. Bu da ekonomik büyümeye olumsuz etki etmekte, bankaların aracılık görevini etkin bir şekilde yerine getirememesine neden olmaktadır.

Anahtar Kelimeler; *Kaynak Maliyeti, Fiyatlama, Başabaş Analizi*

In this study, resource costs and pricing in the banking sector and banking was given to the issue of the relationship. Due to the economic crisis and macroeconomic conditions on the banking sector for the banking sector in line with the micro reforms of the banking sector and the public brought on loads and the required reserve ratio (taxes) the resource costs of banks increase. The contribution of these measures to financial stability but it is an indisputable fact. Thus the public pressure that occurs on the pricing behavior of the banks affect the banks they cause to use resources efficiently. Of buddha economic growth and a negative impact on banks intermediation leads to fail to fulfill the task effectively.

Keywords; *İslamic Banking,Break Even Analysis, Cost and Pricing*

İÇİNDEKİLER

ÖZET(ABSTRACT).....	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ.....	vii
Şekiller Listesi	viii
Grafikler Listesi	ix
Kısaltmalar.....	x

GİRİŞ 1

1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAYNAK MALİYETİ KAVRAMI VE KAYNAK MALİYET YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER.. 3

1.1. Kaynak Maliyeti Kavramı	6
1.2. Kaynak Maliyeti Fonksiyonu.....	6
1.3. Kaynak Maliyet Yapısını Etkileyen Faktörler	9
1.3.1. Makroekonomik Koşulların Etkisi.....	9
1.3.2. Yasal Düzenlemeler ve Kamu Kesimi Müdahalesinin Etkisi	12

2. BANKA KAYNAKLARININ ÖZELLİKLERİ VE MALİYET HESAPLAMA YÖNTEMLERİ..... 17

2.1. Özkaynakların Bankaya Maliyeti	17
2.2. Ekonomik Sermaye Düzeyi	22
2.3. Mevduat Kaynağının Bankaya Maliyeti	25
2.4. Bankalararası Para Piyasasından Kullanılan Kaynağın Maliyeti (İnterbank).....	29
2.5. T.C. Merkez Bankası Reeskont Kredilerinin Bankaya Maliyeti	30
2.6. Menkul Kıymet İhracı İle Sağlanan Kaynağın Maliyeti.....	31
2.7. Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonların Maliyeti	33

2.8. Yurtiçi ve Yurtdışı Bankalardan Kredi Alınarak Sağlanan Kaynağın Bankaya Maliyeti.....	35
2.9. Diğer Pasiflerin Maliyeti	42
2.10. İşletme Giderlerinin Maliyete Yansıtılması.....	43
3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BAŞA-BAŞ NOKTASI (BREAK-EVEN) ANALİZİ.....	45
3.1. Faizsiz (Katılım) Bankacılığı İçin Başa-Baş Noktası Veya Eşik Noktası	47
3.2. Bankacılık Sektörü İçin Basitleştirilmiş Başa-Baş Noktası Grafiği Analizi.....	49
3.3. İslami (Katılım) Bankacılıkta Fon Toplama Yöntemleri.....	54
3.3.1. Cari Hesaplar	55
3.3.2. Tasarruf Hesapları (Katılma Hesapları);.....	56
4. KATILIM BANKALARINDA MUDİYE DAĞITILACAK KAR ORANIN HEDEFLEMESİ VE MEVDUAT MALİYETİNİN HESAPLANMASI.....	60
4.1. Günlük Birim Değer Hesaplama Tablosu.....	71
4.2. Katılım Bankacılığında Sermaye Maliyeti ve Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma (CAPM) Modeli.....	77
5. KATILIM BANKACILIĞINDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ, KATILIM FİNANSMANI VE FİYATLAMA.....	83
5.1. Fon Kullanırma Yöntemleri.....	83
5.1.1. Murabaha (Üretim Desteği, Maliyet Artı Kar Marjı Satış)	83
5.1.2. Mudaraba (Sermaye ve Emekten Doğan Ortaklık).....	84
5.1.3. Muşaraka	85
5.1.4. Selem	87
5.1.5. İcara (Kiralama).....	89
5.1.6. İstisna Satışı (İşgörme Akdi)	91

5.2. Katılım Bankacılığında Katılım Finansmanı ve Fiyatlama 91

SONUÇ.....

Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

KAYNAKÇA.....

Hata! Yer işareti tanımlanmamış.

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Kaynak Türleri	7
Tablo 2. TL Mevduat Maliyetinin Hesaplanması	27
Tablo 3. USD Mevduat Maliyetinin Hesaplanması YP	28
Tablo 4. Alınan Kredilerin Vadeye Göre Yapısı.....	38
Tablo 5. TL Alınan Krediler Net Maliyet (%)	39
Tablo 6. \$ Alınan Krediler Net Maliyet (%)	40
Tablo 7. \$ Alınan Krediler Net Maliyet (%)	41
Tablo 8. İslami Ve Mevduat Bankalarının Seçilmiş Finansal Karlılık Oranları	53

Şekiller Listesi

Şekil 1. Banka İle İlgili Trafların Zarar Paylaşımı ve Risk Sermayesi.....	19
Şekil 2. Z-Skor Tanımı	41
Şekil 3. Fıtratla Örtüşen Arz-Talep Kanunu- Vadeli Satışın Fiyata Etkisi Ve İslam Ekonomisinin Gerçek Bir Serbest Piyasa Ekonomisi Olduğu	46
Şekil 4. Günlük Birim Değer Hesaplama Tablosu	61
Şekil 5. Murabaha Finansmanı	67
Şekil 6. Mudarebe Finansmanı	68
Şekil 7. Muşaraka Finansmanı.....	69
Şekil 8. Selem Süreci.....	71
Şekil 9. İcare Modelinin İleyişi.....	73
Şekil 10. Ortalama Markup.....	77

Grafikler Listesi

Grafik 1. Faiz Koridoru.....	11
Grafik 2. Başı-Baş Noktası Grafiği	49
Grafik 3. İslami Ve Mevduat Bankalarının Seçilmiş Finansal Karlılık Oranları.....	42

Kısaltmalar

AN	:	Katılma Hesapları Ankes Payı Tutarı
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	:	Borsa İstanbul
BKK	:	Bakanlar Kurulu Kararı
BMSV	:	Banka Sigorta Muamele Vergisi
C.	:	Cilt
C.A.D	:	Vadesiz Mevduat Depozitoları
CAPM	:	Sermaye Maliyeti ve Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma
DİBS	:	Devlet İç Borçlanma Senetleri
FVFM	:	Finansal Varlıkları Fiyatlama Modeli
HBK	:	Hedeflenen Brüt Kar Tutarı
HNKO	:	Hedeflenen Net Kar Oranı
JLTP Rate	:	Japon Piyasasında geçerli olan uzun vadeli kredi faizi
KKDF	:	Kaynak Kullanım Destekleme Fonu
KM	:	Kullanılabilir Mevduat Toplamı
LIBOR	:	Londra Bankalararası Satış Kuru ya da Londra Bankalararası Kredi Faiz Oranı
M	:	Mevduat Toplamı
MCP	:	Marjinal Maliyet Fiyatlandırma
RAPM	:	Risk Ayarlı Performans Ölçütü, Risk Adjusted Performance Measures
RAROC	:	Sermayenin Risk Ayarlı Getirisi, Risk Adjusted Return on Capital
RMD	:	Riske Maruz Değer
RMS	:	Riske Maruz Sermaye
ROM	:	Rezerv Opsiyon Mekanizması
RORAC	:	Risk Ayarlı Öz sermaye
S	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Prim Tutarı
s.	:	Sayfa
S.A.D	:	Tasarruf Hesapları Depozitoları
SYO	:	Sermaye Yeterlilik Rasyosu

TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TL	:	Türk Lirası
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
U.I.A.D	:	Sınırlandırılmamış Yatırım Hesapları Depozitoları
USD	:	Amerikan Doları
YNS	:	Yeni Neo Klasik Sentez
ZK	:	Zorunlu Karşılık Tutarı

GİRİŞ

Türk bankacılık sistemi üzerinde genel mevzuatın yanı sıra bankacılık ve sermaye piyasası mevzuatı tarafından getirilen bazı yükler söz konusudur. Bu yüklerin olup bunların bir kısmı müşterilere yansıtılmakta, diğer bir kısmı ise bankaların doğrudan üzerinde kalmaktadır. Aynı zamanda müşteri üzerine yansıtılan yükler de bankacılık işlemleri açısından bir maliyettir. Bankacılık işlemleri üzerine yüklenen yüklerin azaltılmasıyla birlikte bankacılık işlemleri ve kredi maliyetleri düşerek, piyasalarda derinlik daha da artacaktır ki bu gelişmelerle birlikte ekonomideki canlanmaya katkı sağlanmış olacaktır. Bankacılık sektöründe maliyet denilince ilk olarak şüphesiz yüksek ve değişken/oynak enflasyon en etkili etken olarak yer alır. Bu belirsizlik ortamı ve yüksek enflasyon oranı ile birlikte kur riski birleşerek yerel para cinsi kredilerin pahalı olması sonucunu karşımıza çıkarmaktadır.

Enflasyonun düşürülmesinin yanı sıra istikrarlı iktisadi ortamın kurulması maliyet unsurunun zaman içerisinde azalmasını sağlayacaktır. Diğer maliyet unsurlarının azaltılması adına oransal indirim uygulanması her ne kadar başta devletin vergi gelirinde düşüş yaratacağı hissi uyandırsa da mali sistemde oluşacak derinliğe bağlı olarak ekonomi üzerinde oluşacak olan pozitif etkiye bağlı olarak diğer vergi gelirlerinde artış sağlanacaktır.. Mevduat faizi ile kredi faizi arasındaki faiz farkı bankalar tarafından üstlenilen aracılık fonksiyonunun hangi düzeyde verimli yapıldığının en önemli göstergesi olup bu faiz farkı esasen bankacılık sektörünün aracı olduğu fonların vadesini uzun tutmak amacıyla katlanılmakta olan maliyetle birlikte risk priminden ileri gelmektedir. Sisteme giren fonlarla sistem içinde kullanılan fonlar arasındaki bir nevi sürtünme olarak tanımlayabileceğimiz mevduat-kredi faiz sürtünmesi ekonomik aktivitelere ekstra yük getiren bir durumdur.

Ekonomide var olan kıt kaynakların daha da verimsiz alanlara kaymasına neden olan bu ekonomik yük, bankaların verimliliklerinden çok, maruz kalınan çeşitli zorunlu

maliyetlerden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ilgili çalışmada birinci bölümde bankacılık sektöründe kaynak maliyeti kavramı ve kaynak maliyetini etkileyen faktörler incelenmiştir.

İkinci bölümde kredi fiyatlamasının yapılabilmesi için gerekli olan kredi kaynaklarının maliyetlerinin nasıl hesaplandığı konusuna değinilmiş ve kredi kaynak maliyeti hesaplamaları yapılmıştır.

Üçüncü bölümde bankacılık sektöründe(konvansiyonel ve katılım bankacılığında) başa-baş noktası analizi yapılarak bankacılık sektöründe maliyet, kar, hacim analizi yapılmış ve başa baş noktası analizinin bankacılık sektöründe risk analizinden bağımsız yapılamayacağı anlatılmaya çalışılmıştır. Beşinci bölümlerde çalışmanın asıl konusu olan katılım bankacılığında fon toplama yöntemleri ve kaynakların maliyetleri incelenmiştir.

Son bölümde ise bankacılık sektöründe ve katılım bankacılığında kaynak maliyetine göre fiyatlama ilişkisi irdelenerek ve fiyatlama stratejileri konusuna değinilerek sektörün rekabet yapısına göre fiyatların nasıl şekillendiği anlatılmaya çalışılmıştır.

Türkiye ve dünyada Katılım bankacılığı hızlı bir şekilde gelişmekte ülkemizde ve dünyada sayıları gittikçe artmaktadır. Katılım bankaları sayılarında ki bu artış sektörde rekabetin artmasına vesile olacaktır. Rekabetin artmasıyla maliyetleri bilmek ve rekabete dayalı fiyatlama stratejileri daha elzem hale gelmektedir. Ayrıca Türkiye, İslam Kalkınma Bankası ve Endonezya'nın ortaklaşa kurmayı düşündüğü bir Merkez Bankası görevini yerine getirecek olan Megabank projesi ile İslami bankaların mevcut Merkez Bankaları ile olan ilişkilerindeki tereddütler ortadan kaldıracaktır. Aynı zamanda konvansiyonel bankaların kısa vadeli kaynaklar bulması katılım bankalarına göre kolay olduğu için artık Megabank'ın kurulmasıyla da İslami bankaların kısa vadeli kaynaklara ulaşması önünde ki engeller de kalkmış olacaktır. Bu son gelişmelerle beraber Katılım bankacılığında kaynak maliyeti fiyatlama ilişkisi konusu önem kazanmaktadır.

1. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAYNAK MALİYETİ KAVRAMI VE KAYNAK MALİYET YAPISINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Genel olarak işletmeler açısından maliyet, bir amaca ulaşmak için katlanılan ekonomik fedakarlıkların tümü olarak tanımlanabilir, işletmeler açısından ulaşılmak istenilen amaç satış geliri, bunun için katlanılması gereken fedakarlıklar ise maliyetlerdir. Bir işletmenin belirli bir dönemdeki karını belirleyebilmek için, söz konusu ekonomik faaliyetlerden elde edilen satış geliri ile bunun maliyetinin bilinmesi gerekmektedir.

işletmenin faaliyetleri için gerekli olan ve çeşitli kesimlerden temin edilerek, faaliyetlerin devamlılığında kullanılan kaynakların maliyetinin bilinmesi, işletmenin gelecek dönemlerde izleyeceği politikalar açısından yol gösterici niteliğindedir.

Ancak, diğer işletmelerde maliyet faktörlerinin önemli bir bölümü işletmenin inisiyatifinde kontrol edilebilir nitelikte iken, Bankacılık Sektöründe bu durum daha farklıdır. Banka işletmeleri, ekonomik bünyede yer alan diğer işletmelerden genel olarak aşağıdaki özellikleri nedeniyle ayrılmaktadır:

Öteki işletmelerde nakit ile ürünün takası mevzu bahis iken, bankalarda değişime konu olan ürün yalnızca nakit yani paradır. Bankanın para alım satım faaliyetinin miktarı ile bu faaliyet için gerekli işgücü ve malzeme arasındaki oran belirlenmemektedir.

Diğer yandan banka, giderek artan ölçüde, nitelikli işgücü ile makine ve malzeme ağırlıklı bankacılık hizmetleri de sunmaktadır. Ancak bu hizmetlerin gerçekleşmesi için gerekli para kullanım miktarı ya hiç belirlenmemekte ya da çok düşük ölçülerde belirlenebilmektedir.

Bankanın üretim konusu maddi (fiziki) bir varlık değildir. Bu nedenle stoklanması mümkün olmamaktadır. Banka işletmelerinde alım satım konusu olan "şey" in para olduğu, dolayısıyla bankanın ürününün yine para olduğu açıktır. Diğer endüstri kollarında olduğu gibi yeni bir maddi (fiziki) varlığı olan bir mal ortaya çıkmamaktadır. Bu nedenle banka ürünü para üretilirken, diğer işletmelerde olduğu gibi önce bazı hammaddelerin tedariki, sonra bunların şekil değiştirme işlemine tabi tutulması ve belirli bir stoklama işleminden sonra pazara sunulma süreçlerinden

geçirilmemektedir. Özet olarak, bankanın üretiminde stoklanabilir bir mal sözkonusu değildir.

Banka üretim konusunun stoklanamaması, üretim ve pazarlama politikası açısından önemli sorunları da beraberinde getirebilmektedir. Ürünlerin gayrimaddi olması, üretim konusu kredi veya hizmetin talebinin ortaya çıktığı anda, arzının da hazır olmasını gerektirmektedir. Bu nedenle endüstri işletmelerinin tersine bir durum olarak üretim miktarı ile talep arasında doğacak fark, stok için üretim veya sipariş sonucu belirli bir zaman aralığında üretilme politikası ile giderilememektedir.

Banka hizmetleri genellikle, birbirini tamamlayan hizmet bileşimi olarak sunulmaktadır. Banka işletmelerinin çalışma şeklinin niteliği nedeniyle, görülen bir diğer özellik hizmetlerin tek tek, birbirlerinden ayrı politika ve yöntemlerle pazarlanamayacaklarıdır. Zorunlu olmamakla birlikte, kredi müşterilerinin aynı zamanda mevduat hesabı bulunmakta, bunlar hizmet işlemlerinden de yararlanmaktadırlar. Bu hizmetlerin bir kısmının bedelsiz olarak sunulması nedeniyle, banka bazen maliyetinin altında hizmet sunmak durumunda kalabilmektedir. Karlı olmayan hizmetlerin arzından vazgeçilmesi halinde, bankanın müşteri kaybedeceği gözönünde tutulursa, banka hizmetlerinin bir hizmet bileşimi şeklinde sunulması gerektiği açıkça görülmektedir^).

Ülke ekonomileri ve finans sektörü içinde çok önemli bir role sahip olan bankalar, faaliyetlerini sürdürmek için ihtiyaç duydukları kaynakları temin ederlerken, bunun karşılığında da bazı giderlere, diğer bir ifade ile maliyet unsurlarına katlanmak zorundadırlar.

Plase edilebilir kaynakları çoğaltmak, yatırım kararlarını kolaylaştırmak ve tüketimi artırmak yoluyla ekonomiye katkıda bulunan bankaların, verimli çalışabilmeleri, en uygun fiyatla topladıkları kaynakları en uygun şekilde plase ederek kar marjını koruyabilmelerine bağlıdır.

Diğer bir ifade ile, bankaların etkin ve verimli çalışabilmeleri, kaynaklarını kullanım amacıyla plase ederken en uygun fiyatın belirlenmesi çalışmalarının doğru bir şekilde gerçekleştirilmesine bağlıdır. Plase edilecek kaynakların fiyatlandırmasında en önemli etkenlerden biri de, kullanılan kaynağın maliyetidir.

Kaynak maliyeti bankaların, kaynak yapısının optimal olup olmadığı konusunda da bir ölçüdür. Bankalar için, belirli bir tarihte çok farklı sermaye yapılarına sahip olmak olanaklıdır. Aynı zamanda, bu sermaye yapılarından biri diğerlerinden daha

üstün, diğer alternatiflere göre seçilmesi gereken unsurlara sahiptir. Bankalar, diğer işletmelerde olduğu gibi, alternatif kaynak yapılarının üstünlüklerini değerlendirirken, kaynak maliyetini de bir ölçü olarak kullanabilirler.

Bankaların ekonomiyeye kaynak yaratma çabaları bir üretim sürecidir. Her işletmede olduğu gibi banka işletmeciliğinde de bu süreç belli maliyetler doğurmaktadır. Bankadan yapması beklenen de optimal çalışarak birimsel bazda kendi maliyetlerini en aza indirmek ve karlı çalışmak, genel bazda ekonominin kaynak ihtiyacını etkin ve verimli bir şekilde karşılamaya katkıda bulunmaktır.

Bilindiği gibi faiz, tasarrufların veya daha geniş anlamda kaynakların ödünç toplanabilmesi için ödenmesi gereken fiyattır. Kısa dönemde veya belirli bir zaman kesiti dikkate alındığında, ekonomideki ödünç verilebilir kaynakların toplamı sabit kabul edilebilir. Bu çerçevede, faiz hadleri ile enflasyon hızı ve enflasyon beklentileri arasındaki ilişki, toplam kaynaklardan tasarruflara ayrılan bölümü, dolayısı ile bankalara kaynak akışını belirleyecek ana etmen niteliğini kazanmaktadır. Nispeten uzun bir dönemde ise, faiz hadlerindeki bir değişikliğin ekonomideki tasarruf eğilimini ve kaynakların dağılımını etkileyeceği kuşkusuzdur.

Banka kaynaklarının maliyetinde etkili olan çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Bu unsurların bir bölümü bankaların kontrolleri dahilinde, bir bölümü ise kontrolleri dışında oluşmaktadır. Bu durumda bankaların yapması gereken, çeşitli etkenler doğrultusunda oluşan maliyet unsurlarını dikkate alarak, optimum seviyede ve fiyatla kaynak temin etmek olmaktadır. Kaynak maliyetinin olabildiğince doğru seviyede tespit edilmesi işleminin önemi, kendini burada göstermektedir. Bankaların pasif yapısını oluşturan her seviyedeki ve her türdeki kaynağın maliyet hesaplaması konusunda çeşitli yöntemler bulunmakla birlikte, esas olan maliyeti oluşturan tüm unsurların hesaplamaya olması gereken şekilde yansıtılması gerektiğidir.

Banka kaynakları içinde yer alan özkaynak, mevduat, Bankalararası Para Piyasası'ndan sağlanan tutar, T.C. Merkez Bankası Kredileri, tahvil ihracı yoluyla sağlanan kaynaklar ile yurt içi ve dışından çeşitli kurum ve kuruluşlardan temin edilen kaynaklar ile diğer pasifler olarak adlandırılan ve geçici olarak banka bünyesinde kalan kaynakların Türk Lirası ve yabancı para cinsinden olmalarına göre maliyet hesaplamalarının ayrı ayrı yapılarak, toplam kaynak içindeki oranları ile ağırlıklandırılması sonucunda maliyet hesaplaması gerçekleştirilmektedir.

1.1. Kaynak Maliyeti Kavramı

Kaynak maliyeti bankalarda, mevduat kaynağına ilave olarak bankacılık sistemi içerisinde yer alan repo kaynağı, alınan krediler, bankaların kendi aralarında bankalar arası para piyasasından sağlanan kaynaklar yurtdışı bankalardan sağlanan kaynaklar ve diğer pasifleri yani sermaye maliyeti vb. kaynakları kapsayan bir havuzun maliyeti olarak ele alınmalıdır.¹ Kaynak maliyeti kavramı son yıllarda taşıdığı klasik anlamını yitirmiş, sektörde yaşanan makro boyutlu dönüşümler birçok yeni enstrümanların sektörde yer almaya başlamasıyla zenginleşmiş, içeriği genişlemiş ve eskisinden fazla şeyi ifade eden bir kavram olarak karşımıza çıkmıştır. Gerçekten de Kaynak maliyeti kavramı bir dönem salt mevduat maliyeti anlamına gelirken, bugün Artık Repoyu Açık Pozisyonu, Kullanılan Kredileri ve Bankalararası Para Piyasası'nı ve diğer pasifleri de içeren bir havuzun maliyeti anlamını taşımaya başlamıştır.² Bankaların en temel görevi fon sağlayıp fon kullanma olduğuna göre, bankalar esas faaliyet gelirlerini bu aracılık işlemlerinde elde edeceklerdir. Yani, fon sağlamak için yapılan giderlerin fon kullanımından elde edilen gelirlerle karşılaştırılması bankanın esas faaliyetinden kar sağlayıp sağlamadığını gösterecektir. Bu nedenle, karlı bir işletme olmanın temel kuralı, düşük maliyetli kaynakları getirili bir şekilde kullanmaktır.³

1.2. Kaynak Maliyeti Fonksiyonu

Kaynak maliyeti hesaplanması unsurları genel itibariyle 3 grupta toplanmakta olup bunlar faiz ve Türk Lirası'nın yabancı para birimleri karşısında kur değerinde meydana gelen değişimlerden kaynaklı kur farkı giderleri, makroekonomik ortamla ilişkili iken, disonibilite, munzam karşılık, tasarruf mevduatı sigorta primi (TMSP), KKDF kesintisi, BSMV Banka Sigorta Muameleleri vergisi, BDDK giderlerine

¹ Zeynep Ada Eroğlu, Türk Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti, BDDK MPSD Çalışma Raporları:2001/5, s. 1.

² Ahmet Bayoğlu ve Şaziye Baybar, Bankacılıkta Kaynak Maliyeti, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları, No:8, Aralık 1997, s. 2.

³ Meltem Yaşar Kandıralı, Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri, Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları: No: 9, Ocak 1998, s. 2.

katılıma payı gibi kesintiler ise Kamu kesimi tarafından bankacılık sistemine getirilen yükler olarak ele alınır. Faaliyet giderleri olarak adlandırdığımız giderler ise komisyon giderleri ile bankaların günlük nakit ihtiyaçlarının karşılamak üzere elde bulundurulan ve ihtiyat maksatlı kasa şeklinde ifade ettiğimiz hesaplar için ve bankacılık sektörünün etkinlik ve verimliliklerinin değerlendirilmesi amacıyla kullanılan maliyet unsurları anlaşılmaktadır. Aşağıdaki fonksiyonda kaynak maliyetini meydana getiren unsurlar gösterilmektedir. Bu fonksiyon da; kaynak maliyeti (KM); disponibilitate (dispo) ve munzam karşılık (munzam) yükümlülüğünü, günlük nakit ihtiyacını karşılamak amacıyla elde tutulan kaynaklar (kasa) olarak, TMSF primi (TMSF), KKDF kesintisi (KKDF), BSMV vergisi (BSMV), BDDK giderlerine katılım payı (BDDK), faiz giderleri (faiz), yabancı para kaynaklarının TL cinsinden maliyetini dikkate alabilmek için kullanılmakta olan Türk Lirasının değerindeki değişim (kur) ve faaliyet giderleri (faaliyet) ve ödenen komisyonların hepsi beraber kaynak maliyeti fonksiyonu içinde yer alır. Bu durumda kaynak maliyeti fonksiyonu formül olarak şu şekilde gösterilir;⁴

$$KM_i = f(\text{dispo}_i, \text{munzam}_i, \text{kasa}_i, \text{tmsf}_i, \text{kkdf}_i, \text{bsmv}_i, \text{bddk}_i, \text{faiz}_i, \text{kur}_i, \text{faaliyet}_i, \text{komisyon}_i, \text{dibs}_i) \quad i=1, \dots, 18.$$

"i" kaynak maliyetinde kullanılan kaynak kalemlerini ifade etmektedir. Dolayısıyla kaynak maliyeti 18 farklı kalem için hesaplanmıştır.

Tablo 1. Banka Kaynak Çeşitleri

⁴ Eroğlu, a.g.e., s. 2.

(i)	Kaynak Türleri
1	TL Mevduat
2	Yabancı Para Mevduatı (Dolar \$)
3	Yabancı Para Mevduatı (Euro €)
4	İnterbank TL
5	İnterbank \$
6	İnterbank €
7	Yurtiçi Bankalardan alınan TL Krediler
8	Yurtdışı Bankalardan Alınan TL Krediler
9	Yurtiçi Bankalardan Alınan \$ Kredileri
10	Yurtiçi Bankalardan Alınan € Kredileri
11	Yurtdışı Bankalardan Alınan \$ Kredileri
12	Yurtdışı Bankalardan Alınan € Kredileri
13	Diğer Pasifler TL
14	Diğer Pasifler(\$)
15	Diğer Pasifler (€)
16	Repo (TL)
17	Repo (\$)
18	Repo (€)

Kaynak: Eroğlu Ada Zeynep, "Türk Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti" BDDK MPSD Çalışma Raporları: 2001/5 s.2

Kaynak maliyeti aşağıdaki denklem ile ifade edilebilir;

$$KM = (tmsf + kkdf + bsmv + bddk + faiz + kur + faaliyet + komisyon - dibs) / KK * 100$$

KK = Toplam kaynak-dispo-munzam-kasa

$$OKM = \sum KM(i) * Pay(i)$$

Pay(i) ; Kaynağının toplam kaynaklar içindeki payını temsil etmektedir.

$$Kaynak\ Maliyeti_{Vergi\ Sonrası} = KM \times (1 - Kurumlar\ Vergisi\ Oranı)$$

Burada Önemli nokta, kurumlar vergisi hesaplanırken banka işletme giderleri, TMSF primi ve ödenecek faizler indirim kalemi olarak dikkate alınarak kurumlar vergisi matrahı hesaplanır..

1.3. Kaynak Maliyet Yapısını Etkileyen Faktörler

1.3.1. Makroekonomik Koşulların Etkisi

Bankaların yatırım kararlarında makroekonomik istikrar, vergi düzenlemeleri ve hukuki altyapı gibi kurumsal faktörler belirleyici olmaktadır. Aynı kriterler bankaların firmalara kredi kullandırmalarında da söz konusudur. Bankacılık sisteminde maliyet yapısını etkileyen faktörler üç başlık altında incelenmiştir. Enflasyon etkisi, faiz ve Türk Lirasındaki değişimlerden kaynaklanan kur farkları giderleri makroekonomik ortamı oluşturmaktadır. Bankacılık sisteminin içinde bulunduğu finansal koşullar banka kredilerinin maliyetini ve uygunluğunu belirleyen en önemli unsurlardır.⁵ Enflasyonun neden olduğu uzun süreli belirsizlik ve kısa vadeli öngörü imkânları, bankaların uzun vadeli kaynak bulmalarını güçleştirmektedir. Yüksek enflasyon oranı ile birlikte, makroekonomik istikrarsızlık ortamı bankaların uzun vadeli yatırımlardan kaçmalarına ve bu belirsizlik ortamının yarattığı risklere karşı risk yönetimi araçlarını etkili bir şekilde kullanamamalarına yol açmaktadır.⁶ Son yıllarda enflasyon oranındaki güçlü düşüş sonrasında dezenflasyon (düşük enflasyon) sürecinin de etkisiyle düşük enflasyon ortamı makroekonomik çerçevedeki belirsizlikleri azaltmış ve ekonomik öngörülerdeki kısa vadeli bakışı ortadan kaldırmasıyla ve uzun vadeli öngörülerdeki riskleri azaltması sonucunda, bankaların aracılık fonksiyonlarını daha etkili yerine getirmeleri için uygun bir ekonomik ortam sağlanmıştır.⁷

Bankalarda piyasa riski döviz kurlarında, faiz oranlarında, pay senedi, türev ürünler, gayrimenkul ve çeşitli malların fiyatlarında meydana gelen dalgalanmalardan kaynaklanır. Bu risklerin en önemlileri faiz oranı riski ve kur riskidir. Varlık dönüştürme işlevinin bir sonucu olarak, bankaların varlık ve yükümlülükleri, vade ve

⁵ Nalân Ece, “Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti ve Kredi Fiyatlandırılmasına Etkileri”, Doktora Tezi, İstanbul 2007, s. 54.

⁶ Ece, a.g.e., s. 55.

⁷ Ece, a.g.e., s. 55-56.

likidite açısından uyumsuzdur. Bu durum bankaların potansiyel olarak faiz oranı riskine maruz kalmalarına neden olur. Varlık ve yükümlülükler arasındaki süre ne kadar büyükse faiz oranındaki bir değişikliğin banka sermayesi üzerindeki etkisi de o ölçüde büyük olur. Diğer bir piyasa riski olan kur riskinde bankalar bu risk kaynağından kar edebilecekleri gibi önemli zararlar ile de karşılaşabilirler. Bankaların döviz kurunda meydana gelen oynaklıkların(volatilitenin) yüksek olduğu dönemlerde daha az zararlar ya da riskin yüksek olduğu bu dönemleri fırsata çevirerek kar elde etmeye çalışarak bu kur riski kaynaklı zararları minimize etmek için en az olarak döviz varlıkları ile döviz yükümlülüklerinin eşit yani pozisyonun sıfır(square position) olması gerekmektedir. Ancak burada önemli olan kur riskini sıfırlamak değil yönetmek ve bundan kazanç sağlamaktır.⁸

Faiz Koridoru Kavramı ve Kredi-Mevduat Faiz Farkı İlişkisi; Global kriz sonrasında ekonomik büyümeyi sağlamak amacıyla gelişmiş ülkelere uygulanan genişleyici para politikalarının etkisiyle artış kaydeden küresel likidite ve küresel piyasalarda devam etmekte olan belirsizlik ortamı Türkiye gibi büyümekte olan ülkelere akan sermayenin değişkenlik göstermesine yol açmıştır. Belirtilen bu global durumlar kredide aşırı büyümeye ve döviz hacminde artışa yol açmaktadır ki bu gelişmeler doğrultusunda makro finansal risklerin azaltılması maksadıyla 2010 sonlarından itibaren Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB) yeni bir politika çerçevesini uygulamaya başlamıştır. Fiyat istikrarından ödün vermeden finansal istikrarın desteklenmesi için TCMB tarafından yeni politika araçları geliştirilerek uygulanmaya başlanmıştır. TCMB tarafından geliştirilip uygulama konulan bu politika araçlarından birisi de asimetrik faiz koridorudur⁹

Küresel krizin ardından finansal istikrara daha fazla önem verilmeye başlanmış olup bu durum neticesinde de TCMB tarafından para politikası stratejisi de yeni dönemin özelliklerine uygun olarak şekillendirilmiş ve politika araçları da çeşitlendirilmiştir. Ekonomik büyümenin büyük bir hızla gerçekleştiği dönemlerde genel olarak kredi ve

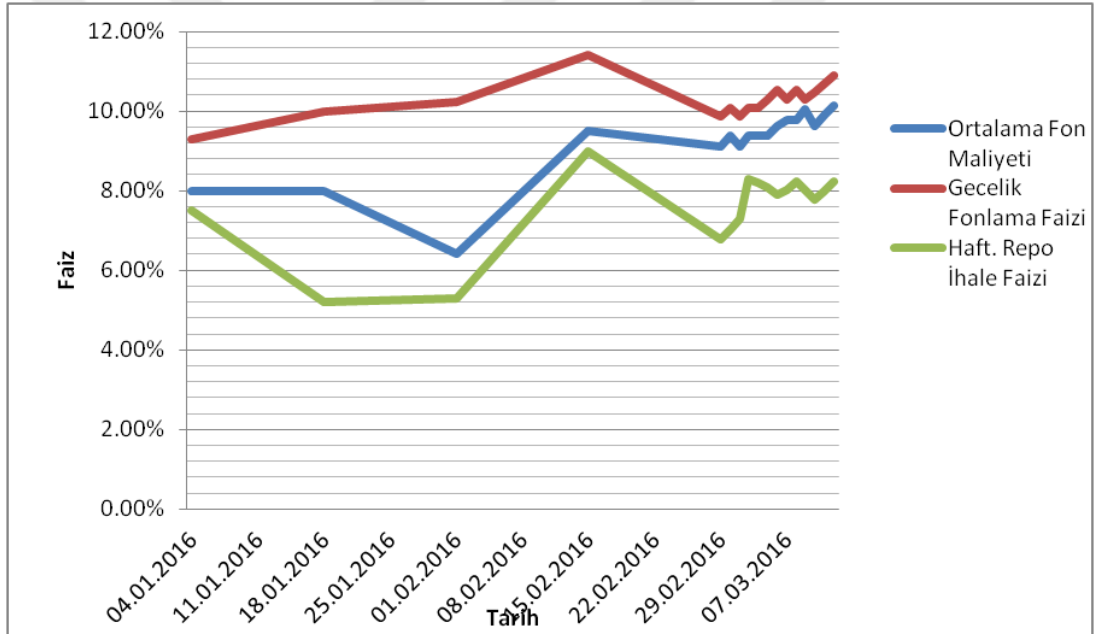
⁸ Mehmet Şanlıoğlu, “Basel Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi Ve Bir Uygulama”, Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Konya 2005, s. 9-15.

⁹ TCMB, “Finansal İstikrar Raporu”, Mayıs 2013, s. 77.

mevduat arasındaki faiz farkı daralmakta, bankalar arasındaki rekabet daha artmakta ve daha da zorlu hale gelmekte olup bu duruma bağlı olarak da krediler hızlı bir şekilde genişlemektedir. Böylesi gelişmelerin yaşandığı dönemlerde faiz farkındaki daralmanın önüne geçilmesi kredi arzında sıkılaştırıcı bir etkiye yol açarak finansal istikrara ciddi bir katkı sağlayabilmektedir. Asimetrik faiz koridoru politikası sayesinde TCMB fiyat istikrarından ödün vermeksizin finansal istikrara katkıda bulunulmasını sağlamaktadır.¹⁰

TCMB Ağırlıklı Ortalama Fonlama Maliyeti ve Faiz-Kur Enflasyon İlişkisi;

Grafik 1. Faiz Koridoru

Kaynak: Mahfi Eğilmez, "Faiz Koridoru", Koridordaki Yılan www.mahfiegilmez.com, Mart 2016, s. 2.

Merkez Bankası Para Politikası sonucunda ağırlıklı ortalama fonlama maliyetini gösteren grafikteki mavi çizginin alt banttaki yeşil çizgiye yaklaşması hareketi TL'nin satın alma gücünün artması yani enflasyonun düşmesi ve TL'nin yabancı para birimleri karşısında değer kazanmasıyla oluşuyor. Buna karşılık üst bant olan kırmızı çizgiye yaklaşması hareketi TL'nin satın alma gücünün düşmesi(enflasyonun

¹⁰ TCMB, "Finansal İstikrar Raporu", Mayıs 2013, s. 85.

yükselmesi) ve yabancı para birimleri karşısında değer kaybetmesiyle oluyor¹¹ Bantın genişliği gerekli görülmesi durumunda Merkez Bankası tarafından ayarlanabilmektedir. Koridor politika faizi etrafında asimetrik bir şekilde oluşturulabilmektedir. Faiz koridoru kısa vadeli sermaye hareketlerinde meydana gelen değişikliklere karşı daha esnek ve daha hızlı tepki verebilmenin yanı sıra gerektiği zaman kredi-mevduat faiz farkını da etkileyerek bankaların kredi verme davranışlarında değişikliğe neden olabilmektedir.¹² Makro ekonomik şartların etkisine bağlı olarak ortaya çıkan faiz ve kur farkı giderlerinin maliyet içerisindeki payı %86,7-89 arasında gerçekleşirken 2000 senesinde faiz oranlarında meydana gelen düşüş ile TL'nin döviz karşısında değerinin artmasına bağlı olarak faiz ve kur farkından giderlerin ortalama kaynak maliyeti içerisindeki payı da düşüş göstermiş ve %70,5 seviyelerine kadar gerilemiştir.¹³

1.3.2. Yasal Düzenlemeler ve Kamu Kesimi Müdahalesinin Etkisi

Munzam karşılık yükümlülüğü ve disonibilite yükümlülükleri bankalarca toplanan kaynakların plase edilebilecek yani kullanılabilecek kısmının miktarını düşürmek suretiyle kaynak maliyetini etkilemektedir ancak TMSF primi, KKDF fonu kesintisi, BSMV ve BDDK giderlerine katılma payı ise doğrudan kaynakların maliyetini artıran gider kalemi niteliğindedir. Kamu kesiminin kaynaklar üzerine getirdiği kamusal yükler yıllar itibariyle artış göstermiştir. Bu artışın nedeni ise faiz ve kur farkı giderlerinin dezenflasyon sürecine bağlı olarak makroekonomik ortamda meydana gelen belirsizlik ortamının azalmasının etkisine bağlı olarak faiz ve kur farkı giderlerinin azalması ve sonuç olarak faiz ve kur farkı giderlerinin ortalama kaynak maliyeti içerisindeki payının düşmesi etkili olmuştur¹⁴

Disponibilite Yükümlülüğü; Bankalar sahip oldukları yükümlülükleri kolay bir şekilde yerine getirebilmeleri amacıyla kendilerine verilen paraları geri almak suretiyle talep edilmesi durumunda ve vadeleri geldiğinde hemen iade edebilecek durumda olmaları ve ödeme sıkıntısı ile karşılaşmamaları için Merkez Bankası'ndaki

¹¹ Mahfi Eğilmez, "Koridordaki Yılan" www.mahfiegilmez.com, Mart 2016, s. 2.

¹² TCMB, "Finansal İstikrar Raporu", Mayıs 2013, s. 77.

¹³ Ece, a.g.e., s. 56.

¹⁴ Eroğlu, a.g.e., s. 6.

serbest hesaplarında nakit ve portföylerinde de her an paraya çevrilebilir kamu menkul kıymetleri (Devlet İçi Borçlanma Senetleri = DİBS) bulundurmalar zorundadırlar. Böylece kamu kesimi borçlanma ihtiyacının karşılanmasında bir araç olarak kullanılmaktadır.¹⁵ Ayrıca DİBS'ler Vergi Usul Kanunu'nun (VUK-279) 279'uncu Maddesi gereği borsa rayici ile değerlendirilir. Ayrıca DİBS'lerin maliyet bedeli ile değerlendirme bedeli arasındaki olumlu fark kurumlar vergisi matrahına eklenir, olumsuz fark ise matrahtan indirilir.¹⁶

Zorunlu Karşılık (Munzam Karşılık) Yükümlülüğü; Küresel krizden sonra gelişmiş ülkeler tarafından uygulanan genişlemeci politikalara bağlı olarak risk iştahında meydana gelen artışla beraber gelişmekte olan ülkelere doğru sermaye akımlarındaki artış, beraberinde makro finansal risk artışını da getirmiştir ki bu durum, TCMB'nin fiyat istikrarı ile birlikte finansal istikrarında sağlandığı bir para politikasının uygulamasını zorunlu hale getirmiştir. Bu bağlamda da 2010 yılı yarısında itibaren TCMB tarafından hazırlanan para politikası metinlerinde küresel dengesizliklerin yansımaları olarak ortaya çıkan makro-f finansal risklere çok daha fazla odaklanıldığı, iç ve dış talepte meydana gelen hızlı değişiminin bağlı olarak kısa vadeli sermaye giriş ve çıkışlarının finansal istikrarla ilgili olan riskleri artırdığı metinlerde sıkça vurgulanmıştır. Fiyat istikrarı ile, finansal istikrarın birlikte sağlanması için farklı politika araçları geliştirilmesi ve kullanılmasının gerekliliği anlaşılmış ve daha önceden merkez bankaları tarafından kullanımı oldukça azalmış olan zorunlu karşılık politikasının etkin politika araçlarından birisi olarak devreye sokulmasına karar verilmiş ve faiz politikası ile karşılıkların dinamik ve daha önce görülmemiş Rezerv Opsiyon Mekanizması (ROM) gibi yenilikler ile kullanıldığı yeni bir döneme girilmiştir.¹⁷ Zorunlu karşılık uygulamasının maliyet kanalı, zorunlu karşılık oranlarında meydana gelen değişikliklerin bankaların kredi ve mevduat faizleri arasındaki farkı etkilemesi şeklinde tanımlamak mümkün olup bu kanal, zorunlu karşılık oranlarında meydana gelen artışın bankanın maliyetlerini artırması karşısında bankanın gerçekleştiren bu artışı telafi edecek biçimde kredi ve mevduat faizlerinde değişikliğe gitmesi şeklinde çalışır. Fakat maliyet kanalı Merkez

¹⁵ Eroğlu, a.g.e., s. 6.

¹⁶ Mehmet Bingöl, Bankalarda Vergi Uygulaması, Hesap Uzmanları Derneği, Ocak 2010, s.119-120.

¹⁷ Mehmet Emin Böcüoğlu, "Rezerv Opsiyon Mekanizmasının Banka Davranışlarına Etkisi", Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü, Ankara, Haziran 2015, s. 4.

Bankası'nın (MB) zorunlu karşılıklara faiz ödememesi yahut piyasa faizinin altında faiz ödemesiyle etkin olabilir. Faiz getirisi bulunmayan zorunlu karşılıklar doğal olarak bankalara ek bir maliyet getirmekte olup bankalar da bu maliyeti mevduat yatıran ve kredi çeken müşterilere bir şekilde yansıtmaktadırlar.¹⁸ Zorunlu karşılık politikasında meydana gelen değişimler bankaların kaynak maliyetleri üzerinde etkiye yol açarak bankaların fiyatlama davranışlarında değişikliğe neden olabilmektedir. Ülkemizdeki gibi mevduatın temel yükümlülük olduğu durumlarda bankaların zorunlu karşılık kaynaklı maliyetleri mevduat faizi ile zorunlu karşılık maliyetinin çarpımıyla elde edilebilir¹⁹

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Primi; TMSF Primi oranı, TMSF'nin sigortaya tabi tutulan mevduat hesapları ile katılım fonlarının TMSF'ce tahsil edilecek olan primlere ilişkin yönetmeliğin 7. maddesine göre; temel prim oranı; md. 4. birinci fıkrasında ifade edilen hesapların sigorta dahilinde olan bölümünün 15/10000, sermaye yeterlilik rasyosu oranının %8'ile %12 arasında olan bankalar için on binde 2, Sermaye yeterlilik rasyosu oranı %8'in altında olan bankalar için ise on binde 5 olarak belirlenmiştir.²⁰

Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu Kesintisi; Yatırımlara yön verilmesi ve ihtisas kredilerinin maliyetlerinin azaltılması amacıyla kurulan ve bu bağlamda da kaynaklarını sadece kredilerden yapılan kesintilerin oluşturduğu "Kaynak Kullanımı Destekleme Fonu (KKDF)" zaman içerisinde yapısında değişiklik olmuş kısa dönemli sermaye hareketlerinin kontrol edilmesi için kullanılan araçlardan biri haline gelmiş ve bankalar tarafından yurt dışından sağlanan krediler üzerinden de fon kesintisi yapılmıştır.²¹ Bankalar ve finansman kurumları tarafından kullanılan tüketici kredilerinde KKDF oranı %15'dir. Daha önce ticari kredilere uygulanan %3 oranındaki KKDF kesintisi ise kaldırılmıştır.

¹⁸ Böcüoğlu, a.g.e., s. 16.

¹⁹ Böcüoğlu, a.g.e., s. 34.

²⁰ Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, "Sigortaya Tabi Mevduat Ve Katılım Fonları İle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik", m. 4 ve m. 7.

²¹ Ece, a.g.e., s. 62.

Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi; BSMV’de verginin doğmasına neden olan işlemler, başka bir ifadeyle vergi verilmesini meydana getiren olay 6802 s. Kanun md. 28’de düzenlenmiştir. İlgili madde uyarınca banka ve sigorta firmalarının "Finansal Kiralama Kanunu"na göre; yapmış oldukları işlemler dışında her ne şekilde olursa olsun kiralama kanununa göre yapmış oldukları işlemler dışında olmak üzere, hangi türde olmasının önemi olmaksızın nakdi yada hesaben almış oldukları nakitler BSMV’ye tabidir.²² Söz konusu vergi mükellefiyetliği ile ilgili 6802 s. Kanun düzenlemesini gerçekleştirirken, yalnızca bankacılık ile ilgili olan faaliyetleri vergiye dahil etmiştir. Bankacılık işlemleri ile birlikte söz konusu işlemlere mahsuben kendilerine hangi isim altında olmasının önemi olmadan nakit olarak yada hesaba kayıt ettirilmesi şartını bağlamıştır. Bu bağlamda Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisi’nin nakit karşılığında gerçekleştirilen işlemler neticesinde alınan vergiler olduğu belirtilmiştir.²³

BDDK Giderlerine Katılma Payı; BDDK Kendi bütçesine ait gelirlerini bankalardan şu şekilde karşılamaktadır, BDDK bankaların bir önceki yılsonu bilanço toplamları üzerinden %0,03 oranında BDDK Giderlerine katılma payı olarak kendi gelirini sağlamaktadır. Ancak giderlere katılma payı olarak tahsil olunacak tutar bankaların bilanço toplamlarının on binde üçünü geçemez.²⁴

Bankacılık Faaliyetleri İle İlgili Gider Unsurları; Kaynak maliyeti hesaplamasında, işletme giderleri, komisyon giderleri ve günlük nakit ihtiyacını karşılamak için tutulan (ihtiyati kasa) tutarı da kaynak maliyetini etkilemesi açısından önemlidir. Faaliyet giderleri olarak; personel giderleri, kira giderleri, bakım onarım giderleri, haberleşme giderleri, ısıtma, aydınlatma, taşıt, kırtasiye basılı evrak, demirbaş gibi sarf giderleri, hukuki işlem giderleri, yapılan yardım ve bağışlar, satış ve pazarlama giderleri, temsil ve ağırlama, ilan ve reklam giderleri, vergi resim ve harç giderleri gibi işletme faaliyetlerinin devamı için gerekli olan giderleri. İnterbank ve yurtiçi yurt dışı piyasalardan sağlanan fonlar ve krediler üzerinden belirli bir oranda alınan komisyon giderleri ve günlük nakit ihtiyacını

²² Sezai Tanrıverdi, “BDDK Banka Muameleleri Vergisinin Bankacılık Sektöründe Rekabeti Bozucu Etkileri Ve Bir Model Önerisi”, Ankara 2010, s.113.

²³ Tanrıverdi, a.g.e., s. 114.

²⁴ Ece, a.g.e., s. 63.

karşılmak için tutulan ihtiyati kasanın kullanılacak kaynak miktarını azaltmak suretiyle maliyetlere olan etkisi de kaynak maliyeti hesaplamasında dikkate alınmalıdır.²⁵

²⁵ Emel Gündoğdu, “Bankacılıkta Kaynak Maliyeti ve Ticari Kredi Fiyatlandırma Üzerine Etkileri”, T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2009, s. 38-40.

2. BANKA KAYNAKLARININ ÖZELLİKLERİ VE MALİYET HESAPLAMA YÖNTEMLERİ

2.1. Özkaynakların Bankaya Maliyeti

Öz kaynaklar, banka sahip ve ortaklarının aktifler üzerindeki haklarını ifade etmektedir. Özkaynakların maliyeti, genel olarak, işletmenin değerinin düşmemesi için yatırım projelerinin özkaynaklar ile finanse edilen kısmından elde edilmesi gereken en az karlılık oranıdır.

Bankaların birer Anonim Şirket olarak menkul kıymetler borsasında işlem gören hisse senetleri bulunmaktadır. Bankalar finansal gerekler ya da yasal zorlama gibi nedenlerle sermaye artırımına gitmektedir. Artırım, yeni fon girişi ile yapılabileceği gibi, dağıtılmayan karların ya da yeniden değerlendirme artışlarının sermayeye dönüştürülmesi şeklinde de gerçekleştirilebilmektedir.

Ortaklık hakkını temsil eden pay senetlerinin ihracı yoluyla sağlanmış kaynakların maliyeti, bu ihrattan sağlanan net kaynak girişine ve her yıl ödenecek kar payı miktarına bağlıdır.

Özkaynak maliyetini hesaplarken özkaynak tutarını meydana getiren unsurların ayrılması başka bir ifade ile sermayeyi oluşturan ana sermaye ve katkı sermaye ayrımı yapılarak ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti yöntemiyle maliyet hesaplaması yapmak sermaye maliyetinin doğru bir şekilde hesaplanabilmesi için daha iyi bir yaklaşım olacaktır. Ana sermayeyi ödenmiş sermaye ve ödenmiş sermayeyle alakalı unsurlar oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle ana sermaye ödenmiş sermaye olarak da nitelendirebiliriz. Bu nedenden dolayı sermaye maliyeti hesaplanırken göz önünde bulundurulmuş bankanın özkaynak tutarı içerisinde ana sermaye tutarı oranının CAPM modeli eşitliği ile $K_{ce} = RF + \beta((RM) - RF)$ hesaplanabilmesine karşın kredinin daha kullanılmama aşamasında, beklenen zararı karşılamak için ayrılacak olan kredi karşılığı da ana sermayenin bir parçası olarak göz önünde bulundurulmaktadır. Yani Ana sermaye maliyetinin hesaplanmasında esas alınan tutara kredi için ayrılacak olan kredi karşılığı tutarında eklenmelidir. Katkı sermayesinin büyük bir kısmı ise sermaye benzeri krediler olarak isimlendirilen yurt dışı borçlanmalarından meydana geldiği

için sermaye yükümlülüğü hesaplanırken göz önünde bulundurulmuş bankaların özkaynak tutarları içerisinde katkı sermaye tutarlarının oranı sermaye benzer kredilerin maliyetiyle çarpılıp katkı sermayenin maliyeti hesaplanabilir. Basel-II Uzlaşısı kapsamında içsel derecelendirme tekniğinin kullanılması halinde sermaye maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır;

$$Mal_{EL} = \frac{\text{Beklenen Zarar Oranı} \times (1 + r)}{1 - \text{Beklenen Zarar Oranı}}$$

$$Mal_{UL} = \frac{\text{Kredi Riskine İlişkin Var} \times (Mal_{Ser} - r)}{1 - \text{Beklenen Zarar Oranı}}$$

Mal_{EL} = Beklenen Zarar İçin Ayrılacak Karşılık Maliyetini

Mal_{UL} = Beklenmeyen Zarar Nedeniyle Tahsis Edilecek Sermayenin Maliyetini

Mal_{Ser} = Hissedarlarca Beklenen Özkaynak Getiri Oranıdır (ROE)

Bu durumda tahsis edilecek olan sermaye UL-EL arasındaki fark kadar olacaktır. Ayrıca sermaye maliyeti olarak esas alınacak olan tutar da bu durumda Mal_{UL} değeri kadar olacaktır. Bu hesaplamada "r" oranı ise kredinin vadesiyle uyumlu DİBS faiz oranıdır ki bu oranın baz alınması daha doğru olacaktır.²⁶

- Risksiz faiz oranı RF (Genellikle hazine bonusu faiz oranı, ya da Türkiye gerçeklerine göre 3 ay vadeli mevduat faiz oranı) tahmin edilir.
- Sistemik riskin (Kaçınılmayan piyasa riski) bir indeksi olan beta katsayısı, (β), belirlenir, hissenin risk katsayısı
- E(RM) Piyasa da işlem gören hisse portföyünden istenen beklenen getiri oranı tahmin edilir.

$$K_{ce} = RF + \beta(E(RM) - RF)$$

²⁶ İhsan Uğur Delikanlı, Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması Ve Finansal Raporlaması, TBB, Ekim 2010, s. 166.

$$\beta = \frac{\text{COVARYANS (Hisse Getirisi, Piyasa Getirisi)}}{\text{VARYANS (Piyasa Getirisi)}}$$

(RM – RF) = Piyasa Risk Primi

$\beta > 1$ Veya $\beta < 1$ Olur, $\beta < 0$ Olmaz. Birçok hisse senedi $0,5 \leq \beta \leq 1,5$ aralığındadır.

Örneğin, risksiz faiz oranının, RF,(0,90), β 'nin 1,3 ve E(RM)' nin 1.40 olduğunu varsayalım. Bu durumda; $Kce = RF + \beta (E(RM) - RF) = 0,90 + 1,3(1,40 - 0,9) = 1,55 = \%155$ 'dir.

Bu demektir ki hissedenden beklenen getiri, $\%155$ 'dir.²⁷ Banka sermayedarları belirli bir öz kaynak getirisi oranı (Return On Equity-ROE) tespit edip bunun sağlanmasını talep edebilirler. Bu durumda hesaplaması ayrıntılı olan ancak basit bir ifadeyle öz kaynak karlılığı şu şekilde hesaplanır; ROE= (Net Kar/Ortalama Toplam Öz kaynaklar) formülü neticesinde hissedarların hedeflediği orana ulaşarak hedef gerçekleşir. Neticede hedeflenen ROE bankanın öz kaynak maliyeti değil, tutar olarak ne kadar kar etmesi gerektiğini hesaplamaktır.²⁸ Amaç sermayedarlara yüksek oranda kar sağlamaktır. Öz kaynak karlılığı da bunu ifade etmektedir. Öz kaynak karlılığının bileşenleri aktif karlılığı ve özkaynak çarpanı (Ortalama Aktifler/Ortalama Öz kaynaklar)'dır. Yani kurum bu hedefine ya aktifleri yüksek karlılıkla fon kullanarak ya da fazla aktifle düşük karlılıkla fon kullanarak ulaşabilir (sürümden kazanmak). Tabii fazla aktif büyüklüğüne ulaşmakta sermaye yeterlilik oranı kısıtlaması vardır. Sermaye yeterliliğini sağlayarak düşük risk alarak daha fazla aktife ulaşılabilir.²⁹ Bankalar, alım-satım hesaplarındaki her tür yatırım fonu, pay senedi ile pay senedi fiyatlarının değişimlerinden etkilenen bilanço içi ve bilanço dışı pozisyonlar ve opsiyonlar dışındaki hisse senedine dayalı diğer türev ürünlerden meydana gelen pozisyonların piyasa fiyatı üzerinden (spesifik) risk ve genel piyasa riskine esas sermaye yükümlülüğü hesaplamak durumundadırlar.³⁰

²⁷ Arman Tevfik ve Gürman Tevfik, Bankalarda Finansal Yönetime Giriş, TBB, Yayın No: 203, İstanbul, 1997, s. 327-328.

²⁸ Kandıralı, a.g.e., s. 33.

²⁹ Metin Gülşen, "Katılım Bankalarının Mali Tablo Analizi Ve Performanslarının Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010.

³⁰ Belkıs Seval, "Kredi Derecelendirmesi", Sermaye Piyasası Lisanslama Eğitim Ve Sicil Kuruluşu Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları, Mart 2015, s. 158.

Basel-II'ye göre bankaların piyasa kaynaklı risklerini ve piyasa riskine göre sermaye ihtiyaçlarını hesaplamak için kullanabilecekleri gelmiş yöntemler kullanmaktadırlar ve bu yöntemlerden en çok kullanılanlardan "Riske Maruz Değer (RMD; Value at Risk = VAR)" yöntemini baz almaktadırlar. RMD yöntemi, bir varlıktan elde edilen kazançla yönelik riskin hesaplanması olarak tanımlandığında belirli bir zaman aralığı ve güven düzeyinde gerçekleşmesi beklenen en fazla zarar ya da kayıptır. RMD'nin hesaplanmasında "varyans-kovaryans" methodu, "tarihsel simülasyon" methodu ve "Monte Carlo Simülasyon" methodu olmak üzere 3 farklı method kullanılmaktadır.³¹ Bankaların serbest ticari portföylerin de yer alan pozisyonların piyasa riskini ölçen RMD metodolojisi, riske maruz sermaye (risk-based capital) yükümlülüğünün hesaplanmasında da kullanılmaktadır. Buna göre bir portföye ilişkin Riske Maruz Sermaye (RMS), belirli bir güvenilirlik düzeyinde, piyasa dalgalanmalarından kaynaklanan potansiyel kayıpları karşılayan sermaye düzeyi olarak tanımlanmaktadır. BDDK ve Basel Komitesinin tavsiyesi üzerine sermaye yeterlilik rasyosunun hesaplanmasında (RMS)'nin dâhil edilmesine dair yönetmelik yayınlanmıştır.³²

Riske maruz sermaye (RMS); verili risk düzeyi için tahsis edilen sermaye yeterli midir? Verili sermayeye göre taşınan risk kabul edilebilir mi? Sorularına cevap vermeye yönelik bir kavramdır. Bu açıdan bakıldığında, verili risk düzeyinde tahsis edilen sermaye düzeyi default olasılığı belirler. Bu durumda sermaye gereği, risk kabul edilebilir düzeye gelinceye kadar ayarlanma imkânı bulur. Piyasa riskine maruz değere karşılık gerekli sermayeyi hesaplarken RMD' den RMS' ye çarpım faktörüyle geçiş olmaktadır. Çarpım faktörü de üç olarak belirlenmiştir. Buna göre Riske Maruz Sermaye;

(RMS= RMD×k) olarak belirlenmektedir³³ (3 ≤ k ≤ 4)

³¹ Belkis, a.g.e., s. 159-160.

³² Şanlıoğlu, a.g.e., s. 127.

³³ Şanlıoğlu, a.g.e., s. 128.

İyi çeşitlendirilmiş olan portföylerde sistematik olmayan risk önemli ölçüde çeşitlendirmeye ortadan kaldırılabileceği için sıfır ya da ihmal edilebilir seviyede olacaktır ki böylesi bir durumda geriye yalnızca çeşitlendirme ile giderilemeyen sistematik risk kalacaktır. $\beta_i^2 \sigma_M^2$ ile ölçülen sistematik risk de $\beta = 1$ olarak kabul edilebilir. Çünkü iyi çeşitlendirme yapılan bir portföy piyasanın getirilerini çoğaltacaktır ki böylesi bir durumda finansal kurumun elinde bulundurduğu pay senedi portföyünün riski pazar endeksinin riskine, başka bir anlatımla standart sapmasına eşit olacaktır.

Yukarıda verilen bilgiler göz önünde bulundurulduğunda bir finansal kuruluşun, piyasa değeri 1,000,000 TL olan iyi çeşitlendirilmiş bir hisse senedi portföyü olduğunu farzedelim. %95 güven seviyesi için RMD aşağıdaki gibi hesaplanır (Pazar endeksinin standart sapması %2);

$$RMD_1 = (P_0) \times (\sqrt{\sigma_M^2}) \times \alpha \times \sqrt{t} \quad \sqrt{t} \longrightarrow t \text{ zaman}$$

P_0 = Hisse senedinin Piyasa Değeri

α = %95 güven düzeyi için karşılık gelen normal dağılım tablo değeri

$$\alpha = 1.65$$

$$\sigma_M = 0.02 (\%2)$$

%95 güven düzeyi için bir günlük RMD_1 ;

$$RMD_1 = 1,000,000 \times 1.65 \times 0.02 \times \sqrt{1} = 33,000 \text{ TL}$$

Olarak hesaplanır. Böylece finansal kuruluşun bir sonraki gün piyasada oluşacak istenmeyen bir durum neticesinde %95 güven seviyesi için en fazla 33,000 TL zarar

edeceği söylenebilir.³⁴ Güven düzeyi için RMD'si ve RMS'si ise aşağıdaki gibi hesaplanır (Pazar endeksinin standart sapması %2,067);

$$RMD_1 = 100 \times 0.02067 \times 2.33 = 4,816 \quad RMS = 3 \times RMD = 3 \times 4,816 = 14,448 \text{ Milyon TL}$$

(Z_{TABLO}) 2.33 = %99 güven seviyesi için

Sermaye yeterlilik rasyosunun (SYO) paydasında yer alan piyasa riskine maruz tutar (PRMT) ise şöyle hesaplanır.³⁵

$$PRMT = RMS \times 12.5 = 14,448 \times 12.5 = 180,604 \text{ Milyon TL.}$$

$$SYO = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riskine Maruz Tutar} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

2.2. Ekonomik Sermaye Düzeyi

Ekonomik sermaye düzeyi, bankaların ikincil borçlarına yönelik hedef kredi derecelendirme notuyla uyumlu olacak şekilde daha önceden belirlenen güven aralığında, bankanın iflas etme durumunun meydana gelmemesi için gerekli olan sermaye düzeyidir. Ekonomik sermaye gereksiniminden hareketle sermayenin belirlenmesinde de çeşitli zorluklar vardır. Çünkü bütün değer dağılımına bakılmadan gerek duyulan sermaye miktarının belirlenmesinde belirli bir güven aralığının dikkate alınmasına karşılık iktisadi gerçekler sürekli olarak bu denli kolay değildir. Aynı zamanda mali sermaye gereksinimin belirlenmesinde yararlanılan varlıkların ederlerinin dağılımlarının değerlendirilmesi yaklaşımı sadece bankanın değişken olmayan sabit olan yükümlülüklerine sahipliği durumları için geçerlidir. Bunun yanı sıra risk kadar sermaye belirlemek adına ilgili taraflar arasında üstlenilecek olan zararı tespit etmeye dair bir uzlaşmaya ekonomik sermaye

³⁴ Belkıs, a.g.e., s. 162.

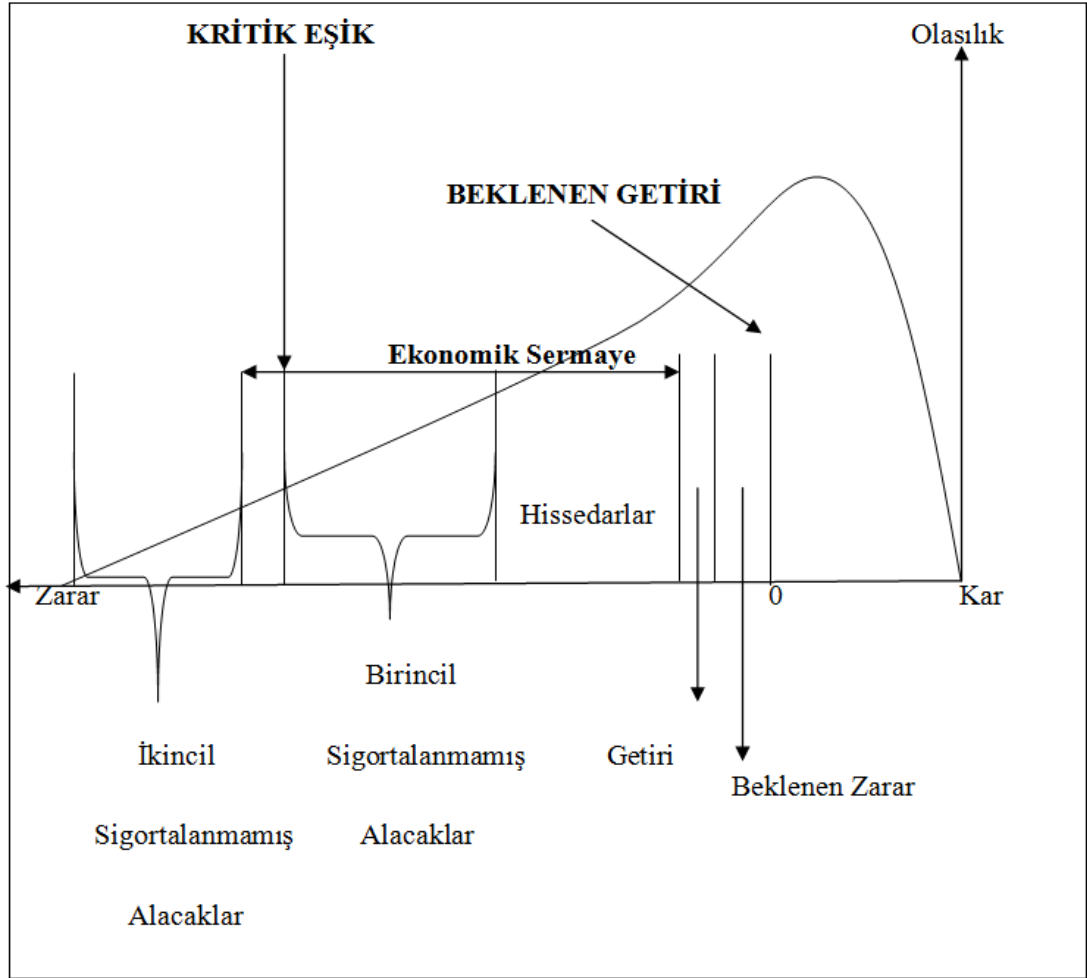
³⁵ Şanlıoğlu, a.g.e., s. 129.

gereksinimde gerek görülmemektedir.³⁶ İlgili taraflar her ne kadar üstlenmek istedikleri düzeyde banka zararını karşılamaya hazır olsalar bile bankanın iflas sürecine girmemesi ilgili tarafların ortak çıkarıdır.. Bu sebepten ötürü de ilgili taraflar Grafik 2'de gösterilen kritik eşiğe ne zaman ulaşılacağı ve buna engel olmaya yönelik ne kadar sermayeye ihtiyaç duyulacağıyla ilgili sorulara yanıt ararlar. Bankaların varlıklarının piyasa değerinin yükümlülüklerinin piyasa değerinin altında kalması durumunda ekonomik olarak temerrüde düşme sorunu ile karşılaşır. Bu durum bankaya birincil borç verenlerin, başka bir deyişle sermaye benzeri kredi verenlerin alacaklarını tahsil edememesi ile sonuçlanacak olsa dahi bu durum bankanın iflasına yol açmayabilecektir. Nitekim, yapılan düzenlemelerde de birincil borçlar karşı karşıya kalınacak olan zararlarla ilgili olarak her iki tarafı da koruyucu bir tampon olarak nitelendirildiğinden bankaların ikincil borç verenlere dahi sirayet edebilecek olan zararların ortaya çıkması durumunda dahi faaliyetlerine devam edebilecekleri tartışılmaktadır.³⁷

³⁶ İhsan Uğur Delikanlı, Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması Ve Finansal Raporlaması, TBB, Ekim 2010, s. 31.

³⁷ Delikanlı, a.g.e., s. 28.

Şekil 1. Banka ve İlgili Taraflar Arasında Zarar Paylaşımı ve Risk Sermayesi

Kaynak; Delikanlı, a.g.e., s. 28.

Bankaların öz kaynaklarına ilişkin yönetmeliğin 7. Ve 8. Maddelerine göre; birincil ve ikincil sermaye benzeri borçlar şu şekilde açıklanmıştır. 8.Maddeye göre bankaların yönetim kurulunun yazılı beyanı ile yapılacak başvuru üzerine kurumca uygun görülmesi durumunda, bankaların bağlı ortaklık ve iştirakleri dışındakilerden temin edecekleri krediler veya bağlı ortaklık ve iştirakleri dışındakilere ihraç edecekleri borçlanma araçları bu yönetmelik gereği ikincil sermaye borç olarak adlandırılır.³⁸Risk Ayarlı Performans Ölçütü (RAPM, Risk Adjusted Performans Measures) ve sermayenin Risk Ayarlı Getirisi (RAROC, Risk Adjusted Return On Capital) olarak adlandırılan yaklaşımlarda bankanın ekonomik karlılığının ekonomik

³⁸ BDDK, “26333 Sayılı Bankaların Öz kaynaklarına İlişkin Yönetmelik”. 2006, m. 7-8.

sermayenin getirisiyle ölçülmesi esasına dayanır.³⁹ Risk ayarlı performans göstergeleri şu şekilde hesaplanır;

Risk Ayarlı Getiri;

$$RAROC = \text{Risk Ayarlı Net Kar} / \text{Özsermaye (Ekonomik Sermaye)}$$

Risk Ayarlı Sermaye;

$$RORAC = \text{Net Kar} / \text{Risk Ayarlı Özsermaye}$$

Risk Ayar. Get. Ve Sermaye

$$RARAROC = \text{Risk Ayar. Net Kar} / \text{Risk Ayarlı Özsermaye,}$$

Risk Ayarlı Net Kar = Beklenen Gelirler (Brüt Faiz Gelirleri + Diğer Gelirler) – Faiz Giderleri – Faiz Dışı Giderler \mp Transfer Fiyatlandırması – Beklenen Zararlar + Ekonomik Sermayenin Katkısı

2.3. Mevduat Kaynağının Bankaya Maliyeti

Bankalar, kaynak olarak topladığı mevduatların tamamını kredi olarak verememektedir. Merkez Bankasının zorunlu karşılıklarla ilgili tebliğine göre bankalar kabul ettikleri Türk Lirası mevduatının %5'lik kısmı kadarını Merkez

³⁹ Delikanlı, a.g.e., s. 143.

Bankası bünyesindeki zorunlu karşılık hesaplarında belirtilen oran kadar tutmak zorundadır. Ayrıca TL zorunlu karşılıklara TCMB tarafından belirlenecek oranlarda faiz ödenmektedir. Tablo3'de de görüldüğü gibi ilk olarak vadesine göre ağırlıklandırılarak hesaplanacak olan mevduat faizi zorunlu karşılık kesintisinden elde edilecek olan faiz getirisi kadar düşürülerek net faiz gideri elde edilir. Daha sonra, zorunlu karşılık kesintisi hesaplandıktan sonra net 100 TL kredi kullanırmak için gerekli olan mevduat tutarının hesaplanmasında zorunlu karşılık kesintisine ilave olarak kasada nakdi olarak bulundurulmuş miktar da göz önünde bulundurulmalıdır. Nakit bulundurma oranı hesaplaması ise mevduat bankalarının bilançolarında nakit değerler hesabında bulunan TL tutarının aynı dönem sonları itibari ile görülmekte olan TL mevduat tutarına oranlanarak elde edilen oranların ortalaması alınmak suretiyle hesaplanmaktadır.. Zorunlu karşılık oranının %5 olduğu ve zorunlu karşılıklar için ödenen faiz oranının %5,3 olduğunu varsayarsak TL mevduat maliyeti hesaplaması Tablo 2'deki gibi hesaplanır.

Tablo 2. TL Mevduat Maliyetinin Hesaplanması

Mevduat Türü Ve Maliyeti	Faiz Oranı		Mevduatın Payı (c)	Ödenecek Faiz	
	Basit(a)	Bileşik(b)		Basit (a x c)	Bileşik (b x c)
Vadesiz	0,0%	0,00%	14.4%	0,00%	0,00%
1 Aya Kadar Vadeli	3.5%	3.56%	26.1%	0.91%	0.93%
3Aya Kadar Vadeli	7.5%	7.79%	55.5%	4.16%	4.32%
6 Aya Kadar Vadeli	8.65%	9.03%	2.5%	0.22%	0.23%
1 Yıla Kadar Vadeli	8.50%	8.87%	0.7%	0.06%	0.06%
1 Yıldan Uzun Vadeli	7.5%	7.79%	0.8%	0.06%	0.06%
TOPLAM FAİZ GİDERİ				5.41%	5.60%
Zorunlu Karşılık Kesintisi(d)	5,00%		(d x e)	-0.27%	-0.27%
Zorunlu Karşılık Faiz Geliri(e)	5.30%				
NET FAİZ GİDERİ				5.14%	5.33%
100 TL Plasman İçin Gereken Mevduat Tutarı(Kasada Nakit Olarak Bulundurulacak Tutar Dahil- %1.15	$100 / (M - (M \times (\%5 + \%1.15)))$ M=1TL		106, 55 TL	5.61%	5.81%
100 TL Plasman İçin Net Faiz Gideri + TMSF Primi -0,013%	$K = (106.55 \times NFG) / 100 + TMSF$				
İşletme Giderleri %4.41	106.55 x 0.0441=0.0470			+4.70%	+4.70%
TOPLAM MALİYET				10.31%	10.51%

Kaynak; Delikanlı, a.g.e., s. 162.

Mevduat bankalarının Dolar (USD) üzerinden yapmış oldukları borçlanmalar için ödenecek olan ağırlıklı ortalama yıllık faiz oranının Libor+200 puan olduğu (USD Libor faiz oranı = 0,23 varsayılarak) varsayımına göre ve Merkez Bankasının yapmış olduğu düzenlemeye göre bu borçlanmalar için %9,5 oranında zorunlu karşılık ayrılması gerektiği ve %3,57 işletme giderlerinin olduğunu kabul edersek USD mevduat maliyeti Tablo 3'deki gibi hesaplanacaktır.

Tablo 3. USD Mevduat Maliyetinin Hesaplanması YP

Mevduat Türü Ve Maliyeti	Faiz Oranı		Mevduatın Payı (c)	Ödenecek Faiz	
	Basit(a)	Bileşik(b)		Basit (a x c)	Bileşik (b x c)
Vadesiz	%0	%0	%17	%0,00	%0,00
1 Aya Kadar Vadeli	%1,5	%1,51	%29,4	%0,44	%0,44
3Aya Kadar Vadeli	%2	%2,02	%40	%0,80	%0,81
6 Aya Kadar Vadeli	%2,25	%2,28	%4,7	%0,11	%0,11
1 Yıla Kadar Vadeli	%2,5	%2,53	%2,9	%0,07	%0,07
1 Yıldan Uzun Vadeli	%2	%2,02	%6	%0,12	%0,12
TOPLAM FAİZ GİDERİ				+%1,54	+%1,55
Zorunlu. Karşılık Kesintileri %9,5					
100 \$ Plasman İçin Gereken Mevduat Tutarı(Kasada Nakit Olarak Bulundurulacak Tutar Dahil- %1.42)	$100 / (M - (M \times (\%9,5 + \%1.42)))$ M=1\$		112,26 \$	+%1,86	+%1,87
100 TL Plasman İçin Net Faiz Gideri +(TMSF Primi 0,013%)	$K = (112,26 \times FG) / 100 +$ TMSF %1,54				
İşletme Giderleri %3,57	$112,26 \times 0,0357 = 0,0398$			+%4,00	+%4,00
TOPLAM MALİYET				%5,86	%5,87

Kaynak; Delikanlı, a.g.e., s. 165.

Mevduat bankalarının YP cinsinden borçlarının bir kısmı diğer bankalara olan YP cinsinden borçlar olup diğer bankalara olan YP cinsinden borcun büyük bir kısmı da yurt dışındaki bankalardan direkt olarak alınan veya sekürütizasyon ve sendikasyon gibi işlemlere alınan kredilerden oluşur.

2.4. Bankalararası Para Piyasasından Kullanılan Kaynağın Maliyeti (İnterbank)

Bankanın fon temin ettikleri bankalararası para piyasasına bakıldığında, vade açısından daha çok kısa vadeli fon hareketlerinden oluşan bir piyasa olduğu görülmektedir. Merkez bankası aracılığını üstlendiği ve fon fazlası veren bankalar ile fon açığı olan bankaların karşılaştığı bu piyasa, bankaların daha çok kısa vadeli likit fon ihtiyaçları olduğu zaman bankalarca yoğun olarak kullanılmaktadır. Bankalar arası para piyasası bankalara, bir gecelik (overnight) ve kısa vadeli likit ihtiyaçlarını karşılama fırsatı vermektedir. Merkez Bankası sistemde oluşan işlemlerde verdiği hizmetler nedeniyle bir komisyon almaktadır. Bu komisyon her iki taraftan tahsil edilmektedir. Katılımcının İnterbank kaynağı maliyeti için önemli olan, bu komisyon miktarıdır. Merkez Bankası belli zamanlarda yayınladığı talimatlar ile komisyonlarda değişiklik yapmaktadır. Katılımcılar kontrolleri ve denetimleri dışında belirlenen komisyon oranlarına uymak zorundadır.⁴⁰

$$M = (((A \times F) + (A \times K) + (A \times F)) \times V) / A$$

M=İnterbank Kaynak Maliyeti

V= Vergi

A= Ana Para

K= Komisyon

F= Faiz Oranı

⁴⁰ Hazar, a.g.e., s. 93-94.

2.5. T.C. Merkez Bankası Reeskont Kredilerinin Bankaya Maliyeti

Merkez Bankası'nın ve reeskont mekanizmasının varlığı, bankalara ellerindeki mevcut kaynaklarla daha geniş hacimde iş yapma imkanı vererek, aktiflerin dönme hızının artırılmasına imkan sağlamaktır. Bunun yanı sıra, bankaların Merkez Bankası nezdinde reeskont kredisi limitlerinin bulunması, portföylerinde yeterli özellikleri taşıyan senetlerinin olması koşuluyla, onlara bir güvence de vermektedir. Bu güvencenin sürekliliği için, bankaların belli bir performansa sahip olmalarının ötesinde, iyi likidite yönetim politikaları uygulayarak Merkez Bankası kaynaklarının maliyetini makul bir seviyede tutmalarına yardımcı olmaktadır. Merkez Bankası Reeskont Kredilerinin maliyetini yalnızca kredi için ödenen reeskont faiz gideri oluşturmaktadır.

$$K = A - \left(A \times F_m \times \left(\frac{t(\text{gün})}{360} \right) \right)$$

K= Reeskont Sonucu Bankaca Sağlanan

Kaynak Miktarı

A= Bankaca Merkez Bankasına Verilen Senetin Bedeli

F_m = Merkez Bankası Tarafından Reeskont Kredisine Uygulanan Faiz Oranı

$$F_0 = \left(\frac{A}{K} \right) - 1 \quad F_0 = \text{Gerçek Faiz Oranı} \quad F_s = (1 + F_0)^4 - 1$$

F_s = Kümülatif Faiz Oranı

Maliyet hesaplaması yapılan dönemde faiz oranında bir değişiklik yapılmış ise hesaplamaya, meydana gelen değişikliğin yansıtılması gerekmektedir. Toplam

reeskont kaynağı içindeki ağırlık oranının, o kaynağa ait maliyet yüzdesi çarpımı yoluyla ağırlıklandırıldığında, toplam Merkez Bankası reeskont kaynağının maliyetine ulaşılabilir. ⁴¹

2.6. Menkul Kıymet İhracı İle Sağlanan Kaynağın Maliyeti

Tahvil ihrac etmek, bankaların kaynak sağlamada kullandığı başka bir yöntemdir. Tahvil ihrac etmek bankalar arasında daha çok kalkınma ve yatırım bankalarının kullanmış oldukları bir yöntemdir. Çünkü bu bankaların açtıkları krediler daha çok uzun vadeli kredilerdir. Bu bankaların açtıkları uzun vadeli kredileri, mevduat ve öz sermayeleri ile karşılama mümkün değildir. Özellikle sermaye piyasaları gelişmiş olan ülkelerde yatırım ve kalkınma bankaları uzun vadeli kredilerini tahvil ihrac etmek suretiyle elde ettikleri fonlarla karşıladıkları görülmektedir. Tahvillerde belirli bir nominal değer ve nominal faiz vardır. Nominal değer vade bitiminde şirket tarafından ödenecek tahvil sahibine ödenecek değeri belirtir. Nominal faiz ise vade sonlarında nominal değer üzerinden hesap edilen, faizin yüzdesidir. Piyasa faizinin düzeyine ve tahvili ihraç eden kurumun risk durumuna göre tahvillerin piyasa değeri nominal değerden farklı olabilir. Tahvil çıkaran banka, tahvilin üzerinde yazılı olan vadeye kadar faizini ve vade sonunda da, senedin üzerinde yazılı olan nominal değerini tahvil hamiline, ya da tahvilin üzerinde ismi yazılı olan kişiye borçlanır. Tahvilin maliyeti ise, tahvilin satışı ile elde edilen net nakit girişlerinin toplamını, tahvilin faizleri ile birlikte vadesinde ödenecek olan sermayenin mevcut değerine eşitleyen faiz oranını ifade eder.

D_p = Tahvilin Pazar değeri,

$$D_p = \sum_{t=1}^n \frac{F_t}{(1+k)^t} + \frac{D_n}{(1+k)^n}$$

F_t = Faiz gideri,

⁴¹ Hazar, a.g.e., s. 95-96.

D_n = Tahvilin nominal değeri,

n = Vade

Bu hesaplamada vergi etkisi dikkate alınmamıştır. Eğer vergi de dikkate alınacak olursa maliyet,

$k_v = k \times (1 - v)$ olacaktır. k_v = Tahvilin Maliyeti

Tahvilin maliyeti hesaplanırken dispoñibl deęerlerin getirisinin maliyetten dūşülmesi gerekmektedir bu durumda,

$k_{vt} = k_v - dg$

k_{vt} = Tahvilin Dispoñibilite getirisi dūşüldükten sonraki maliyeti,

dg = Dispoñibilite getirisi

Bu durumda, dispoñibilite kapsamındaki diğer kaynaklarda olduğu gibi, bu kaynak çeşidinde de kullanılabilir kaynak durumu ortaya çıkmaktadır bu duruma göre,

S_t = Kullanılabilir Tahvil Kaynağı Oranı = $1 - d$

S_t = 1- Dispoñibilite oranı

Bulunan maliyet oranının kullanılabilir kaynağa oranlanması ile kaynak maliyetinin hesaplanması mümkün olmaktadır⁴²

$$C_t = K_{vt} / S_t \text{ (Tahvil Kaynağının Maliyeti)}$$

2.7. Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonların Maliyeti

Uygulamada daha çok kısa bir yatırım türü olan repo şu şekilde tanımlanabilir repo bir finansal aracı kurum tarafından Hazine Bonosu veya Tahvil gibi menkul kıymetin satılması ve aracı kurum tarafından satılan bu menkul kıymetin önceden belirlenen bir fiyattan ileri bir tarihte geri satın alınmak üzere yapılan anlaşma olarak tanımlanabilir. Repoyu esas itibarıyla mevduat gibi kaynak yaratan bir kaynak olarak bakılmaması lazımdır. Mevduatta bankaya yeni bir nakit girişi yapılmakta ve toplanan kaynakla yatırım yapılabilmektedir. Oysa repo yapabilmek için önce menkul kıymetin satın alınması gerekmektedir. Özetle ters ilişki mevcuttur. Önce aktif sonra pasif yaratılmaktadır.⁴³

BİST Repo-Ters Repo Pazarı'nda işlem yapabilen kurumlar Merkez Bankası, Tahvil Piyasası ve Bono Piyasası'na üye olan bankalar ile yatırım fonları ve aracı kurumlardır. Bu piyasada borç alan taraf genellikle bankalardır. Aynı zamanda bu piyasada yapılan işlemlerde bankaların dışındaki finans kuruluşları farklı maliyet yapısı ile karşı karşıya kalırlar. Bankalar bu piyasada işlem yapanlardan fon temin ettikleri zaman elde ettikleri bu fonlar için zorunlu karşılık ayırmaları gerekir. Bu nedenden dolayı da (S_0) birim Türk Lirası fon sağlamak isteyen bankaların maliyeti aşağıda gösterildiği gibi hesaplanacaktır;

$$\text{Maliyet} = \frac{S_0}{1 - ZK_{TL}} \times \frac{t}{365} \times r_{bist}$$

⁴² Hazar, a.g.e., s. 97-99.

⁴³ Bayoğlu ve Baybar, a.g.e., s. 35.

Zorunlu karşılığın ayrılmasında sonra bankanın (S_0) birim kadar elinde TL kalacaktır. Bankalar gecelik vadede bu piyasada borç almaktan ziyade yabancı para fonlarını TL cinsinden likit paraya kur takası yoluyla dönüştürebilirler. Fakat bu şekilde borçlanmada yabancı para bulmanın da maliyeti ilave olmalıdır. Aynı zamanda bankaların sağlamış oldukları yabancı fonlar içinde zorunlu karşılık tesis etmeleri ayrıca dikkat edilmesi gereken diğer önemli bir konudur. Bu sebepten dolayı banka öncelikle $S_0/(1 - ZK_{TL})$ birim Doları (Libor + ek faiz (spread)) maliyet ile borç alacaktır. Bu şekilde elde edilen yabancı para fon için zorunlu karşılık oluşturulmasından sonra bankanın elinde 1 Dolar kalacaktır bu durumda banka elinde kalan bu 1 dolar ile kur takası işlemi gerçekleştirildiğinde (S_0) birim TL alırken elinde bulunan 1 Doları verecektir. Bunların yanı sıra vade sonunda kur riskinin ortaya çıkması durumunda kur riskinden kaçınmak için banka vadeli döviz alım sözleşmesi yapması gerekir. Bu durumda bankanın katlanacağı TL cinsinden toplam maliyet şu şekilde olacaktır; borçlandığı yabancı para cinsinden fonların faiziyle, kur takası işleminden borç verdiği 1 Dolardan almış olduğu faiz farkının $t = 0$ anından yapılan vadeli döviz alım sözleşmesine göre TL cinsinden karşılığı ve kur takasından borç aldığı (S_0) birim TL'ye ödemiş olduğu faizin toplamından meydana gelecektir. Formül olarak ifade edilirse hesaplama şu şekilde yapılır.

$$\text{Maliyet} = \frac{1}{1 - ZK_{TL}} (\text{Libor} + p) \frac{t}{365} F_{0,t-Libor} \frac{t}{365} F_{0,t} + S_0 (\text{swap}_{TL}) \frac{t}{365}$$

$$F_{0,t} = \frac{S_0 (1 + \text{swap}_{TL} \frac{t}{365})}{1 + \text{Libor} \frac{t}{365}}$$

$$\text{Swap}_{TL} = \frac{\frac{r_{bist}}{1 - ZK_{TL}} - \frac{1}{1 + \text{Libor} \frac{t}{365}} \times (\frac{\text{Libor} + p}{1 - ZK_y}) - (\text{Libor})}{1 + \frac{\frac{t}{365}}{1 + \text{Libor} \frac{t}{365}} (\frac{\text{Libor} + p}{1 - ZK_y}) - \text{Libor}}$$

P=Ek Faiz LIBOR+100 Baz Puan Yani LIBOR + %1 (Ek Faiz Burada %1)

BİST Repo-Ters Repo Pazarı'nda elde edilen kaynakların maliyeti gecelik kur takası yolu ile elde edilen kaynakların maliyetinden düşük ise yatırımcılar BİST'de borçlanma yaparak gecelik kur takası piyasasında para satarak arbitraj işlemi yapabilmektedirler.⁴⁴

2.8. Yurtiçi ve Yurtdışı Bankalardan Kredi Alınarak Sağlanan Kaynağın Bankaya Maliyeti

Yurtdışı kaynakların gerçekte bir alternatif kaynak olması, onların maliyetlerinin önemini vurgulamaktadır. Bankaların yurtdışı kaynaklarını fiyatlarırken maliyeti artıracak ya da azaltacak her unsuru dikkate almaları gerekmektedir. Maliyet artırıcı ve azaltıcı unsurlar şunlardır.

- Faiz Oranı
- Kredi Değerliliği
- Muhtemel Kur Riskleri
- Kredi Anlaşması Şartlarının Ve Türünün Doğurduğu Gider Ve Komisyonlar
- Disponibilite Getirisi

Yurtdışı kaynağın maliyetini hesaplarırken maliyeti belirleyen ana etken, bankanın krediye ödediği faiz oranıdır. Bankanın ödediği faiz oranı iki kısımdan oluşmaktadır. Birincisi, toplam faizin en elzem ve büyük kısmını oluşturan saf faiz oranı diğeri ise ek faiz (spread) oranıdır. Saf faiz oranı, toplam faize esas oluşturan LIBOR olarak kısaltılan (Londra bankalararası satış kuru ya da Londra bankalararası kredi faiz oranı), diğeri prime rate denilen (Amerika'nın önde gelen bankalarının birbirine kredi verirken uyguladığı oran), bir diğeri ise JLTP Rate (Japon piyasasında geçerli olan uzun vadeli kredi faizi)'dir. Birçok Euro-merkez bulunmasına rağmen en çok kullanılan bankalararası piyasa Londra ve New York piyasasıdır. Bir banka

⁴⁴ Doruk Küçükşarac ve Özgür Özel, TCMB Ekonomi Notlar, No:2013-15/04 Haziranı, 2013, s. 3-4.

işletmesi, belli bir dönemde, farklı merkezlerden ve farklı sendikasyon gruplarından kaynak sağladığında ve her farklı kredi türünde ek faizle farklılaştığında, bankanın kaynak maliyeti hesaplamalarında her kaynak miktarı için anlaşma koşulları çerçevesinde ayrı ayrı maliyet hesaplaması yapması gerekmektedir. Bankanın belirli bir maliyetten ve belirli bir miktarda sağlamış olduğu yurtdışı kaynağın ilk aşamada brüt gider oranının bulunması gerekmektedir.

$$\text{Brüt Gider (R)} = r + p + g - n$$

r = Döneme isabet eden faiz oranı (LIBOR, JLTP)

p = spread (Ek faiz oranı) LIBOR + (100 Baz Puan)

Ek Faiz %1 ek faiz demek

g = Gider ve Komisyon oranı

n = Disponibilite getiri oranı

İkinci aşamada yurtdışından kullanılan kaynak miktarının, toplam yurtdışı kaynak içindeki oranının bulunması gerekmektedir.

$M = S/S_t$ → Yurtdışından belirli bir faiz ve gider oranından sağlanan kaynak miktarı

Yurtdışı Kaynağın Toplam Yurtdışı Kaynak içindeki %'si

S_t = Kullanılan Toplam Yurtdışı Kaynak Tutarı

Belirli bir gider oranından temin edilen yurtdışı kaynağın toplam yurtdışı kaynak içindeki oranının, brüt gider oranı ile çarpılması sonucunda bulunan ağırlıklı maliyet oranının hesaplanmasının, her bir yurtdışı kaynak için yapılarak toplanması sonucunda, yurtdışından sağlanan kaynağın ortalama maliyetini hesaplamak gerekmektedir.

$$A = R \times M$$

R = Her bir yurtdışı kaynağın toplam içindeki oranı,

A = Bir yurtdışı kaynağın maliyet ağırlığı

$$OM_{yd} = A1 + A2 + A3 + A4 + \dots$$

Yurtdışından sağlanan kaynakların da disponibilite kapsamına alınması nedeniyle, kullanılabilir kaynak kavramı burada da ortaya çıkmaktadır. Bu durumda;

$$KK_{yd} = 1 - d$$

Yurtdışından temin edilen kaynağın kullanılabilme oranı

d = Disponibilite oranı

Bu durumda kaynağın tamamı için maliyet oranı;

$$OM_{ydm} = \frac{OM_{yd}}{KK_{yd}}$$

Yurtdışı kaynağın hem kendisinin, hem de giderlerinin yabancı para cinsinden olması nedeniyle, kur artışlarının da maliyet hesaplamasında dikkate alınması gerekmektedir. Maliyet hesaplaması yapılan dönemdeki kur artışı oransal olarak, maliyete yansıtılmalıdır. Bu durumda kur artışı yansıtılmış yurtdışı kaynak maliyeti aşağıdaki gibi hesaplanır.⁴⁵

$$OM_{syd} = OM_{ydm} \times k \longrightarrow k \text{ (kur artış oranı)}$$

Tablo 4. Alınan Kredilerin Vadeye Göre Yapısı

Alınan Krediler Bin (TL,€, \$)	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Aya Kadar Vadeli	3-6 Aya Kadar Vadeli	6 Ay-1 Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli	TOPLAM
TL	0	464.866	1,474.608	200.457	404.147	408.102	2,952.18
€	0	3.901	12.374	1.682	3.391	3.424	24.772
\$	0	1,189.335	3,772.709	512.859	1,033.990	1,044.109	7,553.002

Kaynak; *Tuvshinjargal Ganbat Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Y.Lisans Tezi, 2007, s. 80.*

⁴⁵ Hazar, a.g.e., s. 99-104.

Tablo 5. TL Alınan Krediler Net Maliyet (%)

Alınan Krediler Bin (TL)	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Aya Kadar Vadeli	3-6 Aya Kadar Vadeli	6 Ay-1 Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli	TOPLAM
	0	464.866	1,474.608	200.457	404.147	408.102	2,952.18
Faiz %	0	14.78	14.78	14.78	14.78	14.78	
Bileşik Faiz %	0	15.82	15.62	15.33	14.78	14.78	
Net Maliyet% (a)	0	15.82	15.62	15.33	14.78	14.78	
Toplam Kaynak İçindeki Payı % (b)	0	15.75 (464.866 /2952.18)	49.95	6.79	13.69	13.82	100
Ağırlıklı Kredi Maliyeti % (a x b)	0	+2.49	+7.80	+1.04	+2.02	+2.04 →	%15.40 T.Maliyet

Kaynak; *Tuvshinjargal Ganbat Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Y.Lisans Tezi,2007, s. 82.*

Tablo 6. € Alınan Krediler Net Maliyet (%)

Alınan Krediler Bin (€)	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Aya Kadar Vadeli	3-6 Aya Kadar Vadeli	6 Ay-1 Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli	TOPLAM
	0	2,107	6,683	908.0	1,832	1,850	13,380.00
Faiz %	0	4.94	4.94	4.94	4.94	4.94	
Bileşik Faiz %	0	5.05	5.03	5.00	4.94	4.94	
%Yıllık Kur Artış	16.63	16.63	16.63	16.63	16.63	16.63	
Net Maliyet% (a)	16.63	21.68 (5.05+16.63)	21.66	21.63	21.57	21.57	
Toplam Kaynak İçindeki Payı % (b)	0	15.75	49.95	6.79	13.69	13.82	100
Ağırlıklı Kredi Maliyeti %(a x b)	+0	+3.41	+10.82	+1.47	+2.95	+2.98	% 21.64 Toplam Maliyet

Kaynak; Tuvshinjargal Ganbat Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Y.Lisans Tezi,2007,s. 82.

Tablo 7. \$ Alınan Krediler Net Maliyet (%)

Alınan Krediler Bin (\$)	Vadesiz	1 Aya Kadar Vadeli	1-3 Aya Kadar Vadeli	3-6 Aya Kadar Vadeli	6 Ay-1 Yıl Vadeli	1 Yıl Üzeri Vadeli	TOPLAM
	0	846.141	2,684.056	364.868	735.622	742.821	5,373.507
Faiz %	0	5.76	5.76	5.76	5.76	5.76	
Bileşik Faiz %	0	5.91	5.89	5.84	5.76	5.76	
%Yıllık Kur Artış	4.75	4.75	4.75	4.75	4.75	4.75	
Net Maliyet% (a)	4.75	10.66	10.64	10.59	10.51	10.51	
Toplam Kaynak İçindeki Payı % (b)	0	15.75	49.95	6.79	13.69	13.82	100
Ağırlıklı Kredi Maliyeti %(a x b)	+0	1.68	5.31	0.72	1.44	1.45 →	%10.60 Toplam Maliyet

Kaynak; *Tuvshinjargal Ganbat Dokuz Eylül Üniv. Sosyal Bil. Enst. Y.Lisans Tezi,2007, s. 83.*

Burada kur artış oranı (k) hesaplamasında dikkat edilmesi gereken nokta ise, TL'nin değer artış veya değer kaybı için TL üzerinden hesap yapmak gerekir. Bunun içinde 1 TL'nin döviz değerini bulup o değer üzerinden değişimi hesaplamak lazımdır. Örneğin TL 01.Ocak tarihinde 2,6480 sepet kurundan işlem görsün 26 Aralık tarihinde ise sepet kur 2,4067 olsun. Bu durumda her iki tarih için 1 TL'nin sepet kur karşılığı bulunur bu işlem için 1'in sepet kura bölünmesi yeterlidir o zaman 1TL'nin 01.Ocak tarihi için $1 / 2,6480 = 0,3776$ sepet kuruna eşit olduğu 26 Aralık için $1 / 2,4067 = 0,4155$ Sepet kuruna eşit olduğu görülür. İki değer arasındaki % fark TL'nin

değişim oranını verir buda $1 - (0,3776 / 0,4155) = 0,091$ yani %9 değer kaybıdır. Sepet kur ise $((\$/TL) + (€/TL)) / 2$ olarak hesaplanır.⁴⁶

2.9. Diğer Pasiflerin Maliyeti

Bankalarda bankacılık işlemleri ile ilgili veya ilgisiz bazı kaynaklar bulunabilmektedir. Bu kaynaklar bankacılık faaliyetleri boyunca, bir yandan gelip bir yandan iade veya sevk edilmektedir. Bu tür kaynaklar için bankanın herhangi bir faiz, komisyon ya da vergi ödemesi yapması söz konusu değildir. Bu nedenle bankaların bilançolarının diğer pasifler bölümünde yer alan kaynakların, banka giderlerine direkt olarak yüklediği herhangi bir masraf bulunmamaktadır. Ancak Türk Lirası ve yabancı para diğer pasiflerin faiz maliyeti olmamasına karşılık disponibl değer bulundurmak nedeniyle sağladığı bir getiri bulunmakta olup, bu da bankanın kaynak maliyetine eksi değer olarak yansımaktadır.⁴⁷ Bankaların mevduat dışı TL pasif hesapları için bulunduracakları disponibilite oranı; %6'lık kısmı TCMB nezdinde TL vadesiz serbest tevdiat, geri kalanın en az %4'lük kısmı senet, maksimum %2'lik kısmı ise kasalarda bulundurulan nakit şeklinde toplam %12'dir. Bankaların mevduat dışı yabancı pasif hesapları için bulunduracakları disponibilite oranı da; %11'lik kısmı TCMB nezdinde USD, Alman Markı, İsviçre Frangı, Fransız Frangı, İngiliz Sterlini, Hollanda Florini ve Euro türünden serbest tevdiat, kalanının en az %1'lik kısmı senet, maksimum %2'lik kısmı da kasalardaki dönüştürülebilir (konvertibl) efektif olmak üzere toplam %14'tür. Ay sonu itibariyle bankaların çıkarılacak olan bilançolarının mevduat dışı TL ve yabancı para pasif hesapları, mevduat dışı pasif hesaplara dair taahhütleridir.⁴⁸

$$Dg = Pa \times So \times Sf$$

$$Dg = \text{Disponibilite Getirisi}$$

⁴⁶ Habertürk, <http://www.haberturk.com/yazarlar/abdurrahman-yildirim-1018/914313-tnin-kaybi-neden--25-degil--20dir>, Mart 2016.

⁴⁷ Hazar, a.g.e., s. 105.

⁴⁸TBB, "Bankaların Ödemekle Yükümlü Oldukları Vergilere İlişkin Rapor". www.tbb.org.tr/dosyalar/arastirma_ve_raporlar/andersen.doc, Mart 2016, S. 62.

Pa = Artan TL Pasif miktarı

So = DİBS Şeklinde Yerine Getirilmesi Gereken Disponibilite Oranı

Sf = DİBS Yıllık Faiz Getirisi

Artan Pasif Disponibilite Getirisi APm İse;

(APm = Dg / Pk) Pk = 1- d (Toplam Disponibilite Oranı)

Diğer pasiflerin faiz giderinin sıfır olması nedeniyle bulunan bu getiri maliyete eksi değer olarak yansıtacaktır. Yabancı para cinsinden olan diğer pasiflerin maliyeti de TP diğer pasiflerin maliyet hesaplamasının yapıldığı şekilde olmaktadır.⁴⁹

2.10. İşletme Giderlerinin Maliyete Yansıtılması

Bankaların faaliyetlerini sürdürürken, zorunlu olarak yaptıkları giderler bulunmaktadır. İşletme gideri olarak da isimlendirilebilecek bu gider gurubu faiz dışı giderler olarak adlandırılmaktadır. Bu giderleri, personel, kira, bakım onarım, haberleşme, ısıtma aydınlatma, taşıt aracı, sigorta, kırtasiye, reklam ve ilan, küçük demirbaş, yardım ve bağışlar, temsil ağırlama v.b. konularındaki giderler, vergi resim ve harçlar, her türlü işlem için komisyonlar, kambiyo ve sermaye piyasası işlem zararları konularındaki giderler oluşturmaktadır. Bankaların işletme giderlerinin, belirli bir oranda kaynak maliyeti hesaplamasının son aşamasında yansıtılması gerekmektedir. İşletme gideri hesaplaması, çeşitli varsayımlar dikkate alınarak yapılabilmektedir. Bankanın işletme giderini mevduat toplama ve kredi

⁴⁹ Hazar, a.g.e., s. 107.

vermek amacıyla yaptığı varsayımından hareket edildiğinde, belirli bir dönemdeki gider tutarının, yine belirli bir dönemdeki mevduat ve kredi ortalamalarının toplamına bölünmesi yoluyla işletme giderleri hesaplanabilmektedir. Bulunan net işletme gideri oranı, endirekt gider olarak kaynak maliyetine en son aşamada eklenmektedir.⁵⁰

⁵⁰ Adalet, Hazar. "Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti". Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 1996.

3. BANKACILIK SEKTÖRÜNDE BAŞA-BAŞ NOKTASI (BREAK-EVEN) ANALİZİ

Bankacılık sektörünün en temel görevi aracılık fonksiyonu olan fon talep edenler ile fon arz edenlerin arasındaki ilişkiyi kurmak yani aracılık fonksiyonu bankaların en temel görevi ve işlevidir. Bu nedenden ötürü bankaların etkin olarak bu işlevini yapabilmeleri için aracılık maliyetlerinin düşük olması son derece önemli bir husustur. Düşük aracılık maliyetleri rekabete olumlu yönde etki yapmakta iken yüksek aracılık maliyetleri de doğal olarak rekabeti negatif yönde etkileyerek bankacılık sistemin etkin bir şekilde çalışmasına mani olmaktadır. Aracılık maliyetlerinin etkinliğini ölçerken faiz marjına odaklanılmaktadır. Başka bir deyişle, tasarruf sahibine ödenmekte olan faiz gideriyle kredi çekenden talep edilen faiz geliri arasındaki fark üzerinden hesaplanmakta olan faiz marjı içinde kamusal yükümlülüklerin payı aracılık maliyetlerinin yüksekliği/düşüklüğüne dair karar verilmesi aşamasında hayati öneme sahiptir. Bankaların üzerlerinde bulunan kamusal yükümlülüklerin ağırlığı da düşen enflasyon ve nominal faiz oranları ile çok daha belirginleşmektedir. Diğer taraftan, ilerleyen zamanlarda bankaların karlılıklarını sürekli hale getirebilmeleri ve ana fonksiyonu olan aracılık fonksiyonunu daha iyi bir şekilde yapabilmeleri için bankacılık sektörü üzerinde olan aracılık maliyetlerinin düşürülmesinin gün geçtikçe daha önemli bir konu haline gelmektedir.⁵¹

Bankaların kar yaratma kapasitelerini etkileyen 4 ana değişken vardır. Bu değişkenler; bankaların faiz gelirleri ve diğer gelirler ile faiz giderleri ve diğer giderler şeklinde 4 grupta ele alınmaktadır. Bu değişkenlerden kara geçiş analizinde en önemli değişkenler gider değişkenleri olup giderlerin ayırımı yapılırken sabit giderler ve değişken giderler ayırımı yapmak bankacılık sektöründe diğer sektörlere göre daha kolaydır. Giderleri sabit ve değişken giderler olarak ayırdığımızda bankalarda değişken giderler; kullanılan kredilere verilen faizler ile (mevduat ve para

⁵¹ BDDK. “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri”. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ARD Çalışma Raporları. 2005. www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13092005-9.pdf, Mart 2016.

piyasası işlemleri, ihraç edilen menkul kıymet ve diğer işlemlere ödenen faiz ve giderler), değişken giderler olarak ele alınır, diğer giderler de sabit giderlerdir. Bu analizde kullanılmakta olan ikinci önemli değişken de gelirlerdir. Bankalarda kredilerden alınan faizlere ilaveten diğer hizmetlerden elde edilen gelirler banka gelirlerini teşkil eder.

Bankalarda kredi tam kapasiteni belirleyen temel değişkenler "özkaynaklar", "kredi riski", "operasyonel risk" ve "piyasa riski" olmak üzere 4 gruba ayrılmakta olup sektörün düzenleyici kurumunca belirlenen sermaye yeterliliği rasyosu ise kredi kapasitesini kısıtlayıcı etkiye sahip olan temel parametredir.

$$SYO = \frac{\text{Özkaynak}}{\text{Kredi Riskine Maruz Tutar} + \text{Piyasa Riski} + \text{Operasyonel Risk}} \geq \%8$$

$$SYO = \frac{\text{ÖK}}{\text{KR} + \text{PR} + \text{OR}}$$

Buradan

da

$$\text{KR(Kredi Tam Kapasitesi)} = \frac{\text{ÖK}}{\text{SYR}} - \text{PR} - \text{OR}$$

eşitliği elde edilmekte olup son eşitlikte PR ve OR veri olarak alındığı zaman SYR yerine düzenleyici kurum tarafından belirlenen asgari değer ile bir bankanın özkaynak düzeyine uygun kredi tam kapasitesi hesaplanabilir. Kullandırılan ve kullanılacak olan kredilerin risklilik düzeyinin %100 olarak dikkate alındığı ise buradaki temel varsayımdır. Belirtilen bu seviyenin altındaki risklilik kredi kapasitesini artırıcı, üstündeki de azaltıcı etki yaratır. Bankalarda kredi tam kapasite seviyesinin bulunmasının ardından hali hazırda var olan kredi stok seviyesini kredi tam kapasite seviyesine oranlanarak kredi kapasitesini doldurma oranı hesaplanır ki bu kavramın sanayi endüstrisindeki karşılığının kapasite kullanım oranı olduğu söylenebilir.

Kredi Kapasite Kullanım Oranı = Mevcut Kredi Düzeyi / Kredi Tam Kapasitesi

Kredi faaliyetlerinin ana faaliyet olduğu bankalarda kara geçiş kredi stok seviyesinin hesaplanması için kredi faiz fiyatıyla kredi kaynak maliyeti arasındaki katkı oranı ve

sabit giderlerin düzeyinin bilinmesi gerekmekte olup bu bağlamda kara geçiş kredi stok düzeyi ($K_{BB} = SG/r$);

SG=Sabit Gider Tutarı

r = Katkı Oranı

Hedeflenen Kredi Hacmi = (Sabit Giderler + Hedeflenen Kar) / Katkı Marjı

Benzer şekilde yıllık temerrüt ihtimali ve temerrüt durumunda kayıp düzeyleri göz önünde bulundurularak kredi hacim hedeflemesi yapılabilir. Özetle, paya eklenecek sabit gider niteliği arz eden tüm birimler değişme hedeflenen kredi hacmini 1/Katkı Marjı kadar değiştirmektedir.⁵² Kredi riskini azaltmak sermaye yeterliliği üzerine etki ederek Basel-I ve Basel-II'ye göre tahsis edilecek olan sermaye miktarının da azalmasına neden olacaktır ki böylelikle kredi fiyatlamasında baz alınacak kalemlerden biri olan sermayenin maliyeti de düşük olacaktır yani risk azaltılması maliyetlerin azalmasına vesile olarak fiyatlandırmayı etkilemektedir.⁵³

3.1. Faizsiz (Katılım) Bankacılığı İçin Başa-Baş Noktası Veya Eşik Noktası

Konvansiyonel bankacılıkta, mevduatların maliyetleri iki parçadan meydana gelir. Birincisi bankanın fiili olarak ödediği faizler, ikincisi ise para yatırımlara ücretsiz olarak sağlanan hizmetlerin maliyetleridir. Bu tür hizmetler, ücretsiz hesap kontrolleri, ücretsiz para ödeme ünitesi işlemleri ve benzeri işlemleri içerebilmektedir. Bankanın fiilen ödediği faiz, belirgin faiz olarak adlandırılabilir ve ücretsiz hizmetlerin değeri ise mevduat miktarının yüzde olarak ifade edilen saklı faiz oranıdır. Mevduatın maliyeti, mevduatın miktarına bağlı oldukları için, değişken maliyetlerden meydana gelmektedir.(Mevduatın miktarı ile doğrudan değişebilen maliyetler ve borçlar). Değişken maliyetlere ek olarak, bankanın mevduat miktarları ne olursa olsun değişmeyen, sabit maliyetleri vardır. (Mevduat ve borçların

⁵² TKKB, "Bankacılıkta Maliyet-Hacim-Kar Analizi Kara Geçiş Analizi", Nisan Haziran 2008, S. 48, s. 7-9.

⁵³ Delikanlı, a.g.e., s. 170.

miktarları ile doğrudan değişmeyen maliyetler). Bankanın 1TL'si olsa 1 Milyon TL'si de olsa, bir banka ofisine, bilgisayara, Banka genel müdürüne ve güvenlik personeline ihtiyacı olacaktır. Tüm bunlar sabit maliyetleridir. Katılım bankalarını faizsiz banka yapan şey ise, mevduat sahiplerine sabit geri ödemeler yapmaması ve yapamamasıdır. Peki, bu durumda faizsiz bankacılıktaki değişen maliyetlere ne dersiniz? Aslına bu mevduat sahiplerine kar paylaşımıdır. Konvansiyonel(Faizli bankacılık) bankaların parayı toplama esnasında bilebilmesine ve hesaplayabilmesine rağmen, katılım faizsiz bankalar sadece, bu fonların operasyonların bitiminden sonra bilebildiği ve gerçekleştirebildiği ödemelerdir. İslami bankaların bu tür önceden belirlenmiş maliyetleri yoktur. Eğer bu fonlarda, operasyonlar esnasında herhangi bir zarar meydana gelirse, faizsiz bankacılık bu durumda konvansiyonel bankalarda olduğu şekliyle herhangi bir maliyet üstlenmeyecektir. Çünkü zarar mudiler tarafından karşılanacaktır. Faizsiz bankacılık fiyat teklifi yaparken aşağıdakileri göz önünde bulunduracaktır.

- Piyasa Koşulları
- Malların ve ya aktif varlıkların maliyeti
- Mudilerin fonlarının maliyeti (mudiler için planlanan kar payı)
- Planlanan kar marjı

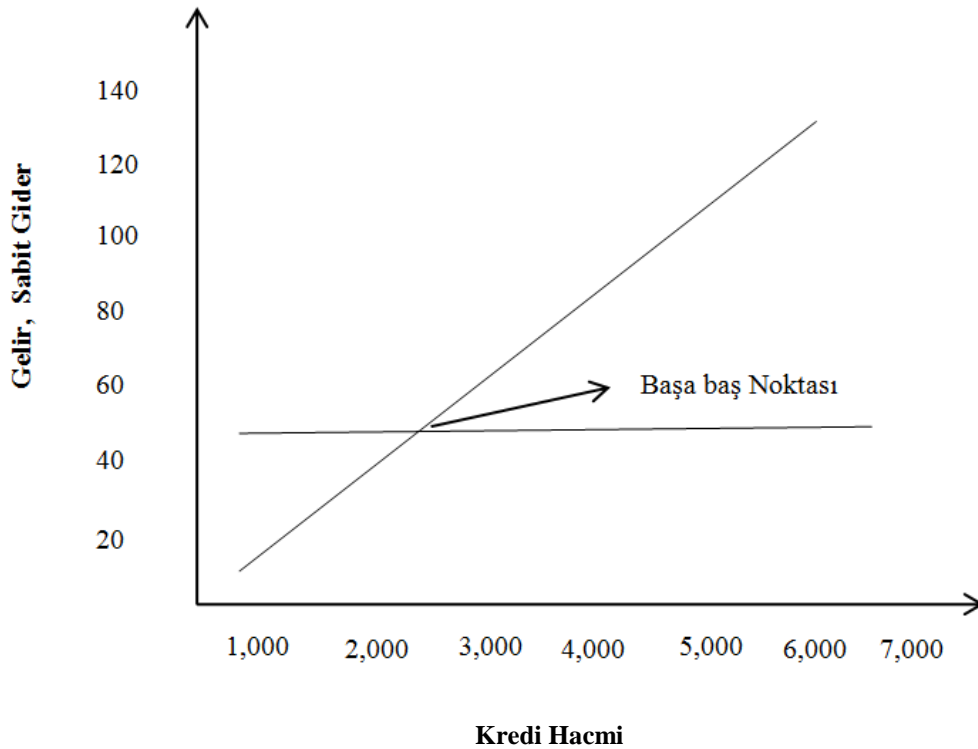
Bizim faizsiz bankalar olarak addettiğimiz yatırımlar için İslami bankalarda kar payı kazanmayı ümit eden hissedarların sahip olduğu ticari işletmelerdir. Eğer faizsiz bankacılık sadece depozitonun(mevduat) net ödenebilir maliyetlerini müşterilerine satılacak olan mallar için ücretlendirirse (örneğin: murabaha finansmanında) hedef orana mudilerine kar payı dağıtmak için erişebilir. Fakat hisse sahiplerine dağıtacak bir şey kalmaz. Depozitonun (Mevduatın) gizli maliyetini ve sabit maliyetleri telafi edemediği gibi bankanın zarar etmesine sebep olur. Bu yüzden faizsiz bankalar için Başa- Baş noktası sadece gizli maliyetlerin telafi edilmesiyle gerçekleşmez aynı zamanda sabit maliyetlerinde telafi edilmesi gerekmektedir. İslami bankalarda genellikle yönetsel maliyetlerden oluşan sabit maliyetlerin yansıtılması mudilerin kar paylarının düşürülerek onlara yansıtılması ile mümkündür. Ancak bu açık şekilde

bankanın tüm masrafları önceden karşılması ve yönetsel masrafların düşülmeden önce mudilere kar payının dağıtılması ile sonuçlanacaktır.⁵⁴

3.2. Bankacılık Sektörü İçin Basitleştirilmiş Başa-Baş Noktası Grafiği Analizi

Grafik 2. Başa-Baş Noktası Grafiği

Sabit Giderler	50
Öz Kaynaklar	500
Min. SYR	%8
Spread	%2
Tam Kapasite	6,250

Kaynak: Bankacılıkta Maliyet Hacim Kar Analizi Tekniği, Türkiye Kalkınma Bankası Yayını, Nisan-Haziran-2008,Sayı:48,s.10

⁵⁴ Necdet Şensoy, Cost of Depositors Funds and Pricing for Interest Free Banks, Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori Ve Uygulama, Albaraka Türk Yayınları Kültür Kitapları, İstanbul 2000, s.235-236.

Kredi faaliyetlerinin ana faaliyet olduğu bankalarda kara geçiş kredi stok seviyesinin hesaplanması için kredi faiz fiyatıyla kredi kaynak maliyeti arasındaki katkı oranı ve sabit giderlerin düzeyinin bilinmesi gerekmekte olup bu bağlamda kara geçiş kredi stok düzeyi;

$$K_{BB} = \frac{SG}{r} \text{ dir.}$$

(SG=Sabit Gider Tutarı)

$r = \text{Katkı Oranı} = (\text{Kredi Faiz Fiyatı} - \text{Kredi Kaynak Maliyeti})$

Hedeflenen Kredi Hacmi = (Sabit Giderler + Hedeflenen Kar) / Katkı Marjı

Yukarıdaki grafik ve verilen denklemlerden de görüldüğü gibi kıyasa denklemde paya eklenecek sabit gider niteliği taşıyan bütün birimler değişme, hedeflenen kredi hacmini 1/Katkı Marjı kadar değiştirir.⁵⁵

Buradan şöyle bir sonuca varılabilir, belki klasik anlamda başa baş noktası sonucu olarak gözüксе de bankacılık sektörü için farklılık arz etmektedir yani bankacılık sektöründe kara geçiş kredi stok seviyesinin azalması için yukarıdaki formül ve grafikten de anlaşılacağı üzere ya sabit giderlerin azaltılması, ya kaynak maliyetlerinin yani değişken maliyetlerin azaltılması ya da sermaye yeterliliğini sağlayarak düşük risk olarak daha fazla aktive ulaşılabilir.(Daha düşük risk seviyesi kredi kapasitesini artırırken, daha yüksek risklilik kredi kapasitesinde azaltıcı etki yapar.)Böylece hissedarların istedikleri (ROE) yüksek özkaynak karlılığına ulaşılması sağlanabilir. Kredi riskini azaltmak sermaye yeterliliği üzerine etki ederek Basel-I ve Basel-II'ye göre tahsis edilecek olan sermaye miktarının da azalmasına neden olacaktır ki böylelikle kredi fiyatlamasında baz alınacak kalemlerden biri olan

⁵⁵ TKKB, "Bankacılıkta Maliyet-Hacim-Kar Analizi Kara Geçiş Analizi", Nisan Haziran 2008, S. 48, s. 9.

sermayenin maliyeti de düşük olacaktır yani risk azaltılması maliyetlerin azalmasına vesile olarak fiyatlandırmayı etkilemektedir. Nitekim Başa baş noktasına ulaşma hissi yılan sokma hissiyatından daha kuvvetlidir ki insanlar başa baş noktasına ulaşmaya kadar daha önce kayıp yaşamış olsalar bile risk almayı göze alabilirler. Görüldüğü gibi önceki kayıplar her zaman için yatırımcıları riskten kaçınmaya yöneltmemektedir. Kahneman ve Tversky tarafından yapılan ampirik çalışmalarda, kayıplar oluşuktan sonra risk alma isteğine, daima orijinal referans noktası ya da başa baş noktasına geri dönme fırsatının etki ve eşlik ettiği kanıtlanmıştır. Bu oldukça önemlidir. Çünkü ilk kayıplar bazı bahisler için riskten kaçınmaya yöneltse de, bazen başa baş noktasına varmak için ulaşılabilir bir fırsat sunabilir⁵⁶ Z-skor: hafif varsayımlar altında özsermayeyi yok etmek için gerekli olan varlık karlılığının standart sapmaları rakamı olarak tanımlanmaktadır. Z- skorun önemli bir özelliği farklı grup finansal enstitüler arasında sağlamlıkta nesnel bir ölçüm olmasıdır. Nesnel bir ölçümdür çünkü tasfiye, örneğin bir bankanın (ticari ya da İslami) sermayesinin ve rezervlerinin bitmesi riskine odaklanır. Yukarıdaki açıklamaya dayanarak Z-skor aşağıdaki denklemle hesaplanır:

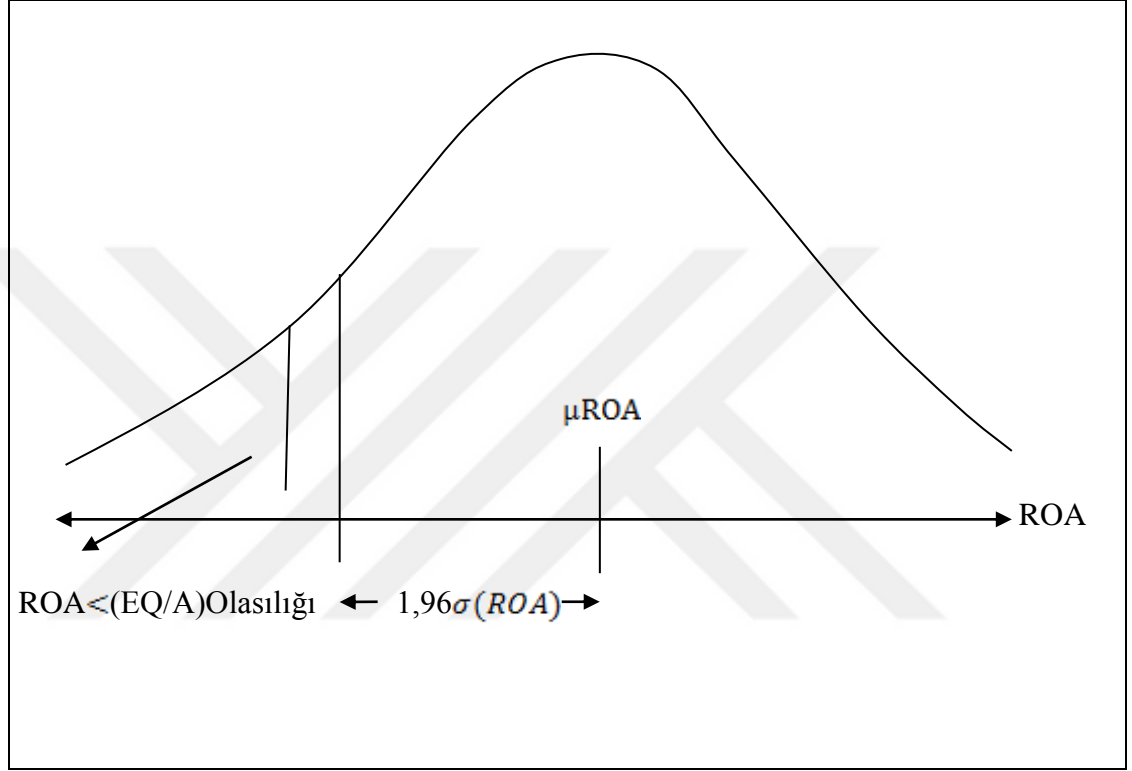
$$Z_{i,t} = \frac{\mu ROA_{i,t} + \frac{EQ_{i,t}}{A_{i,t}}}{\sigma^2 ROA_{i,t}}$$

$Z_{i,t}$ i bankasının t zamanındaki çözümsüzlük olasılığı için temsili değişken iken, $ROA_{i,t}$ i bankasının t zamanındaki aktif karlılık oranını (net kar/ toplam aktif), $\frac{EQ_{i,t}}{A_{i,t}}$ i bankasının zamanındaki özsermaye miktarının varlıklara oranıdır ve $\mu ROA_{i,t}$ i bankasının t zamandaki aktif karlılığı oranı, $\sigma^2 ROA_{i,t}$ i bankasının t zamandaki aktif karlılığının standart sapmasıdır. Böylece daha yüksek bir Z-skor değeri daha düşük

⁵⁶ Sümeyra Gazel, Davranışsal Finans Psikolojik Eşik Ve Önyargılar, Detay Yayıncılık, Ankara 2014, s. 31.

tasfiye olasılığını işaret eder.⁵⁷ $\sigma^2 ROA_{i,t}$ Standart sapması ortalamadan $\mu ROA_{i,t}$ ne kadar saparsa Z-skor değeri o kadar düşecektir.

Şekil 2. Z-Skor Tanımı

Kaynak: Burchan Sakarya “ Financial Stability Of İslamic (Participation) Banks İn Turkey”, Banking Regulation And Supervision Agency MPRA Munich Personal RePEc Archive, January-2016, pp. 16.

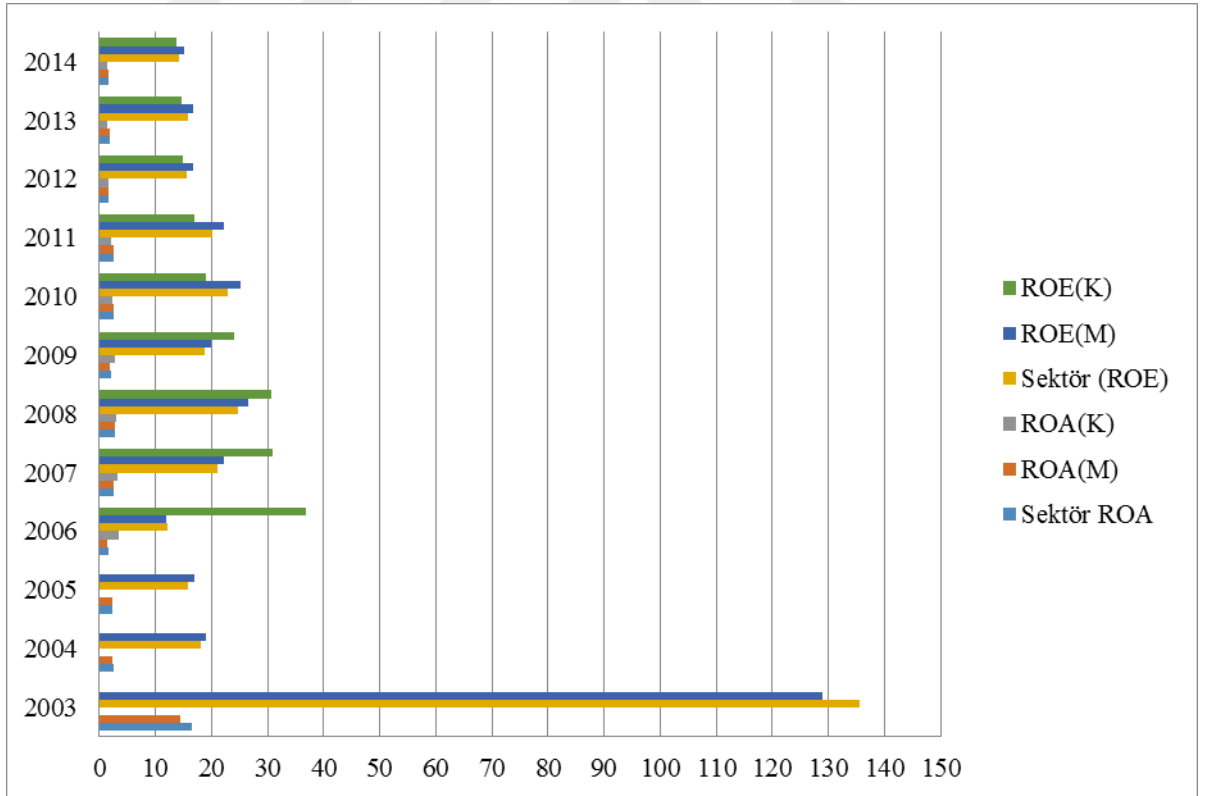
⁵⁷ Burchan Sakarya, “Financial Stability Of Islamic (Participation) Banks İn Turkey”, Banking Regulation And Supervision Agency MPRA Munich Personal RePEc Archive, January 2016, pp. 15-16.

Tablo 8. İslami Ve Mevduat Bankalarının Seçilmiş Finansal Karlılık Oranları

Yıl	Sektör ROA	ROA(M)	ROA(K)	Sektör (ROE)	ROE(M)	ROE(K)
2003	16,4	14,4	Yok	135,6	129,0	Yok
2004	2,5	2,4	Yok	18,1	19,0	Yok
2005	2,4	2,3	Yok	15,8	16,9	Yok
2006	1,7	1,5	3,5	12,1	11,8	36,9
2007	2,6	2,5	3,3	21,0	22,2	30,8
2008	2,8	2,7	3,1	24,8	26,6	30,7
2009	2,0	1,9	2,8	18,7	19,9	24,1
2010	2,6	2,6	2,4	22,9	25,2	19,0
2011	2,5	2,5	2,0	20,1	22,2	16,9
2012	1,7	1,7	1,6	15,5	16,8	14,8
2013	1,8	1,8	1,5	15,7	16,8	14,7
2014	1,6	1,6	1,3	14,2	15,1	13,8
K:Katılım Bankaları	M:Mevduat Bankaları					

Kaynak: Sakarya, a.g.e., s. 13.

Grafik 3: İslami Ve Mevduat Bankalarının Seçilmiş Finansal Karlılık Oranları

Kaynak: Yazarın Kendisi

3.3. İslami (Katılım) Bankacılıkta Fon Toplama Yöntemleri

İslami finans endüstrisinde klasik finans sisteminde olduğu gibi fon arz edenlerle fon talep edenler arasındaki aracılık faaliyeti büyük ölçüde bankalar tarafından sağlanmaktadır. Şer'i hükümlere uyan bu bankalara uluslararası literatürde Katılım bankası (Participation Bank), faizsiz banka (Interest-Free Bank) ya da Kar Zarar ortaklığı Bankacılığı (Profit-Loss Sharing Bank) şeklinde isimlerin verilebildiği görülmektedir. Ancak esasında bu kurumlar, uluslararası literatürde İslami Banka (Islamic Bank) olarak adlandırılmaktadırlar. Ülkemizde ilk kuruldukları zaman Özel Finans Kurumları ÖFK adı ile faaliyete başlayan ve 2005 yılından sonra ise Katılım Bankaları olarak isim değiştiren kurumlar ülkemizde İslami bankacılık faaliyetlerinde bulunmaktadır. İslami bankalarda diğer konvansiyonel bankalarda olduğu gibi aracılık görevi yaparak iki temel işlevi yerine getirmektedir.

- Hane halkının ve yatırımcının tasarruflarını toplamak
- Tasarrufları, yatırımlara aktarmak.

İslami bankaların konvansiyonel bankalardan işlevsel açıdan bir farkı yoktur. Aralarındaki temel fark iş yapma modelleridir ve şeklidir. İslami bankacılık uygulamalarının şer'i kurallara uyması gerekmektedir. Her ne kadar artık uluslararası alanda İslami bankacılık ve İslami banka terimleri kullanılsa da İslami finansın öncü düşünürlerinden Prof. Dr. Sabahattin Zaim bu konuyu şu şekilde yaklaşmış ve eleştirmiştir; Bankalar faizle işleyen bir kurumu hatırlattığı için İslami Bankalara İslami Finans Kuruluşu denmesi daha uygun olabilir. Çünkü "la riba" yani faiz İslami bankacılıkta yoktur ve banka kelimesi faiz ile anımsandığı için İslami Bankacılık denmesi uygun olmayabilir demektedir. Banka demek faizle çalışan kuruluş demektir. Faizi kaldırıldığı zaman, kapitalist sistem içindeki bankanın her hangi bir ehemmiyeti kalmaz.⁵⁸

⁵⁸ Atilla Yanpar, İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, İstanbul 2014, s.125-127.

İslami bankalarda iki farklı fon toplama yöntemi bulunmaktadır;

- Cari Hesaplar
- Tasarruf Hesapları (Katılma Hesapları)

3.3.1. Cari Hesaplar

Bankalar Kanunu'nda özel cari hesaplar şu şekilde tanımlanmıştır; katılım bankalarında açılabilen cari hesaplar istenildiği zaman hesabın bir kısmı ya da tamamını her zaman geri çekilebilme özelliği olan ve karşılığında da hesabın sahibine bir getirisi olmayan hesaplar olarak tanımlanmıştır.⁵⁹Ülkemizde katılım bankalarınca toplanan fonların %20'si bu şekilde toplanan fonlardan oluşmaktadır. Vadesiz olan bu hesaplar, temelde aynı prensiple çalışsalar da ülkeden ülkeye ve hatta aynı ülke içinde bankadan bankaya farklılık göstermektedir. Bu hesaplar İslami finansa iki temel yaklaşım içinde ele alınmaktadır. Birincisi vedia yaklaşımı, ikincisi kar-ı hasen yaklaşımı.⁶⁰

Vedia Sözleşmesi Hesapları; Vedia Sözleşmesi Cari hesaplar iki şekildedir bu hesap, (wadia savings accounts) saklama amaçlı hesaplardır. Vedia sözleşmesine, bir saklama hesabı da denebilir, bu hesap vadesiz bir hesap olup kendine korunması veya saklanması için eşya verilen kimsenin durumunu göstermektedir. Vedia sözleşmesi hesabı, sahipleri tarafından istenildiği zaman kısmi olarak ya da tamamı çekilebilen ve karşılığında ise sahibine herhangi getirisinin olmadığı vadesiz hesaplardır. Vedia sözleşmesi uyarınca bankalar kendilerine saklamak üzere verilen paraları, tüm risk kendilerinde olmak üzere istediği gibi kullanabilmektedir.⁶¹

⁵⁹ Mehmet Yeşilyaprak, Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmesi Ve Etkin Sübjektif Kriterlerin Anket Yöntemi İle Ölçümü, Beta Yayıncılık, İstanbul 2012, s. 17.

⁶⁰ Yanpar, a.g.e,s. 129-130.

⁶¹ Yanpar,a.g.e, s. 130.

Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç); Cari hesap türünün ikincisi olan bu hesap Para veya g talep edilen ihtiyaçların karşılanması için faizsiz yöntemler arasında en yaygın olanı parayı veya bir malı faiz şartı ileri sürmeksizin borç olarak, diğer bir anlatımla karz- hasen vermektir. Bu yöntem ile daha çok Müslümanların birbirlerine yardım etmeleri hedeflenmiştir. Karz-ı Hasen'de borç veren lehine bir menfaat şartı konulamaz.⁶² Örneğin, 100 TL borç verip daha sonra 100 TL tahsil edilmesi karz-ı ahsen olarak kabul edilir. Ancak burada enflasyon farkının borcun üzerine eklenmesi faiz olarak nitelendirilemez.⁶³

3.3.2. Tasarruf Hesapları (Katılma Hesapları)

Katılma hesapları klasik anlamda Kar ve Zarara Katılma olarak adlandırılan Kar Zarar Ortaklığıdır Katılma hesapları TL ve yabancı para cinsinden açılabilir. Konvansiyonel bankacılıkta mevduat hesabından farklı işlemektedir zira faiz haramdır burada gerçek ve tüzel kişilerin oluşturduğu fondan hesap sahibi kar elde edebileceği gibi oluşan fonda herhangi bir zarar oluşması durumunda zarara da ortaktır. Katılma hesabı olan gerçek veya tüzel kişiliğe vade sonunda oran taahhütü yoktur ve yatırılan sermayenin aynen geri ödeneceğine dair bir garanti de verilemez. Katılma hesaplarına işlenecek kar veya zarar ile hesabın açılması, hesabın bankaca işletilmesi ve nihayetinde kar ilave edilmesi ya da zararın düşülmesi gibi aşamalarda ayrı ayrı değer ölçüleri kullanılır yani hesap havuzunun işleyişinde bazı değerler kullanılarak kar ve zarar oranı belirlenir bu değerler; "birim değer", "hesap değeri", "birim hesap değeri" ölçüleridir.⁶⁴ Bu tasarruf hesaplarında hesap sahipleri genellikle belli bir süre sonunda gelir sağlamayı bekler. Bankacılık Kanunu katılma hesaplarını şu şekilde tanımlar; katılım bankalarına yatırılan fonların bu kurumlar tarafından kullandırılması nedeniyle ortaya çıkacak olan kar ya da zarara katılma sonucuna neden olan, karşılığında da yatırım sahibine daha önceden belirlenmiş olan herhangi bir getiri ödenmeyen ve sermayenin de aynen geri ödenmesi konusunda herhangi bir garanti verilmeyen fonların oluşturduğu hesaplar olarak tanımlamaktadır.⁶⁵

⁶² İshak Emin Aktepe, İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman Ve Bankacılık, İstanbul, 2012, s. 55.

⁶³ İshak Emin Aktepe, Sorularla Katılım Bankacılığı, TKBB, Yayın No: 4, İstanbul, 2015, s. 19.

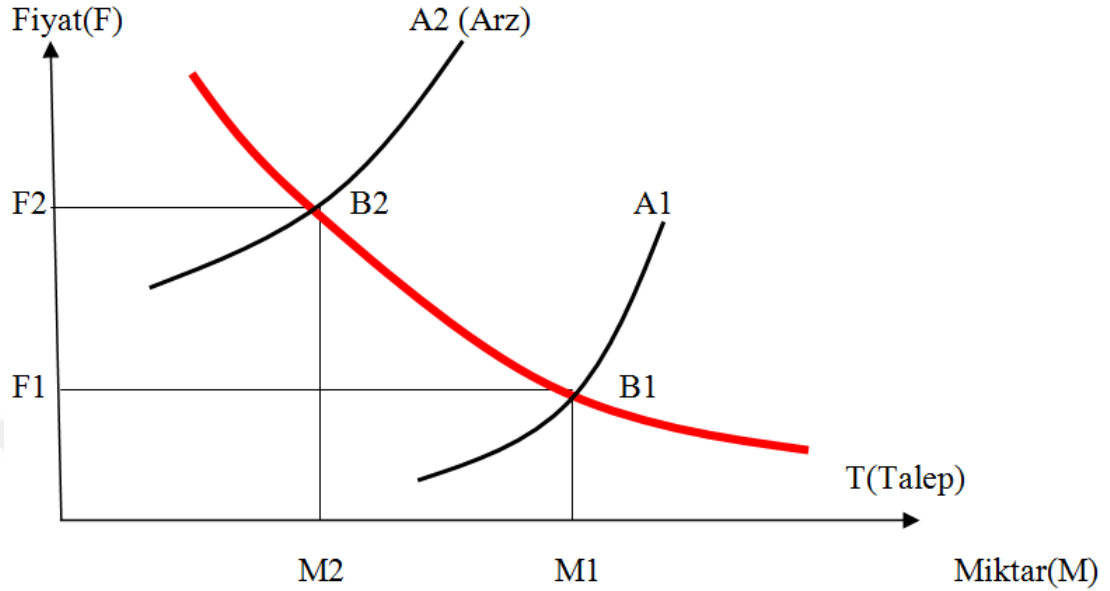
⁶⁴ Yeşilyaprak, a.g.e., s. 18.

⁶⁵ Yanpar, s. 133-134.

Katılım bankaları; konvansiyonel bankaların aksine, mevduat (kaynak) toplama ve kredi (fon) kullandırma işlevlerini “faiz” esasına dayandırmama vadiyle faaliyet gösteren finansal yapılar olarak tanımlanabilir. Sistemin temel dinamiği; “paranın zaman değeri” yerine “malın zaman değeri” konseptine dayanmaktadır; diğer bir deyişle paranın bugünkü değeri ile gelecekteki değeri arasındaki pozitif fark (faiz) yerine, malın peşin (bugünkü) değeri ile vadeli (gelecekteki) değeri arasındaki pozitif fark (kar) esas alınmaktadır. Uygulamada ise; ‘mal’ kavramının; her türlü ekonomik değer, emtia, hisse senedi, menkul, gayrimenkul, hak ve hizmetler şeklinde çok geniş yorumlandığı görülmektedir. İslam hukukuna göre kar elde etmede bir sınırlama yoktur kar arz ve talebe göre piyasada belirlenir. Piyasaya müdahalede bulunup herhangi bir kar oranı sınırlaması yapmak hem satıcılara hem de alıcılar açısından adaletsizlik ve haksızlığa yol açabilmektedir. İslamiyet'te sınırlamak yapmak yerine piyasada adaletsizlikten uzak durulmasına gayret edilmiştir. İslam hukukunda kar sınırlaması yoktur ve faiz oranlarına göre belirlenmesi de yasaklanmamıştır. Diğer bir anlatımla, piyasadan fazla olmamak koşuluyla piyasada oluşan faiz oranına göre katılım bankaları kar oranı belirleyebilirler. Bu husus bilhassa katılım bankaları için gündeme getirilmektedir. Katılım bankaları da diğer bankalar gibi bankacılık sektöründe faaliyet gösteren bankalardır. Ülkemizde ve dünyada bankacılık sektörünün ana aktörleri faizli bankalardır. Çünkü ülkemizde faizli bankalar bankacılık ile ilgili işlemlerinin %90'dan fazlasını yerine getirirler aynı zamanda sayı olarak da katılım bankacılığından sayıları oldukça fazladır yani piyasada oligopolistik bir yapı olup fiyatlar oligopolistik bir piyasada belirlenmektedir. Aynı zamanda Merkez Bankası da enflasyon, para ve faiz politikaları ile piyasaya müdahale etmekte ve bu durumda katılım bankaları murabaha ya da diğer ürünleri için kar oranlarını belirlerken faiz oranını da ister istemez göz önünde bulundurmamak durumunda kalmaktadırlar. Fakat yine de malın zaman değeri konseptini göz önüne alan katılım bankaları para alıp satmak yerine mal alıp sattıklarından kazançları faiz değil kar esasına dayanmaktadır.⁶⁶

⁶⁶ Aktepe, 2015, a.g.e., s. 34-35.

Şekil 3. Fıtratla Örtüşen Arz-Talep Kanunu- Vadeli Satışın Fiyata Etkisi Ve İslam Ekonomisinin Gerçek Bir Serbest Piyasa Ekonomisi Olduğu

Kaynak: Aktepe, 2015, a.g.e., s. 34-36.

Arz ve talep kanunu gereği B1’de oluşan denge fiyatı (F1), satıcı ve alıcının peşin alışverişte bulunduğu noktadır. Eğer alıcı peşin almayı vadeli alacağına tercih ederse, bu sefer satıcı takip maliyeti, tahsil edememe risk payı, enflasyon,..vb nedenlerle satmakta yani arzda iştahsızlık gösterecektir. Bu sebeple arz eğrisi otomatikman sola kayacak ve fiyat F2 Seviyesine yükselecektir. Alıcı taraf da malı hemen kullanmaya başlayacağı ve şimdiden istifade edeceğinden yükselen fiyata razı geldiğinde denge de B2’de olacaktır. İşte denge fiyatlarını gösteren F2 ile F1 arasındaki fark da vade farkı olup açıkça görüldüğü üzere, piyasa mekanizmasının bir gerçeğidir.⁶⁷

Bankaların Kredi İşlemlerine Dair Yönetmeliğin 19. Maddesine göre Katılım Bankaları;

- Kurumsal Finansman Desteği (Kurumsal Murabaha)

⁶⁷ Aktepe, 2015, a.g.e., s. 35-37.

- Bireysel Finansman Desteği (Bireysel Murabaha)
- Kar-Zarar Ortaklığı Yatırımı (Muşaraka-Mudaraba) Muşaraka (İştirak Kökü Arapça Ortaklık)
- Finansal Kiralama (İcara)-Leasing
- Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı (Mal Karşılığı Fatura vs.) (Kurumsal Murabaha)
- Ortak Yatırımlar İştirakler (Muşaraka) olmak üzere altı tür kredi vardır.

Katılım bankaları; fon kullandırırken sadece murabaha (kesin kar) yöntemini uygulamakta, ancak muşaraka (belirsiz kar) yöntemini kabul eden mevduat sahiplerinden fon toplamaktadır. Kısaca mevduatların(kaynaklarının) önceden tespit edilmiş bir maliyeti yoktur. Dolayısıyla pasiflerin büyük bir yüzdesini oluşturan katılma hesaplarına dağıtılacak kar payı belirsizdir.⁶⁸

⁶⁸ Turgay Geçer, “Katılım Bankalarında Kar Oranı Hedeflemesi”, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi, C. 24, S. 74, Haziran 2013, s. 41-42.

4. KATILIM BANKALARINDA MUDİYE DAĞITILACAK KAR ORANIN HEDEFLEMESİ VE MEVDUAT MALİYETİNİN HESAPLANMASI

Konvansiyonel bankalarda olduğu gibi katılım bankaları da topladığı mevduatlarının tamamını doğrudan kredi mekanizmasına aktaramamaktadır. Gerek yasal gerekse yönetsel nedenlerle mevduat üzerinden belirli oranın/tutarın ayrılması, rezerv edilmesi veya kesinti yapılması gerekmektedir. Zorunlu Karşılıklar Hakkındaki Tebliğ çerçevesinde; Katılım Bankalarının topladıkları mevduat üzerinden TCMB düzenlemeleri çerçevesinde zorunlu karşılık tutarı ayırmak durumundadır.⁶⁹ Katılım Bankaları için Zorunlu karşılık oranları aşağıdaki gibidir;

1) TL Katılım Hesapları ve Mevduatlar için kanunda zorunlu karşılık oranları şu şekilde belirtilmiştir.

- Vadesiz, ihbarlı, 1 aya kadar ve 3 aya kadar (3 ay dâhil) vadeli %11,5
- 6 aya kadar (6 ay dâhil) vadeli %8,5
- 1 yıla kadar vadeli %6,5
- 1 yıl ve 1 yıldan uzun vadeli %5 Müstakrizlerin fonları %11,5 Diğer yükümlülükler (yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu dâhil)
- 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli %11,5
- 3 yıla kadar (3 yıl dâhil) vadeli %8
- 3 yıldan uzun vadeli %5

⁶⁹ Geçer, a.g.e., s. 42-43.

(2) Zorunlu karşılık oranları yabancı para yükümlülükler için ise aşağıdaki gibidir;

- Vadesiz, ihbarlı, 1 aya kadar, 3 aya kadar, 6 aya kadar ve 1 yıla kadar vadeli %13
- 1 yıl ve 1 yıldan uzun vadeli %9 Müstakrizlerin fonları %13 Diğer yükümlülükler (yurt dışı bankalar mevduatı/katılım fonu dâhil)
- 1 yıla kadar (1 yıl dâhil) vadeli %25
- 2 yıla kadar (2 yıl dâhil) vadeli %20
- 3 yıla kadar (3 yıl dâhil) vadeli %15
- 5 yıla kadar (5 yıl dâhil) vadeli %7
- 5 yıldan uzun vadeli %5 Zorunlu karşılık tutarının ayrılması⁷⁰

Ayrıca TMSF tarafından tahsil Olunacak Primlere için düzenlenen Yönetmeliğe göre; “katılma hesapları birim hesap değerlerinin ve özel cari hesapların her bir gerçek kişi için 100 bin Türk Lirasına kadar olan kısmı sigorta kapsamındadır”. Bu yönetmeliğe göre Katılım Bankaları aşağıda verilen oranlarda tasarruf mevduatı sigorta primi ödemek zorundadır.

A prim kategorisindeki kredi kuruluşları için on binde 11 (on bir) (%0,0011) B prim kategorisindeki kredi kuruluşları için on binde 13 (on üç) (%0,0013) C prim kategorisindeki kredi kuruluşları için on binde 15 (on beş) (%0,0015) D prim kategorisindeki kredi kuruluşları için on binde (%0,0019)’dur.⁷¹ Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmeliğin 3. Maddesinde Likidite Riski; “Bankaların (Konvansiyonel ya da Katılım Bankası) nakit akışındaki herhangi bir aksaklık ya da dengesizlik olması sonucunda ödeme yükümlülüklerini tam olarak ve zamanında karşılayacak miktar ve nitelikte nakit mevcuduna veya nakit girişine sahip olmamaları durumunda ödeme yükümlülüklerini zamanında yerine getirememe

⁷⁰T.C.Merkez.Bankası. “Zorunlu.Karşılıklar.HakkındaTebliğ”,[http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/077c0044-76d0-4388-883a-c55194041bfc/zk-teblig\(2013-15\).pdf?MOD=AJPERES](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/077c0044-76d0-4388-883a-c55194041bfc/zk-teblig(2013-15).pdf?MOD=AJPERES), Mart 2016.

⁷¹ T.C. Başbakanlık. Mevzuat Bilgi Sistemi. “Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik”,<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.aspx?MevzuatKod=7.5.10769&MevzuatIliski=0&sourceXm1Search=Sigortaya%20Tabi%20Mevduat>, Mart 2016.

riski” olarak tanımlanmaktadır. Likitide riski ile bağlantısı açısından belirtmekte fayda olan ve katılım hesabının maliyetini etkileyen Ankes Payı ise ilgili yönetmelikte şu şekilde tanımlanmaktadır; “Katılma hesaplarından vadesinde yahut vadesinden önce yapmalarını gerektiren hallerde, yükümlülüklerini yerine getirebilmek için kasa ve muhabirlerdeki (bankalardaki) vadeli olmayan serbest hesaplarda hazır bulundurdukları miktarın katılım fonu toplamına bölünmesiyle bulunan oranla katılma hesabı toplam tutarının çarpılmasından elde edilen tutara kadar olmak üzere dikkate alınabilecek tutar" olarak tanımlanan Ankes Payı aşağıdaki gibi hesaplanır;

$$KM = M - ZK - AN - S$$

KM: Kullanılabilir Mevduat Toplamını

M: Mevduat Toplamını

ZK: Zorunlu Karşılık Tutarını

AN: Katılma Hesapları Ankes Payı Tutarını

S: Tasarruf Mevduatı Sigorta Prim Tutarını, ifade etmektedir.

Buradan hesaplanan kullanılabilir mevduat toplamı ile kredi tahsis eden şubelere-birimlere aktarma maliyetinin (fon transfer fiyatının) göz önünde tutulduğu brüt kar tutarına ulaşılır.

$$HBK = M - ZK - AN - S \times \%FTF$$

HBK: Hedeflenen Brüt Kar Tutarını

%FTF: Fon Transfer Fiyat Oranını, ifade etmektedir.

Yukarıdaki formül baz alınarak hedeflenen brüt kar oranı şu şekilde hesaplanır;

$$\%HBKO = \frac{M - ZK - AN - S}{M} \times \%FTF$$

%HBKO: Hedeflenen Brüt Kar Oranını, ifade etmektedir.

Hedeflenen brüt kar oranından, mevduatın üzerinden kesilen vergi, fon ve diğer kesintilerin tenzili ile birlikte, hedeflenen net kar oranı aşağıdaki gibi olacaktır.

$$\%HNKO = \frac{M - ZK - AN - S}{M} \times \%FTF \times \%100 \times (1 - \%T)$$

%HNKO: Hedeflenen Net Kar Oranını (Vergi Sonrası), ifade etmektedir

%T: Mevduat Üzerinden Alınan Vergi, Fon ve Diğer Kesintiler Tutarını

Formül üzerinden gerçekleştirilen matematiksel işlemler sonucunda %FTF terimini eşitliğin dışına alınmasıyla $\%FTF_1$ şu şekilde hesaplanır;

$$\%FTF_1 = \frac{\frac{M \times \%HNKO}{\%100 \times (1 - \%T)}}{M - ZK - AN - S}$$

Formülle, mudiye dağıtılacak net kar oranını (%HNKO) hedefleyen bir Katılım Bankasının, ne oranda mevduat maliyetine katlandığı, başka bir bakış açısıyla mevduatın mudiden şubeye transfer maliyeti %FTF hesaplanmaktadır. Katılım Bankaları, katılma hesaplarını para cinsi bazında (TL, EUR, USD) çeşitlendirebildikleri gibi kara katılma oranı bazında da farklılaştırabilmektedir. Katılım bankaları, katılma hesaplarının işletilmesi sonucu doğacak olan kar ve zarara katılma oranını para cinsine tutarına ve vadesine göre ayrı ayrı belirleyebilmektedir ancak burada önemli nokta, zarara katılma oranı kara katılma oranının %50'sinden az olamaz. Diğer bir konu ise katılım bankaları kar olması durumunda kara katılma oranı kadar elde ettiği karın tamamını alırken iken zarar durumunda ise zararın yalnızca %50'sini üstlenmektedir. Katılım bankaları aynı zamanda kara katılma oranı üzerinde tek taraflı olarak her tür değişikliğe gitme hakkına da sahiptir.⁷² Katılım banka finansmanı yalnızca mudilerin fonlarını kullanarak bunları hissedarların fonlarıyla karıştırmadan yapar ise bu durum "oto-finance" olarak adlandırılmaktadır. Şayet hissedarların fonları mudilerin fonlarıyla karıştırılırsa bu durumda da "ortak finansman" olarak adlandırılır. Sınırlanmış fonlar dışındaki bütün fonlar birbirine katıldığında ve müşterilere finansman olarak sağlandığında bu operasyonlar sonucunda elde edilecek olan kar öncelikli olarak katkı sağlanan fonlar arasında paylaşılmalıdır. Bu nedenle de mudilere dağıtılabılır kar aşağıdaki gibi 2 aşamada hesaplanır;

- **Birinci yöntem;** Katılım Sağlanan Fonlara Yükseltilmiş Kar Payı Yaklaşımı
 - 1.a. Katılım Sağlanan Fonların Kesin Miktarlarına Bağlı Olarak
 - 1.b. Katılım Sağlanan Fonların Kesin Ağırlıklı Miktarlarına Bağlı Olarak
- **İkinci yöntem;** Karın Her Bir Tip Fona Bölünüp Kar Payı İsteme Hakkına Sahip Olan Fonların Sahiplerine Dağıtılması. Örneğin, bir İslami bankanın depozitolarının (mevduatlarının) ortalama günlük bakiyesi aşağıdaki gibidir;

⁷² Geçer, a.g.e., s. 45.

		<u>Fon İçindeki %</u>
Vadesiz Mevduat Depozitoları (C.A.D)	→ 20.000 TL	0.1250
Tasarruf Hesapları Depozitoları (S.A.D)	→ 30.000 TL	0.1875
Sınırlandırılmamış Yatırım Hesapları Dep. (U.I.A.D)	→ 50.000 TL	0.3125
Hissedarların Fonları (Sermaye)	→ 60.000 TL	0.3750
Toplam =160.000TL		%100

Eğer tüm bu fonlar birbirine katılırsa (karıştırılırsa) ve müşterilere finansman olarak kullanılırsa ve 1600 TL yönetsel maliyetler düşülmeden önce kar ortaya çıkarsa ilk öncelikle bu tutarı katılım sağlanan karlara bölüştürmemiz gerekecek;

1.a. Katılım Sağlanan Fonların Kesin Miktarlarına Bağlı Olarak;

	<u>Toplam Fon İçindeki %</u>				
C.A.D	0.1250	×	1600 TL	=	200 TL
S.A.D	0.1875	×	1600 TL	=	300 TL
U.I.A.D	0.3125	×	1600 TL	=	500 TL
Sermaye	0.3750	×	1600 TL	=	600 TL
Toplam =					1600 TL

1.b. Katılım Sağlanan Fonların Kesin Ağırlıklı Miktarlarına Bağlı Olarak;

Burada bankanın yönetimi bir değerlendirme yapar ve her bir fona bazı ağırlıklar verir. Bu yüzden banka mudilere dağıtılacak karlar üzerinde değişiklik yapabilir. Genelde daha fazla ağırlıklar bu fonların sahibi, fonu almayı istediğinde yeniden geri ödenebilir olduklarından dolayı sermayeye ve sınırlandırılmamış yatırım hesaplarına verilir.

	<u>Kesin Tutar</u>		<u>Ağırlık</u>	<u>Ağırlıklı Tutar</u>	<u>Ağırlıklı Orantı</u>
C.A.D	20.000 TL	×	0.80	16.000 TL	0.09756
S.A.D	30.000 TL	×	0.90	27.000 TL	0.16463
U.I.A.D	50.000 TL	×	1.10	55.000 TL	0.33537
Sermaye	60.000 TL	×	1.10	66.000 TL	0.40244
			Toplam	164.000 TL	%100

	<u>Hissedarların Fonlarına</u>	<u>Mudilerin Fonlarına</u>
Kesin Tutara Bağlı Olarak	0.37500	0.62500
Ağırlıklı Tutarlara Bağlı Olarak	0.40244	0.59756

Mudiler ve hissedarlar ile ortak finansman olarak ortaya çıkan kar mudiler ve hissedarlar arasında yukarıdaki şekilde dağıtılır.⁷³

Katılma hesaplarına dağıtılacak olan kar ve zarar belirlenirken hesabın açılması aşamasından itibaren ve hesabın banka tarafından işletilmesi ile kar ya da zarar ilavesi ve çekilmesi aşamalarında kanunca belirlenen ayrı ayrı değer ölçütleri kullanılmakta olup bu ölçütler; "birim değer", "hesap değeri" ve "birim-hesap değeri"dir.

Birim Değer: Birim değer, katılma hesaplarının bankaca işletilmesi sonucunda kar ya da zarar edilmesi durumunda değişen bir orandır ya da başka bir ifadeyle ağırlık birimidir. Birim Değer katılma hesaplarının oluşturduğu havuzun kar-zarar gelişimini yansıtan bir değerdir. Katılım bankasınca katılma hesaplarının faaliyete geçirildiği ilk günde yani katılım hesabı kabulünün ilk gününde 100 olarak kabul

⁷³ Şensoy, a.g.e., s. 241-242.

edilir. Bu değer belli periyotlarda elde edilen kar ya da zararın hesaba ilave edilmesiyle tekrar hesaplanmak suretiyle daha sonraki gün ya da hafta sonuna dek geçerli olmak üzere ilan edilir. Birim değer hesap açılışın yapıldığı tarihte 100 olarak belirlendikten sonra kar ya da zarar durumuna göre değişmekte ve şu şekilde hesaplanmaktadır. Kar ya da zarar kayıtlarının yapıldığı fondaki mevcut aktifler değeri toplamının daha önceki gün ya da haftadaki hesap değerleri toplamına bölünmesiyle oran değişir ve ilan edilir.

Hesap Değeri: Katılma hesabına para yatıranların fondaki aktiflere katılma oranı olarak tanımlanır ve hesaba para ilave oldukça her bir hesap için değer artar, hesaptan para çekildikçe ise değeri azalır yani duruma göre artan ya da azalan bir katsayıdır. Yatırılan para mevcut birim değere bölünerek hesap değeri hesaplanır, bu katsayı, kar-zarara katılma belgesinde gösterilir ve hesaplanan değer belgede gösterilir.

Birim-Hesap Değeri: Birim değer ile hesap değerinin çarpılması sonucu elde edilen değer birim hesap değeridir. Hesabın açıldığı tarihteki birim hesap değeri hesabın kendisine eşit olacaktır çünkü herhangi bir kar ya da zarar tahakkuku olmamıştır. Hesabın işletilmesi sonucunda kar elde edilmesi durumunda birim değer artar ve bu yeni birim değerin hesap değeriyle çarpılması sonucu bulunan yeni birim hesap hesap sahibinin para+karını gösterir tersi durumda ise birim değer düşer bu da para-zararını gösterir. Örneğin; bir müşterinin kurum nezdinde açtırmış olduğu katılma hesabına 1 milyon TL yatırılmıştır. Paranın bankaya yatırıldığı gün geçerli olan birim değer 100 ise;

$$\text{Hesap Değeri} = 1.000.000 / 100 = 10.000$$

$$\text{Birim Hesap Değeri} = 10.000 \times 100 = 1.000.000 \text{ TL}$$

Fonun işletilmesi sonucu kar ettiğini ve birim değerin 105 olduğunu varsayalım. Bu durumda vade sonunda

$$\text{Hesap Değeri} = 1.000.000 / 100 = 10.000$$

Birim Hesap Değeri = $10.000 \times 105 = 1.050.000$ TL yani müşteri vade sonunda 50.000 TL kar etmiştir.

Ayrıntılı Örnek; Birinci Gün

Kurum yeni faaliyete geçmiş ve ilk faaliyete geçtiği için birim değer 100 kabul edilirse; A,B,C'nin her biri için hesap değerleri yatırdıkları paranın açılış birim değeri olan 100 birim değerine bölünmesiyle şu şekilde elde edilir.

$$\text{A'nın hesap değeri} = 1000 \text{ TL} / 100 = 10.0$$

$$\text{B'nin hesap değeri} = 4950 \text{ TL} / 100 = 49.5$$

$$\text{C'nin hesap değeri} = 4050 \text{ TL} / 100 = 40.5$$

$$\text{Toplam} = 10.000 \text{ TL} \quad 100$$

Yukarıda gösterildiği gibi A,B,C 'nin birim hesap değerleri her biri için birim değerleri ile hesap değerlerinin çarpımına eşittir.

Örnek olarak B'nin birim-hesap değeri $100 \times 49.5 = 4950$ TL'dir.

Birinci gün birim hesap değeri fona yatırılan tutarlar kadardır. Çünkü fonda herhangi bir kar ya da zarar olmamıştır. Fonun büyüklüğü A, B, ve C'nin yatırmış oldukları paraların toplamı kadardır.

Dikkat edilmesi gereken hususlardan birisi de 1. Gün birim hesap değeri yatırılan fona eşittir. Çünkü henüz kar veya zarar yapılmamıştır. Fondaki aktifler toplamı şimdilik A,B,C'nin yatırdıkları paraların toplamına eşittir.

İkinci Gün; Fonun karı 6.250 TL olsun bu durumda (1.250 TL %20'lik kısmı Kurum tarafından alınıyor 5.000 TL Ortaklar hesabına işleniyor.) ve fon kar ettiği için birim değer 150'ye çıkacaktır hesaplaması şu şekildedir;

$$\text{Fondaki Aktifler Toplamı} = 10000 + 5000 = 15000$$

$$\text{Yeni birim Değer} = 15000 / 100 = 150$$

Hesap değerleri ise henüz para yatırma veya çekme söz konusu olmadığı için değişmemiştir. Yeni birim hesap değerleri şimdi ki 150 olan birim değer ile hesap değerlerinin teker teker çarpımı ile bulunur;

$$\text{A'nın birim- hesap değeri} = 10.0 \times 150 = 1500 \text{ TL}$$

$$\text{B'nin birim- hesap değeri} = 49.5 \times 150 = 7425 \text{ TL}$$

$$\text{C'nin birim- hesap değeri} = 40.5 \times 150 = 6075 \text{ TL}$$

Üçüncü Gün; D Fona 3000 TL Yatırıyor bu durumda fondaki aktifler toplamı $15000+3000 = 18000$ TL'ye yükselmiştir. D'nin hesap değeri $3000/150 = 20$ (D'ninde katılımıyla hesap değerler toplamı 120 oluyor)

Dördüncü Gün; Kurum 3000 TL kar elde ediyor karın 600 TL'si kurum tarafından alınıyor 2400 TL'si ortaklar hesabına işleniyor fonun karıyla mevcut aktifler toplamı 18000 TL +2400 TL = 20400 TL Bu durumda yeni birim değer;

Yeni Birim Değer = $20400 / 120 = 170$ birim değer yükseldiği için hesap sahiplerinin birim hesap değerleri de yükselmiştir bu durumda bir gün önce 3000 TL yatıran D'nin şimdiki birim hesap değeri $170 \times 20 = 3400$ TL olacaktır.

Beşinci Gün; C, beşinci gün 2040 TL çekiyor bu nedenle C'nin hesap değeri düşmüştür. Yeni hesap değeri, çekilen miktarın hesap değerinin önceki hesap değerinden düşülmesiyle bulunur.

Çekilen Miktarın Hesap Değeri = $2040 / 170 = 12$

Önceki Hesap Değeri = 40.5

Yeni Hesap Değeri = $40.5 - 12 = 28.5$ Bu durumda

C'nin 2040 TL çekmesiyle fondaki aktifler toplamı düşmüştür bu durumda

Fondaki Aktifler Toplamı = $20400 - 2040 = 18360$ TL

C'nin hesap değerinin 12 birim düşmesiyle hesap değerleri toplamı da 120'den 108'e düşmüştür.

Altıncı Gün; Kurum 675 TL zarar etmiştir zararın 135 TL'si kuruma 545 TL'si ortaklar hesabına işleniyor. Fonun zarar etmesiyle zarar miktarı aktifler toplamından düşülür. Yeni durumda,

Aktifler toplamı = 18360 – 54 = 17815 Zarar edildiği için birim değerde düşecektir
Yeni durumda;

Birim Değer = 17815 / 108 = 164.9537 son haliyle hesap sahiplerinin birim- hesap değerleri şu şekilde olacaktır;

A'nın birim- hesap değeri = 10.0 × 164.95 = 1649.5TL

B'nin birim- hesap değeri = 49.5 × 164.95 = 8165.025 TL

C'nin birim- hesap değeri = 28.5 × 164.95 = 4701.075 TL

D'nin birim-hesap değeri = 20.0 × 164.95 = 3299 TL'dir⁷⁴

4.1. Günlük Birim Değer Hesaplama Tablosu

Günlük Birim Değer Hesaplama Tablosunda, Tablo İçi Kalemlerin Açıklamaları şöyledir;

Para Cinsi: TP, YP (Türk Parası, Yabancı Para)

Hesap Sahibi Kara Katılma Oranı: Katılma Hesapları havuzunda toplanan paraların işletilmesi sonucu oluşacak kardan hesap sahiplerinin alacağı payın orandır.

⁷⁴Başkent Üniversitesi. <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi17.doc>, Mart 2016.

Hesap Sahibinin Zarara Katılma Oranı: Katılma hesapları havuzunda toplanan paraların işletilmesi sonucu doğacak zarardan hesap sahiplerine düşen payın belirlendiği orandır.

1-Katılma Hesapları Toplam Tutarı: Katılma hesaplarındaki paraların toplamını ifade eder.

2-Kar / Zarardan Pay Almayan Katılma Hesapları Tutarı: valör uygulaması nedeniyle kar dağıtım süresi başlamamış hesaplamaya dâhil edilmeyen fonlardır.

3-Kar Ya da Zarardan Pay Alan Katılma Hesapları Tutarı:

4-Hesap Değeri: Her bir hesap için hesaba para ilave edildikçe artan para çekildikçe azalan katsayı. Mevcut aktiflere katılma oranı.

5-Birim Değer: Hesap işletilmesi sonucu kar veya zarar edildiğinde değişen ağırlık birimidir.

6-Birim-Hesap Değeri: Birim değer ile hesap değerinin çarpımı elde edilen tutar.

7-Genel Karşılıklar:Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar ile Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar arasında izlenenler için ayrılan genel karşılıkların katılma hesaplarına yansıtılan kısmıdır.

8-Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Karlardan Ayrılan Karşılıklar: Özel ve genel karşılıklar ile TMSF priminin katılma hesapları payına düşen kısmının karşılanmasında kullanılmak üzere ayrılan karşılıklardır.

9-Zorunlu Karşılıklar: Zorunlu Karşılıklar Hakkındaki Tebliğ çerçevesinde TCMB’ında bloke edilerek tutulması zorunlu olan tutardır. Şu şekilde hesaplanır (Birim Hesap Değeri × Zorunlu Karşılık Oranı)

10-Katılma Hesapları Ankes Payı: Katılma hesaplarından vadesinde yahut vadesinden önce yapmalarını gerektiren hallerde, yükümlülüklerini yerine getirebilmek için kasa ve muhabirlerdeki (bankalardaki) vadeli olmayan serbest hesaplarda hazır bulundurdukları miktarın katılım fonu toplamına bölünmesiyle

bulunan oranla katılma hesabı toplam tutarının çarpılmasından elde edilen tutara kadar olmak üzere dikkate alınabilecek tutar.

11- Kullandırılabilir Fon: (Birim hesap değeri)+(Genel karşılıklar ve katılma hesaplarına dağıtılacak karlardan ayrılan tutarlar) – (Zorunlu karşılıklar) – (Katılma hesapları Ankes payı) tutarındır. $[(6 + 7 + 8) - (9 + 10)]$

12- Kullandırılan Krediler: Katılma hesabı kaynaklı;

a) Standart Nitelikli Krediler ve Diğer Alacaklar ile Yakın İzlemedeki Krediler ve Diğer Alacaklar (I. ve II. Grup Krediler)

b) Takipteki Alacaklar Net (III, IV ve V. Grup Krediler)

c) Kredi Kar Payı Gelir Tahakkuk ve Reeskontları toplamıdır.

13- Atıl Fon: (Kullandırılabilir fon tutarı) – (kullandırılan krediler) (11 – 12)

14- Kullandırılan Fon Fazlası: (Kullandırılan krediler) – (Kullandırılabilir fon Tutarı) (12 – 11)

15- Katılma Hesabı Gelirleri (a+b+c+d+e) :

a) Kar Payı Gelirlerinin Katılım Payı: Katılma hesabı kaynaklı kullandırılan kredilerden elde edilen kar payı gelirlerinden, kullandırılan fon fazlasına isabet eden kar payı tutarı düşülür. Bulunan tutar, para cinsi bazında toplam katılma hesapları içindeki ağırlığına göre ayrıştırılır. Ayrıştırılan tutarın hesap sahibinin kara katılma oranı ile çarpılması sonucu elde edilen tutar, kar payı gelirlerinden katılma hesapları payına düşen tutarı ifade eder.

1- Katılma Hesabı Kaynaklı Kullandırılan Kredilerden Elde Edilen Kar Payı Gelirleri: Para cinsi bazında katılma hesabı kaynaklı kullandırılan fonlardan elde edilen kar payı gelirleridir.

2- Kullandırılan Fon Fazlasına İsbet Eden Kar: Para cinsi bazında katılma hesabı kaynaklı kullandırılan kredilerden elde edilen kar payı gelirlerinin

kullandırılan fon toplamına bölünmesi suretiyle hesaplanan oran ile kullandırılan fon fazlasının çarpılması sonucu bulunan tutardır.

b) Terkin Edilen Kredilerden Yapılan Tahsilâtlar: Katılma hesabı kaynaklı kullandırılan kredilerden terkin edilenlere ilişkin yapılan tahsilâtlardan katılma hesapları payına düşen tutardır.

c) Özel Karşılık İptalleri: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca donuk alacak olarak sınıflandırılan katılma hesabı kaynaklı krediler için ayrılan özel karşılıkların iptal edilen tutarlarından katılma hesaplarına ilişkin olan kısmıdır.

d) Genel Karşılık İptalleri: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında 4 Yönetmelik uyarınca katılma hesabı kaynaklı krediler için ayrılan genel karşılıkların iptal edilen tutarlarından katılma hesaplarına ilişkin olan kısmıdır.

e) Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârlardan Ayrılan Karşılık İptalleri: 35007 Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârlardan Ayrılan Tutarlar hesabında izlenen karşılıkların özel ve genel karşılıklar ile TMSF priminin katılma hesaplarına ilişkin olan kısımlarının karşılanabilmesi için iptal edilen tutardır.

16- Katılma Hesabı Giderleri (a+b+c+d):

a)Özel Karşılık Giderleri: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca donuk alacak olarak sınıflandırılan katılma hesabı kaynaklı krediler için ayrılan özel karşılıkların katılma hesaplarının payına düşen kısmıdır.

b) Genel Karşılık Giderleri: Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik uyarınca katılma hesabı kaynaklı krediler için ayrılan genel karşılıkların katılma hesaplarının payına düşen kısmıdır.

c) TMSF Prim Giderleri: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu primlerinin katılma hesapları payına düşen kısmıdır.

d) İhtiyati Karşılık Giderleri: 15 numaralı açıklamanın (b), (c) ve (d) bentlerinde belirtilen gelir kalemleri toplam tutarından; özel ve genel karşılıklar ile TMSF priminin katılma hesabı payına düşen kısmının karşılanmasında kullanılmak üzere ayrılan ihtiyati karşılık tutarıdır. Ayrılan bu karşılıklar Katılım Bankalarının Uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ’de yer alan 35007 Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârdan Ayrılan Tutarlar hesabına kaydedilir.

17- Dağıtılacak Kar/Zarar: Katılma hesabı gelirlerinden katılma hesabı giderlerinin düşülmesi sonucu bulunan tutardır. (15 – 16)

18- Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârdan Ayrılan Tutarlar: Birim değerini hesaplandığı gün itibarıyla katılma hesaplarına dağıtılacak kar tutarından Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 14 üncü maddesinin (3) numaralı fıkrası hükmü çerçevesinde ayrılan karşılık tutarıdır.

19- Dağıtılan Kar/Zarar: Dağıtılacak kar/zarardan, katılma hesaplarına dağıtılacak kârlardan ayrılan tutarların düşülmesi sonucu bulunan ve birim değeri bazında katılma hesaplarına dağıtılan net gelir tutarıdır. (17 – 18)

20- Yeni Birim Hesap Değeri: Birim hesap değeri toplamına, dağıtılan kar/zararın ilave edilmesi suretiyle bulunan tutardır. (6 + 19)

21- Yeni Birim Değeri: Yeni birim hesap değerinin, hesap değerleri toplamına bölünmesi sonucu bulunan orandır. (20 / 4)

22- Vadesi Gelmeyen Hesapların Kar Payları (Gider Reeskontları): Vadesi gelmeyen katılma hesaplarının, hesabın açılışı/temdidi ile birlikte işlemeye başlayan

ancak vadelerinin devam etmesi 5 nedeniyle tahakkuku yapılmayan kar paylarıdır. Yeni birim hesap değerinden kar/zarardan pay alacak katılma hesabı tutarının düşülmesi sonucu bulunan tutardır. $(20 - 3)^{75}$

⁷⁵ BDDK. “Bankacılık Kanununa İlişkin Düzenlemeler”. 2011. https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1706_mevduat_katilim_fonu_ek_28_05_2011.pdf, Mart 2016.

Şekil 4: Günlük Birim Değer Hesaplama Tablosu
Günlük Birim Değer Hesaplama Tablosu

	Para Cinsi	TL			Toplam
	Hesap Sahibinin Kara Katılma Oranı	75,00%	80,00%	90,00%	
	Hesap Sahibinin Zarara Katılma Oranı	87,50%	90,00%	95,00%	
1	Katılma Hesapları Toplam Tutarı	177.025,00	718.780,00	114.201,00	1.010.006,00
2	Kar/Zarardan Pay Almayan Katılma Hesapları Tutarı	2.934,00	2,00	7.070,00	10.006,00
3	Kar/Zarardan Pay Alan Katılma Hesapları Tutarı (1-2)	174.091,00	718.778,00	107.131,00	1.000.000,00
4	Hesap Değerleri	1.707,31	3.234,93	511,76	
5	Birim Değeri	102,3869	223,6054	210,57594	
6	Birim Hesap Değeri (4 ÷ 5)	174.806,61	723.346,84	107.763,76	1.005.917,21
7	Genel Karşılıklar				12.745,00
8	Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârlardan Ayrılan Karşılıklar				8.255,00
9	Zorunlu Karşılıklar (6 * Zorunlu Karşılık Oranı)				55.325,45
10	Katılma Hesapları Ankes Payı				84.661,00
11	Kullanılabilir Fon (6 + 7 + 8) - (9 + 10)				886.930,76
12	Kullanılan Krediler				880.590,00
13	Atıl Fon (11 - 12)				6.340,76
14	Kullanılan Fon Fazlası (12 - 11)				0,00
15	Katılma Hesabı Gelirleri (a+b+c+d+e)	44,50	194,72	32,29	271,51
a	Kar Payı Gelirlerinin Katılım Payı	36,39	160,25	26,87	223,51
a.1	Katılma Hesabı Kaynaklı Kullanılan Kredilerden Elde Edilen Kar Payı Gelirleri				278,69
a.2	Kullanılan Fon Fazlasına İsbet Eden Kar				0,00
b	Terkin Edilen Kredilerden Yapılan Tahsilatlar	1,69	7,18	1,13	10,00
c	Özel Karşılıkların İptalleri	2,54	10,77	1,69	15,00
d	Genel Karşılıkların İptalleri	0,85	3,59	0,56	5,00
e	Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârlardan Ayrılan Karşılık İptalleri	3,04	12,92	2,03	18,00
16	Katılma Hesabı Giderleri (a+b+c+d+e)	8,12	34,46	5,42	48,00
a	Özel Karşılık Giderleri	1,69	7,18	1,13	10,00
b	Genel Karşılık Giderleri	1,01	4,31	0,68	6,00
c	TMSF Prim Giderleri	0,34	1,44	0,23	2,00
d	İhtiyati Karşılık Giderleri	5,07	21,54	3,39	30,00
17	Dağıtılacak Kar/Zarar (15 - 16)	36,39	160,25	26,87	223,51
18	Katılma Hesaplarına Dağıtılacak Kârdan Ayrılan Tutarlar	1,82	8,01	1,34	11,18
19	Dağıtılan Kar/Zarar (17- 18)	34,57	152,24	25,53	212,34
20	Yeni Birim Hesap Değeri (6 + 19)	174.841,18	723.499,08	107.789,28	1.006.129,54
21	Yeni Birim Değeri (20 : 4)	102,4071	223,6525	210,62582	
22	Vadesi Gelmeyen Hesapların Kar Payları (Gider Reeskontları) (20 - 3)	750,18	4.721,08	658,28	6.129,54

Kaynak: BDDK. "Bankacılık Kanununa İlişkin Düzenlemeler". 2011. <https://www.bddk.org.tr/websitesi>

/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1706mevduat_katirim_fonu_ek_28_05_2011.pdf, Mart 2016.

4.2. Katılım Bankacılığında Sermaye Maliyeti ve Sermaye Varlıklarını Fiyatlandırma (CAPM) Modeli

Bugünkü Değer yöntemi(present value), nakit akımları değerlemesinde kullanılan en yaygın yöntemlerden biridir. Bu yöntem, işletmenin belirlenmiş bir zaman döneminde ya da işleyiş döneminde elde etmesi beklenen tahmini nakit akımlarının hesaplanmasını ve çalışma dönemini sonundaki firmanın nihai değerinin bugünkü değerinin tahminini içerir. Tahmini nakit akımlarının iskonto edilmesi, bir anlamda katlanılan riski ifade eder. Bir iskonto oranı, herhangi bir öz sermaye yatırımcısının bir firmanın varlıklarını satın alarak veya firmaya sermaye desteği sağlayarak üstlenmiş olduğu fırsat maliyetlerini açıklar. Başka bir anlatımla, yatırımcının risk ve diğer özellikler bakımından benzerlik gösteren alternatif yatırımlar yerine yatırımda bulunduğu proje ya da firmalardan beklenen getiri oranını ifade eder. Fırsat maliyeti, firmanın toplam sermayesine katılma oranı açısından ağırlıklandırıldığında ağırlıklı ortalama sermaye maliyeti olarak isimlendirilir. İskonto oranı 'r' ise şu formül kullanılarak hesaplanır.

$$r = [D / (E + D)] r_d (1 - v) + [E / (E + D)] r_e$$

Formülde;

$$r_d = \text{Borç (debt) iskonto oranı} \quad D = \text{Borç piyasa değerini}$$

$$r_e = \text{Öz Sermaye (equity) maliyeti} \quad E = \text{Öz sermaye piyasa değerini}$$

$$(v) = \text{Kurumlar vergisi oranını} \quad V = E + D$$

Eğer firma hedeflediği sermaye yapısında değilse o zaman D/E ve D/V oranları için hedef değerler kullanılmalıdır.

Öz sermaye iskonto oranı veya öz sermaye maliyeti r_e finansal varlık fiyatlandırma yöntemi kullanılarak şu şekilde hesaplanır;

$$r_e = r_f + \beta (r_m - r_f)$$

r_e = Öz sermaye maliyeti

r_f = Risksiz faiz oranı (risk-free)

β = Beta veya piyasa duyarlılık katsayısı

r_m = Hisse senedi piyasa getiri oranı

$(r_m - r_f)$ = piyasa risk prim'idir.⁽⁷⁶⁾

İslami finansta fonların kaynak fazlasına sahip aktörlerden yetersiz kaynaklara sahip aktörlere doğrudan transferi yerine ekonomideki bu aktörler arasında risk ve getirilerin paylaşılması esastır. Dolayısıyla da, aktörler sermaye kaynakları

⁷⁶ TKBB “Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı Ve Girişim Sermayesi”, Yayın No:13, İstanbul 2012, s. 277-278.

bakımından ister artıda ister ekside olsunlar, hepsi yatırım kararı konusunda belirli bir düzeyde riske maruz kalırlar. Bağlayıcı kar zarar ortaklığı sözleşmelerine dayalı İslami finansmanın dikkat ettiği şey budur. İslami bir toplumda bu aktörlerin yatırım finansmanında birbirlerini tamamladıkları kabul edilir. İslami finansmanın çeşitli araçları vardır, fakat hepsi kar zarar ortaklığı finansmanına dayalıdır: muşaraka (sermaye-sermaye ortaklığı), mudaraba (sermaye emek ortaklığı), murabaha (sermaye-ekipman ortak teşebbüsleri), icara(kiralama), salim satış (vadeli satış). Tüm bu ortaklıklar farklı ekonomik aktörler arasında önceden belirlenmiş ve kabul edilmiş kar ve zarar marjı kullanılmak suretiyle sermayenin eşit fırsat maliyetine dayalı niteliktedir. İslami finansmanda sermayenin fırsat maliyetinin ölçümü neoklasik gelenekle yapılamaz; beklenen kar ve zarar marjı her iki ortak tarafından kabul edildiği ve onları tatmin ettiği için, sermayenin fırsat maliyetinin bireysel fayda tercihleriyle eşitlenmesi yoluyla belirlenir ve toplamda her iki ortak için sosyal bir refah fazlası üretir. İlk eserlerinde İbni Teymiye bu ilkeye öncülük etmiştir.

İslami ekonomik temeller bağlamında İslam finansını yöneten üç ana ilke vardır;

- Evrensel Karşılıklılık ilkesi
- Faizciliğin kaldırılması ilkesi
- Adalet ilkesi

Evrensel karşılıklılık ilkesi; tasarruf sahipleri, borç alanlar, tüketiciler, devlet ve özel endüstriyi kapsayan topluluğa azami sosyal refah sağlamada karşılıklı bir rol verir. Dolayısıyla kaçırılan fırsatlar sosyal kayıplardır ve marjinal ikame oranları farklı aktörler arasında sabit değildir. Dolayısıyla, fırsat maliyetinin bir ölçütü olma görevini gören birleşik bir faiz oranı yoktur ve yatırım payları ve tekabül eden riskler mütakabil getirilere göre dağıtılır. Bu da ikinci ilke olan faizciliğin kaldırılmasını gündeme getirir: bu ilke temel olarak ekonomideki aktörler arasında önceden belirlenmiş sabit faizleri yasaklar. Dolayısıyla, işbirliği yapan aktörler bu kurala uymak zorundadır. Dolayısıyla yatırımlar ekonomik performanslarına göre çok

çeşitlilik gösterir ve hiçbir sabit sermaye fırsat maliyeti söz konusu değildir. Adalet ilkesi: yönetici kuruma piyasa bazlı ekonomik sistemin düzenlenmesi hususunda yüksek bir yetki derecesi sağlar ve böylece aktörler Allah'ın birlik ilkesi temelinde benzer tercihler yapıp önceki ilkeye uyarlar. Esas olarak geleneksel sermaye varlıklarını fiyatlandırma modeli metodolojisinin risksiz bir oran, beklenen yatırım getirisi oranı, beklenen piyasa getirisi oranı ve nispi yatırım riski faktörlerini kullandığı görülmektedir. Gerçek yatırımcılar ile ödünç verenler arasında bir kar zarar ortaklığı sözleşmesi düşünün burada (α) ödünç verenin (örneğin bankaların) ortaklık sermayesindeki hisse olsun ve α olsun, $0 < \alpha < 1$ öyle ki, faizsiz ortaklık (pay) aşağıdaki denklemle verilen \tilde{R}_1 getiri oranı gerektirsin: denklem (5). Burada (K) belirli bir projedeki toplam yatırım miktarı, $(1 - \alpha)$ yatırımcının kar zarar ortaklığı sözleşmesine dayalı payı ve $[\pi_E + R_F K]$ ekonomik kazanç miktarı ve tekabül eden fırsat maliyetidir.

$$\text{Denklem 5: } \tilde{R}_1 = \frac{(1 - \alpha) \times [\pi_E + R_F K]}{K}$$

Temel olarak denklem (5) bir kar zarar ortaklığı sözleşmesine dayalı olarak yatırımcının gerekli getiri oranının fırsat maliyetleri dâhil olmak üzere ilk yatırımın sermayesi ile ilişkili kazanç payı olduğunu beyan eder. \tilde{R}_1 İslami getiri oranıdır.⁷⁷

İslami bankacılıkta getiri oranı riski aynı zamanda kar oranı riski olarak da bilinmektedir. İslam bankaları ikili bankacılık sistemi altında hareket ettiklerinde geleneksel bankacılık uygulamalarında görülen bazı sorunlarla karşılaşmaları olasıdır. Bu sorunlardan biri de geleneksel bankaların sıklıkla karşılaştığı faiz oranı riskine maruz kalmaktır. Faiz oranı riski bir varlığın ya da yatırımın getirisinin riski veya faiz oranlarındaki dalgalanmalardan dolayı yatırımlar değerlerinin düşmesi riskidir. Faiz oranındaki yükseliş geleneksel bankaların bilanço tablolarının varlık kısmında temerrüt riskine veya kredi riskine neden olabilir. Yükümlülük kısmında

⁷⁷ Tarek Selim, "An Islamic Capital Asset Pricing Model", *Humanomics Journal*, Volume 24, Number 2, Cairo Egypt, 2008, pp. 122-129.

ise yükselen faiz oranı fon masrafını artıracak ve bankaları mevduat sahiplerine daha fazla ödeme yapmalarını gerektirecektir. İyi bir şekilde yönetilmezse, bankalar için bu risk likidite sorununa yol açabilir. Borç alanların ödemelerini yapmama durumları ve bankaların mevduatlarındaki olası yüksek oranlardaki ödemeler ve ek olarak diğer finansal yükümlülükler banka nakit akışı yönetimine zorluklar katacaktır. İslam bankalarında getiri oranı riski İslam bankaları tarafından elde edilen gelirdeki dengesizlikten kaynaklanmaktadır. İslam bankaları bu riske yatırımlarındaki beklenen getiri oranı ve piyasa getiri oranı arasında uyumsuzluk olduğunda maruz kalırlar. Geleneksel bankaların geniş Pazar payları ile piyasa getiri oranı her zaman piyasa faiz oranının bir temsilcisidir. Bu dengesizlik genel olarak yatırım hesabı sahiplerinden ve kar paylaşımı mevduat hesabı sahiplerinden yüksek getiri beklentileri oluşturabilir. Örneğin bir banka yatırımlardan %5 oranında getiri oranı bekler ve tahmin ettikleri piyasa getiri oranı %6 ise kar paylaşımli mevduat sahipleri de getiri oranı olarak %6 bekleyebilir. Beklenen getiri oranı ile tahmin edilen piyasa oranı arasındaki fark arttıkça getiri oranı riski yaşanma ihtimali de o kadar artar. İslami bankalar eğer faiz oranlarının arttığı dönemlerde mevduat sahipleri için getiri oranını yükseltmezlerse likidite problemi yaşayacaklardır.⁷⁸

⁷⁸ İsmail Oriyomi Yahaya, Profit Sharing Investment Accounts: Implications for Liquidity Risk Manangement, Hamad Bin Khalifa University, Qatar, May 2013, pp.71-75.

5. KATILIM BANKACILIĞINDA FON KULLANDIRMA YÖNTEMLERİ, KATILIM FİNANSMANI VE FİYATLAMA

5.1. Fon Kullandırma Yöntemleri

5.1.1. Murabaha (Üretim Desteği, Maliyet Artı Kar Marjı Satış)

Murabaha; herhangi bir malı peşin olarak alıp üzerine yani satınalma fiyatına gerçekleşen maliyetleri ve vadeli satış karını eklemek suretiyle ileri bir tarihte müşteriye satmaktır. Daha doğrusu herhangi bir malı peşin almaya gücü yetmeyen özel ya da tüzel kişi için malı peşin alıp üzerine kar koyarak vadeli bir şekilde satmak olarak tanımlanır⁷⁹ Sermaye sahibinin bir malı peşin satın alması ve belli bir kar payı ekleyerek müşterisine vadeli olarak satmasıdır.⁸⁰ Murabahada taraflar içerisinde banka, müşteri ve satıcıyı barındıran durum olarak ifade edilebilir.⁸¹ Özet olarak Murabaha işleyiş kuralları şöyledir;

- Murabaha yöntemi ile olan satışta maliyetin kesinlikle ortaya konması gerekmektedir.
- Mal ve eşyanın finansmanı için kullanılabilir.
- Malın veresiye olarak satıldığı alıcıya bildirilmemişse alıcı bunu reddetmek hakkına sahiptir
- Fon talep eden gerçek veya tüzel kişiye malın alış fiyatı üzerine kar ilave edilerek satılır.⁸²

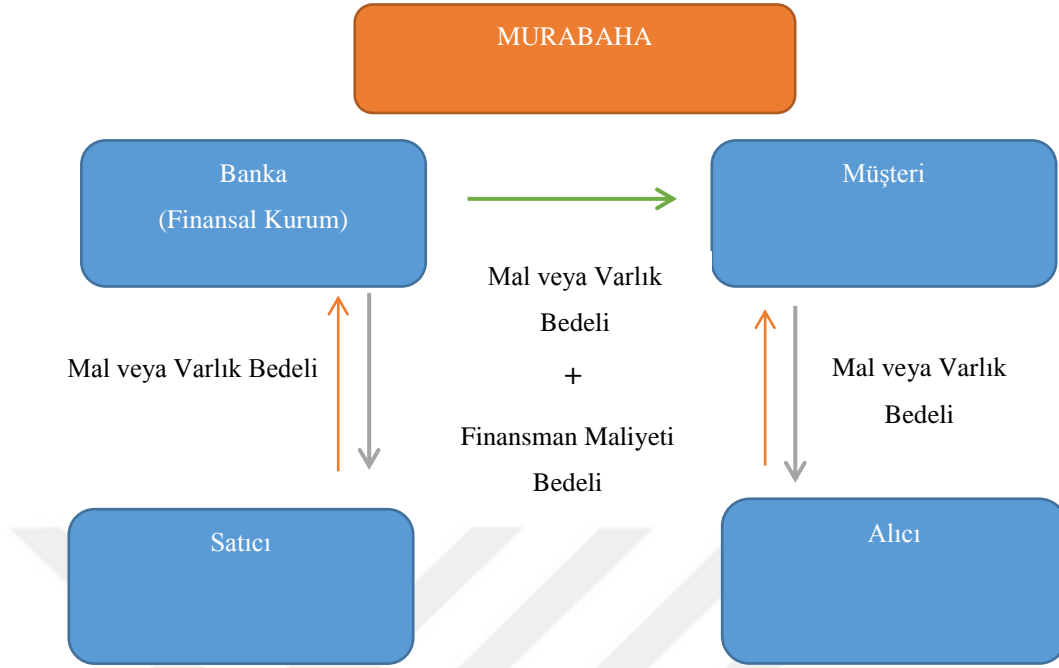
⁷⁹ Yeşilyaprak, a.g.e., s. 24.

⁸⁰ KUYEYTTÜRK. 2010, [http:// www.kuveytturk.com.tr/tr/>](http://www.kuveytturk.com.tr/tr/) (30 Ağustos 2010).

⁸¹ Servet Bayındır, İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık, Rağbet Yayınları, İstanbul, 2005, s. 30.

⁸² Mehmet Yeşilyaprak, a.g.e., s.26.

Şekil 5: Murabaha Finansmanı

Kaynak: <http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=360>

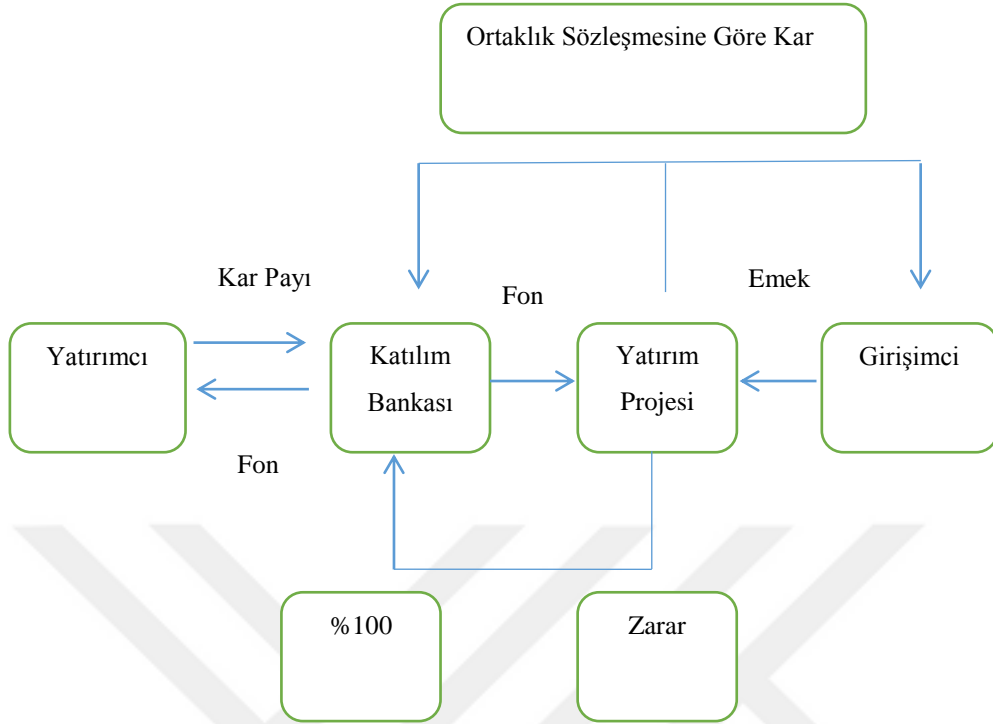
5.1.2. Mudaraba (Sermaye ve Emekten Doğan Ortaklık)

Mudarebede, bir taraf emek bilgi ve tecrübesini ortaya koyarken, diğer taraf eğer faizsiz banka ise sermayesini ortaya koyarak oluşturulan ortaklık türüdür. Bu ortaklıkta projesi finanse edilen kişiye (özel ya da tüzel) “Mudarip”, projeyi finanse eden sermayesini ortaya koyan kişi veya kurumu da “ Rabbul -Mal” denir.⁸³ Mudarebe sözleşmesinde banka fonunun sahibi Rabbul-Mal olarak, yapılacak proje için gerekli fonların tamamını finanse eder. Müşteriden(Mudarip) sermaye koyması beklenmez. Fakat projeyi yakından takip için işi gerçekleştirecek olan taraf müşteridir. Müşteriye ayrıca yönetim gideri ödenir ve projenin gerçekleştirilebilmesi için yapılan masraflar proje karından düşülür. Yani Kar tutarı mutlak bir rakam olarak önceden belirlenemez.⁸⁴

⁸³ Mehmet Dikkaya ve Yunus Kutval, Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği, Savaş Yayınevi, Ankara 2014, s. 41.

⁸⁴ Hüseyin Tunç, Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teori Ve Türkiye Uygulaması, Nesil Yayınları, 6. b., İstanbul 2010, s. 195.

Şekil 6: Mudarebe Finansmanı

Kaynak: <https://www.google.com.tr/search?q=katılım+bankalarında+fön+kullanırma+yöntemleri&espv=2&biw> (Mayıs 2016)

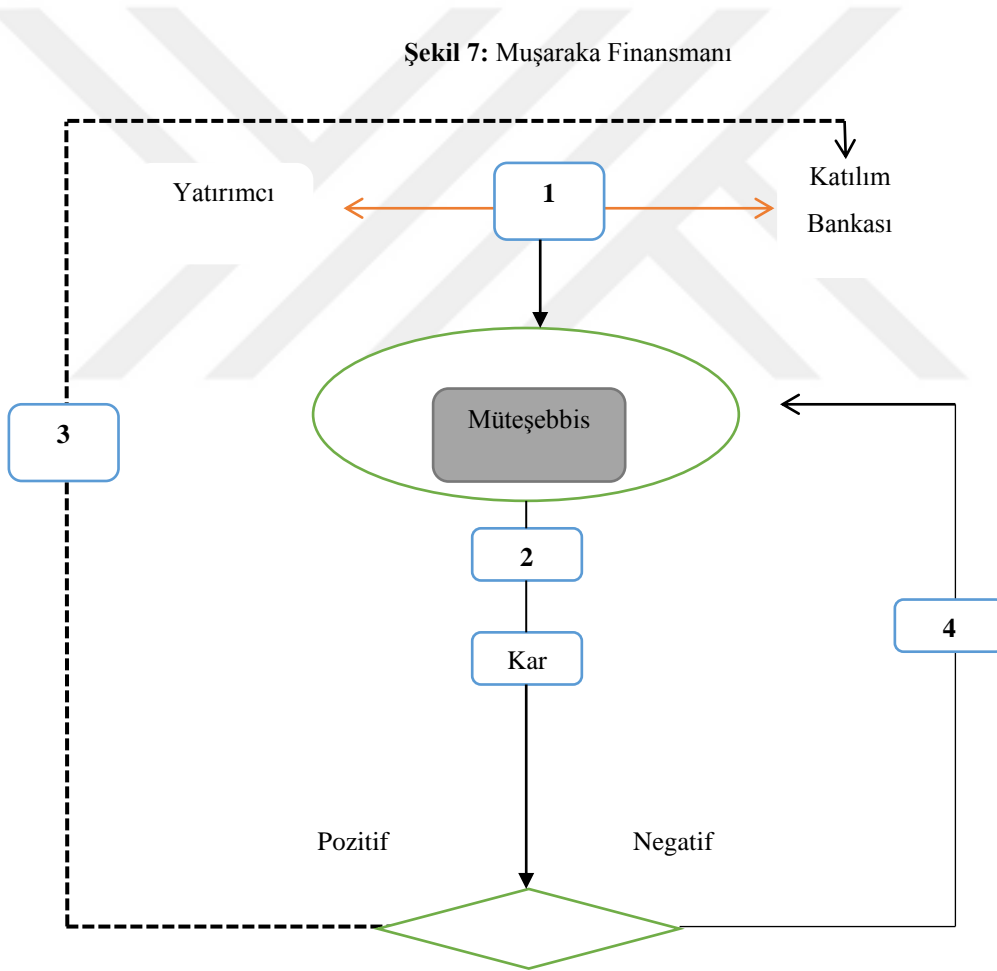
5.1.3. Muşaraka

Muşaraka iki ya da daha fazla kişinin ticaret yapmak için ve yapılan ticaretten elde edilecek karı paylaşmak adına kurdukları bir adi ortaklık türüdür. Arapçada iştirak kelimesi katılmak birleşmek anlamlarını taşır Aynı zamanda teşrif kelimeside buradan gelir yani Muşarakada taraflar sadece sermaye ya da sermaye ile birlikte emek ortaya koyabilirler. Mudarabada ki gibi bir tarafın emek bir tarafın sermaye koyduğu sözleşmeden farklıdır muşarakada her iki taraf da hem emek hem de sermayeyi ortaya koyabilmektedir. Muşaraka sözleşmesinin İslam Hukuku açısından geçerli bir sözleşme olabilmesi için İslami açıdan bir sözleşmede aranan tüm unsurları içermesi gerekmektedir. Muşaraka sözleşmesi ile ilgili önemli şartları şu şekilde sıralamak mümkündür;

- Taraflar arasında karın dağıtım oranının sözleşmede belli olması gerekir. Eğer net bir oran belirlenmemişse bu sözleşme şerri kurallar açısından geçersizdir.

- Taraflardan birine yatırımın sonucu ne olursa olsun önceden belirlenmiş bir ödeme veya kar dağıtımı yapılması hususunda bir düzenleme yapılamaz.

Muşaraka tipi finansmanda bir diğer önemli unsur ise sermayenin tipidir. Bilindiği üzere iki tip sermaye vardır: nakdi sermaye ve aynı (menkul veya gayrimenkul) sermaye. İslam hukukçularının büyük bir çoğunluğu, müşaraka tipi finansmanda esas sermayenin nakdi olması gerektiği görüşündedir. Diğer taraftan müşaraka tipi finansmanda yatırımın yönetimi önemli bir husustur. Prensipde tüm taraflar müşaraka yatırımının yönetiminde rol alma haklarının bulunmasının yanında, müşaraka yatırımı için çalışma hakları da bulunmaktadır. Ancak taraflar aralarında serbestçe yatırımı kimin yöneteceğini belirleyebilmektedirler.⁸⁵

Kaynak: TKBB “Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı Ve Girişim Sermayesi”, Yayın No:13, İstanbul 2012, s. 154.

⁸⁵ Yanpar, a.g.e., s. 90-93.

5.1.4. Selem

Selem kelime anlamı olarak Arapçadaki seleme kelimesinden türemiştir. Anlamı ise vermek teslim etmektir. İslam hukukuna göre ise selem belli özellikleri olan vadeli bir malın peşin bedelle önceden satılmasıdır. Finansal anlamda ise finansman ihtiyacı olan özel veya tüzel kişilere peşin bedelle ileride teslim edilmesi şartıyla ürün satmaktır. Daha sade bir anlatımla örnek verecek olursak nakit sıkıntısı çeken bir çiftçiye daha sonradan elde edeceği ürün/mahsulünün bedelini banka tarafından önceden finanse edilmesi suretiyle finansman sağlanması ile çiftçinin finansman sıkıntısını gidermek olarak örnek verebiliriz.⁸⁶ Bu uygulama İran'daki bankalar tarafından gerçekleştirilmektedir. Yapılan işlemler genel olarak bir yıl vadeyi geçmemektedir. Alınan malın mülkiyeti bankanın üzerine geçer geçmez piyasa fiyatları seviyesinde satılmaktadır.⁸⁷ Esasen Hz. Peygamber'in Hicret'inden evvel de uygulanan bu yöntem, Resulullah (S.A.V) tarafından bazı kayıtlarda onaylanmıştır. “Kim bir şeyde selem akdi yaparsa; belirli ölçüde, belirli tartıda ve belirli zamana kadar yapsın” Buyurmaktadır. Selem sözleşmesinin geçerli olabilmesi için bir dizi şartın varlığı aranmaktadır;

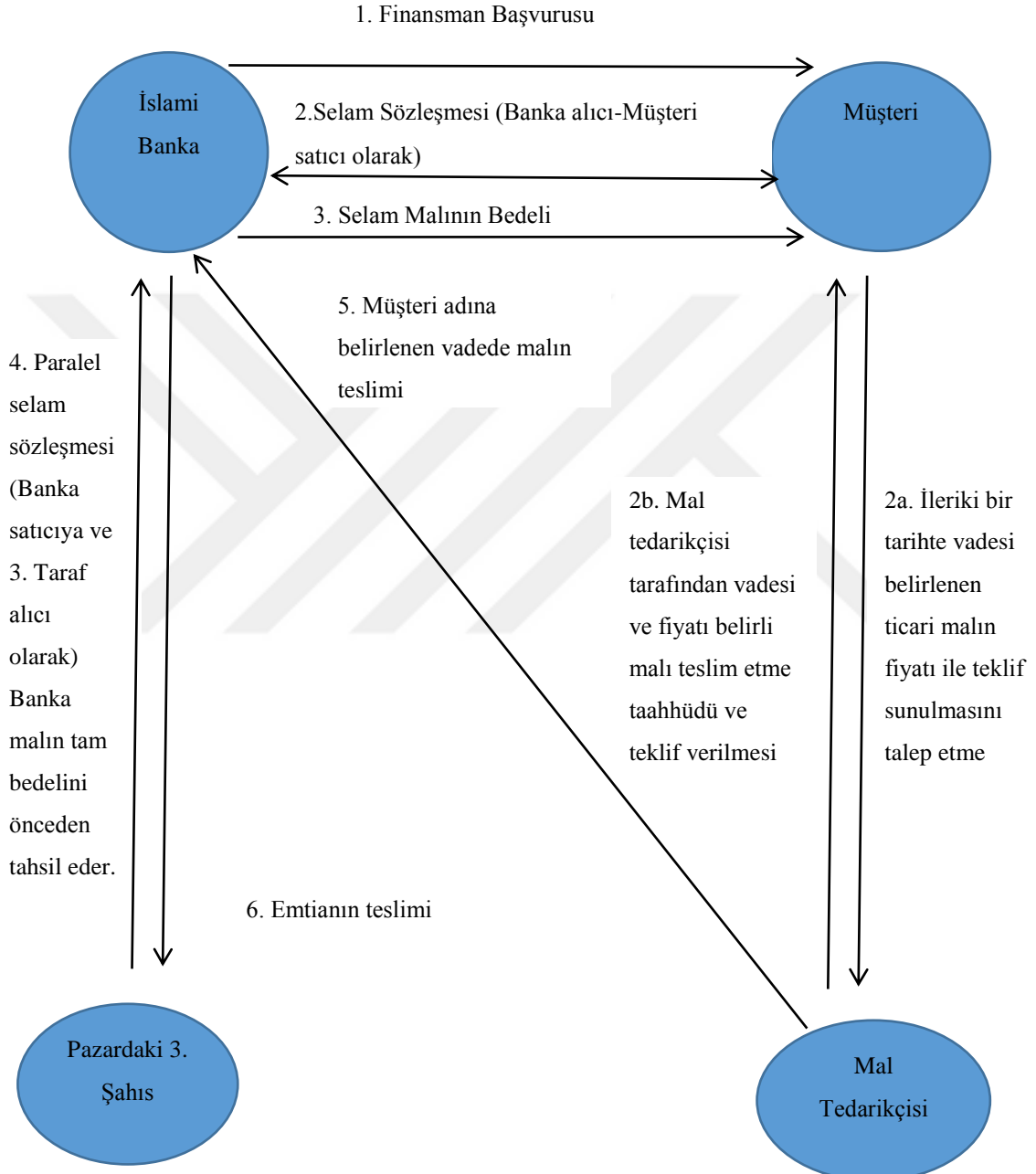
- Alıcı, ürün için ödemeyi satışın gerçekleştiği anda peşin yapmalıdır. Aksi takdirde, kesin olarak yasaklanan, bir borcun borç karşılığı satılması/kapatılması durumu ortaya çıkacaktır.
- Selem sözleşmesi, yalnızca niteliği ve niceliği spesifik şekilde belirlenebilen varlıklara ilişkin yapılabilmektedir.
- Selem sözleşmesi belirlenmiş özel bir ürün veya belli bir arazinin ürünü üzerine yapılamaz.
- Selem sözleşmesinde esas ürünün özellikleri ve kalitesi hakkındaki her şeyin net bir şekilde belirlenmesi gerekmektedir.

⁸⁶ Hediyeullah Karahan, “Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma” İstanbul Ticaret Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2015, s. 42.

⁸⁷ Dikkaya ve Kutval, a.g.e., s. 48.

- Teslimatın günü ve yeri net bir şekilde belirlenmelidir.⁸⁸

Şekil 8: Selem Süreci

Kaynak: <https://www.google.com.tr/tugrakeshhe.blogcu.com/selem-sözleşmesi/19185933>

⁸⁸ Yanpar, a.g.e., s. 99-100.

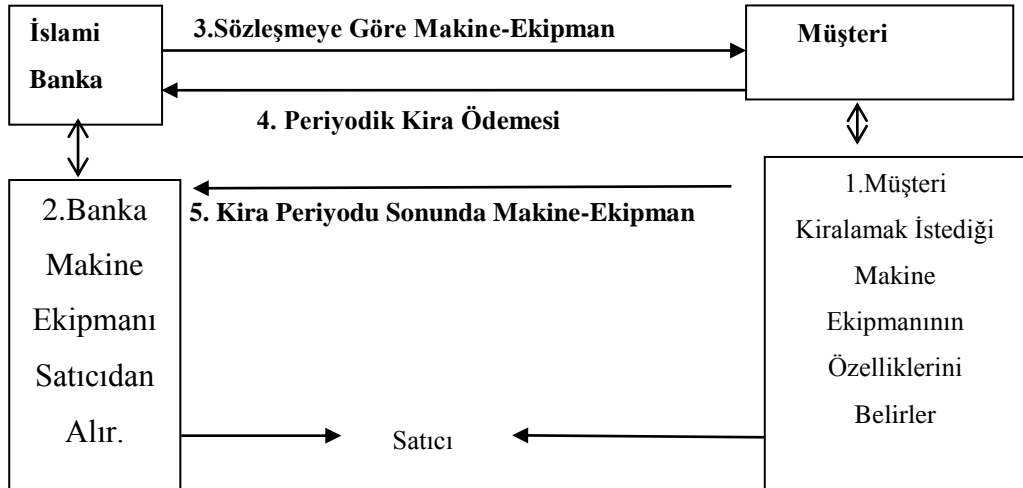
5.1.5. İcara (Kiralama)

İcara (İjarah,İcare) Arapça anlamı ile ‘kiralama karşılığı bir şey verme’ anlamına gelmektedir. Günümüzde oldukça kullanılan bir yöntemdir. Bunun sebebi icaranın sukuk uygulamasında yoğun olarak kullanılıyor olmasıdır. İcaranın iki farklı kullanımı mevcuttur. İcaranın ilk kullanım şekli, bir özel ya da tüzel kişiliğin hizmetinden yararlanmak için ona ücret ödemek (kişiyi hizmet görmesi için kiralamak), bu anlamda kullanım İslami finansın kullanım konusu değildir. İkinci kullanım şekli ise bir varlığın kullanım /yararlanma haklarının kiralanmasıdır. Bugün dünyada yaygın biçimde kullanılan bir finansman metodu olan kiralama sözleşmeleri temelde iki farklı işlem yapısı üzerinden yürütülmektedir. Bunlardan ilki faaliyet kiralaması olarak adlandırılan (operasyonel leasing/operating lease), ikincisi ise finansal leasing kiralama (financial leasing). Faaliyet kiralamasında sözleşmenin süresinin bitiminde kiracıya mal genellikle devredilmez ve mevcut malı finansal kiralama şirketi geri alır. Bu işlem seçeneğe bağlı olup, sözleşme süresi sonunda sözleşmeyi uzatma ve malı satın alma hakkı mevcuttur. Ülkemizde yaygın olarak bilinen finansal kiralama veya leasing ise kiralama dönemi sonunda kiracının ilgili varlığı mal varlığına geçirdiği (mülkiyete) kiralama yapısıdır. İcara ise yukarıda açıklanan işlemler ile aynı temeller üzerinden işlemektedir. İslam hukuku açısından icaranın geçerli olabilmesi için bir dizi kurala uygun bir yapıya sahip olması gerekmektedir. Bu kurallar;

- İcaraya konu varlık, kullanımı ile fayda yaratan bir özelliğe sahip olmalıdır. Fayda yaratmayan varlık icaraya konu olmaz.
- İcaraya konu varlığın sahipliği kiraya veren tarafta kalır.
- Kullanınca tükenen varlıklar icaraya konu olmaz.
- Sahiplikten doğan bütün yükümlülükler kiraya veren tarafa aittir. Ancak kullanıma bağlı yükümlülükler kiracıya aittir.

- Kiralama dönemi ve süresi açık bir şekilde belirtilmelidir.
- Kiralanan varlığın ne amaçla ne şekilde kullanılacağı açık şekilde belirtilmelidir. Kiracı varlığı sözleşmede yer alan bu amaçlar dışında kullanamaz.
- Kiracı kötü kullanımdan doğan zararlardan sorumludur.
- Kiralama dönemi boyunca kiracının kontrolünde olmayan olaylardan doğan zararlar kiraya veren tarafından karşılanır.
- Kira bedeli açıkça belirtilmelidir. Ancak uzun dönemli kiralalarda farklı dönemlere ilişkin farklı kira bedelleri belirlenebilir.
- Kiraya veren icara akdi sona ermeden tek taraflı olarak kira bedelini artıramaz.⁸⁹

Şekil 9: İcare Modelinin İşleyişi

Kaynak: Suna Akten Küçük, *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Doktora Tezi, Konya-2013, s.61*

⁸⁹ Yanpar, a.g.e., s. 98.

5.1.6. İstisna Satışı (İşgörme Akdi)

Faizsiz finansman yöntemlerinden biri de istisna akdidir. İstisna akdi peşin ya da vadeli bir bedel karşılığında bir malın yapılması üretilmesi ya da temin edilip teslim edilmesi işidir. Mal henüz ortada yok iken satış yapılmasını sağlayan akittir. Konut projelerinde maketten satış işlemini buna bir örnek olarak gösterebiliriz. Böylece bir taraf finansman sağlamakta diğer tarafta gelecekte teslim alacağı bir mal için anlaşma yapmış olmaktadır.⁹⁰

5.2. Katılım Bankacılığında Katılım Finansmanı ve Fiyatlama

İslami' Murk Up' finansman, vadeli satış ve karın birleşmesinden oluşmaktadır. Banka piyasadan peşin almakta, kendi karını ekleyerek bunu müşterisine satmaktadır. Bunun karşılığında müşteri ise taksitlerini ödemektedir. Konvansiyonel bankalarla faizsiz bankaların murk up fiyatlama noktasında çok az bir farkı olduğu hususunda genel bir algılama bulunmaktadır. Murk up işlemlerle faizsiz bankacılık yapmak, bir çok alim tarafından prensiplere tam uygunluk noktasında sorun teşkil ederken mevcut konvansiyonel sistem de en yakın duran bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır.⁹¹

Kredi Fiyatlandırması ise şu şekilde yapılır;

- Küçük bir banka ise lider bankanın fiyatlaması izlenir
- Kaynağın Maliyeti Hesaplanır + üzerine bir kar eklenir
(Cost Plus Sistemi) + idari masraflar
+ Tahsil edilememe riski } Fiyat Oluşur.
- Pazar payının genişletilmesi: Kısa dönemde kardan feragat ederek ucuz kredi kullanırılması

⁹⁰ Aktepe, 2012, a.g.e., s. 61.

⁹¹ TKBB, "Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı", İstanbul-2012, s. 101.

- Az sayıda büyük müşterilerle çalışmak
- Değişik müşterilerle çalışma, her müşteriye ödeyebileceği fiyatı uygulamak

Basit bir ifadeyle, bankalar mevduat toplayıp bunları kredi olarak satmak suretiyle kar elde ederler. Mevduata verdikleri faizler için gider, krediden aldıkları faiz için ise gelir elde ederler. Faiz geliri ile faiz gideri arasındaki farka (spread) kar marjı denir. Bu spread'ın pozitif olması gerekir.⁹²

Katılım bankacılığı Finansman desteği sağlanırken bu destekten elde edilecek kar oranının belirlenmesinde ticarete fiyatlama yapılması nasıl oluyor ise ve hangi kriterler dikkate alınıyor ise aynı şekilde fiyatlama yapılmaktadır bu finansman desteği sağlanırken aşağıda belirtilen kriterler dikkate alınarak kar marjı belirlenir

- Piyasada normal ticari hayatta arz ve talebe göre oluşan kâr haddi ve peşin ve vadeli alım satım fiyatı
- Katılım Bankasının mal alım veya yatırım gücü ölçüğü
- İş yapılan müşterinin (kurumun, şirketin) özellikleri yani risk profili (ölçüğü, sağlamlık derecesi, yapılan işin büyüklüğü, müşterinin devamlılığı ve bankaya sağladığı diğer faydalar)
- Enflasyon oranı
- Alternatif olan finansman kaynaklarındaki kar hadleri
- Tasarruflarını Katılım Bankasında değerlendirmek isteyenlerin beklentileri.⁹³

Kredi fiyatlandırmasında dikkat edilmesi gereken unsurlar ise;

- Verilen kredi için alınan teminatların likiditesinin artırılması

⁹² Batu Tunay ve Adnan Yiğit, Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi, Beta Yayınları, Yayın No: 783, Ağustos 1998, İstanbul, s. 26, 68, 69.

⁹³ TKKB. "Sıkça Sorulan Sorular", <http://www.tkbb.org.tr/sss#1240>, Mart 2016.

- Kar marjına ilaveten ya da kar marjı belirlenirken tahsil edilememe vs gibi hangi riskler var ise bu risk oranına karşılık gelen tutarın artırılarak riskin azaltılması
- Verilen kredinin veriliş amacı dışındaki diğer alanlarda kullanılmaması
- Kredi riskinin, kredi sigortası, diğer sigortalarla azaltılması
- Kredilendirilen firma ile ilgili başta yönetimi olmak üzere faaliyetlerinin izlenmesi
- Kredinin risk derecesinin belirlenmesi
- Kredi işlemlerini yürüten personelin özel niteliklere sahip olması ve personel kaynaklı hataların minimize edilmesi.⁹⁴

Yeni Neo Klasik Sentez olarak adlandırılan teoride düşük enflasyon oranının ve aynı zamanda volatilitesi düşük enflasyon oranının istikrarlı büyüme ile arasında pozitif bir ilişki olduğu söylenmektedir. Bu durumun ancak enflasyon hedeflemesi politikası ile sağlanacağını savunan bu yaklaşımda iki çeşit markup sözkonusudur. Birincisi marjinal markup diğeri ortalama markup. Marjinal Markup; firmaların bir kısmı tarafından zamanın herhangi bir anında yeni bir markup düzeyi belirlemesi yani fiyatlarını ayarlaması demektir ve şu şekilde formüllendirilir;

$$\mu_t^* = \frac{P_t^*}{\Psi_t}$$

Burada P_t^* , fiyat ayarlaması yapan firmaların fiyat seviyesi ve marjinal maliyeti de içeren gelecekteki ekonomik şartlar hakkındaki beklentilerine dayanır. Ψ , simgesi ise marjinal maliyeti göstermektedir. Ortalama markup ise fiyatın marjinal maliyete bölünmesiyle hesaplanır ve formül olarak şöyledir;

$$\mu_t = \frac{P_t}{\Psi_t}$$

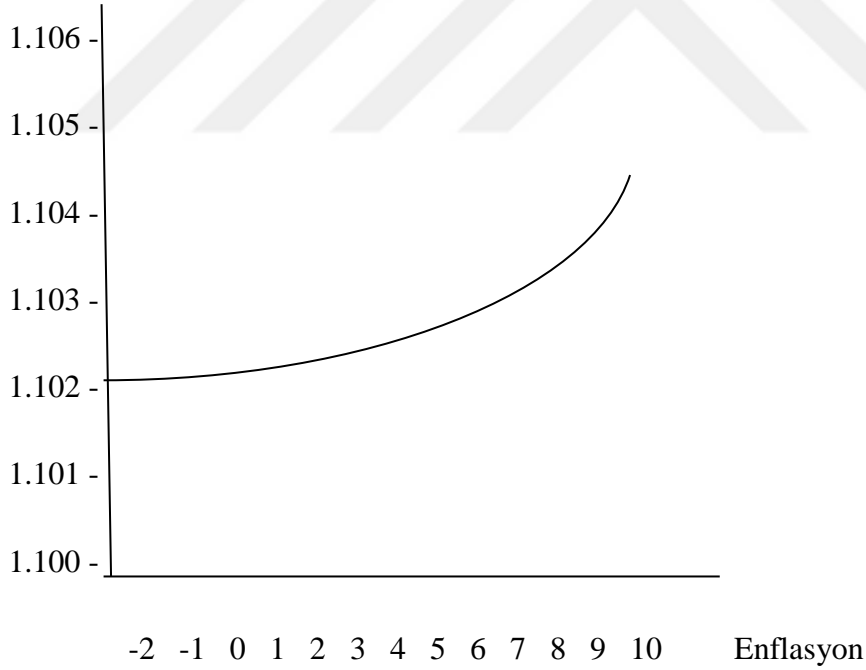
⁹⁴ Tunay ve Yiğit, a.g.e., s. 88-89.

Reel marjinal maliyet (ϑ) simgesi ile ifade edilen reel marjinal maliyet ise ortalama markupun tersidir ve formül olarak şu şekilde gösterilir;

$$\vartheta = \frac{\Psi_t}{P_t}$$

YNS'ye göre düşük enflasyon ve düşük deflasyon oranlarında para politikası uygulayıcılarının fiyatlama üzerindeki etkisi oldukça azdır. Fiyatlama üzerine daha çok sektörün rekabet yapısı etki etmektedir. Şekil 4 'te de görüleceği üzere düşük enflasyon oranında ortalama markup 1,10 iken %10 enflasyon düzeyinde 1,104'tür. Yani enflasyon oranı sıfır iken $\mu:1,10$ %10 iken $\mu: 1,104$ 'tür kısaca markup sektörün rekabet monopol yapısından daha çok etkilenmektedir.

Şekil 10. Ortalama Markup

Kaynak: TBB. "Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve TCMB'si", Bankacılar Dergisi, Mart 2009, S. 68, s. 4-6.

Piyasada monopol gücünün azaltılması noktasında TCMB'nin raporlarında da sıkça belirtmiş olduğu mikro finansal reformlar monopol gücünün azaltılması ve haksız

rekabet ortamının önlenmesi açısından oldukça önemlidir. Ayrıca ekonomide devletin ağırlığının azalması da monopol gücü azaltacak bir etkidir.⁹⁵

Marjinal maliyet fiyatlandırma modeline göre (MCP) Bankaların fiyatlama yaparken markup fiyatlama kuralını özümstedikleri varsayılır. Bu modele göre ticari bankalar ile Merkez Bankası arasında gerçekleşen açık piyasa işlemleri ile oluşan para piyasası oranı RM likitidenin marjinal maliyetidir ve ticari bankalar için önemlidir. Para piyasası oranı RM'nin kredi ve mevduat faizleri hususunda karar verilirken bankaların marjinal maliyetlerini belirlediği varsayılır. (Kredi oranı RL Mevduat Oranı RD)

$$RL = \alpha RM + m_1$$

m_1 ve m_2 sabit maliyet mark-up'ı ifade eder

$$RD = \beta RM + m_2$$

α ve β yoğunlaşma derecelerini ifade eder

Burada anlatılmak istenen önemli nokta ise Para piyasası oranı RM'deki değişim diğer oranların yani kredi oranı ve mevduat oranının değişmesine neden olmaktadır.⁹⁶

Esas olarak finansal piyasalar yapısında güvensizlik unsurunu içermektedir. Söz konusu güvensizlik esasında ise bankalardan fon talep edenler ile arz edenler arasındaki sistemik olmayan bilgi dağılımı mevcuttur. Bahsi geçen simetrik olmayan bilgi ise ekonomik işlemlerle alakalı tarafların bilgisi mevcutken, öteki tarafların söz konusu bilgiye sahipliği hakkındaki durumları ifade etmektedir. Bahsi geçen taraflar ile ilgili bilgi seviyesindeki farklılıklar ile piyasanın etkililiğinden farklılaşmasına neden olmaktadır. Bilginin net ve tüm taraflara aynı dağılması halinde kaynakların

⁹⁵ TBB, "Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve TCMB'sı", *Bankacılar Dergisi*, Mart -2009 S. 68, s. 4-6.

⁹⁶ Aziz Kutlar ve Murat Sarıkaya, "Asimetrik Enformasyon ve Marjinal Maliyet Fiyatlama Modeli Çerçevesinde Türkiye'de Kredi Tayinilmesi ve Faiz Oranlarının Tahmini", *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, C. 4, S. 1, 2003, s. 5.

verimli sahalara iletilmesini temin eden finans piyasaları, simetrik olmayan bilgi sebebi ile farklı olumsuzlukların hem kaynağı hem de neticesi olabilmektedir.

Türkiye’de bankacılık anlamında en belirgin kırılma noktası yeniden yapılandırma programı ile olmuştur. TMSF bünyesindeki bankaların sorunlarının çözümlenmesi ve yaşanan krizlerden dolayı finansal olarak etkilenmiş bankaların finansal yapılarının toparlanarak bankaların daha sağlıklı hale getirmek adına düzenlemeler yapılmıştır. Yapılandırma döneminden önce bankaların mikro bozuklukları sektörün kırılğan yapısı krizlere sebebiyet vermiştir. Sektörün krizlere maruz kalmasındaki temel etkenlerden biri de tasarruf mevduatına uygulanan sınırsız mevduat güvencesidir. Sınırsız mevduat güvencesi, bankaların varlık portföylerinin niteliğini önemsiz hale getirmekte kredi kullanıcılarının ve bankaların yüksek risk alarak yüksek getiri elde etmeye çalışmaları riskin yönetilmesi ve riskin dağıtılması gibi en önemli konunun dikkate alınmamasına neden olmaktadır. Bunun önüne geçmek için ise mevduat sigortası sisteminin daha iyi şekillendirilmesi gerekmektedir. Eğer düzenleme yapılmaz ise bankalar ve mevduat sahiplerinin riske olan dikkat ve duyarlılıklarında azalma olacaktır. (Robert M. Haberton), ‘Rekabet ne denli yoğunsa maliyetleri bilmek o denli önemlidir. Rekabet arttıkça maliyetlerde doğruluk daha elzemdir’ demektedir.⁹⁷ Türk bankacılık sektörü de yapılandırma sonrasında hızlı bir konsolidasyon sürecine girmiştir. Sektörde birleşmeler ve sıkıntılı bankaların TMSF tarafından devralınması yöntemi ile konsolidasyon süreci yaşanmış, aynı zamanda bu süreç bankaların öz kaynaklarını artırarak, sermaye yeterliliklerinin güçlenmesi sağlanmıştır. 2000 yılında faaliyet gösteren 79 banka mevcutken Mart 2011 itibari ile faaliyet gösteren banka sayısı 44 olmuştur. Yeniden yapılandırma sonucunda yaşanan banka devralma, satın alma ya da birleşme neticesinde yaşanan durum sonrasında banka sayılarında azalma meydana gelmiş ancak sektördeki bankalar arasında aktif büyüklüğüne en fazla sahip banka sayısı yani ilk beş bankanın sektör aktif payı 2010 %60.1 ilk on bankanın aktif payı %83.2’dir. Bunun anlamı şudur; sektörde banka sayısının az olması ve rekabetin az olması sektörel yoğunluğun az olması anlamını taşır ki buda sektörün oligopolistik piyasa yapısına doğru yaklaştığını göstermektedir. Türkiye’de bankacılık sektöründe yeniden yapılandırma sonrası birleşmelerin yaşanması banka sayılarının azalmaları sonucunu

⁹⁷ Tunay ve Yiğit, a.g.e., s. 68.

doğurmasından dolayı sektörel yoğunlaşma azalarak rekabet artmıştır. Aynı zamanda birleşme ve devralma sonucunda babkaların sermayeleri de doğal olarak artmış yani güçlenmiştir. Bu sayede bankaların sermaye yeterlilik oranlarında otomatik olarak güçlenmesine/artmasına sebep olmuştur.⁹⁸

Bankacılık sektöründe rekabet beraberinde kırılabilirliği getirebilir yani rekabet ile kırılabilirlik arasında birbirini etkileyen bir ilişki söz konusudur. Eğer sektörde kırılabilirlikler var ise bu kırılabilirlikler önce bankaları daha sonra ise bankalardan beslenen reel kesimi etkileyecektir. Sektörde yoğunlaşma derecesinin artmasına bağlı olarak oluşan rekabet ortamı beraberinde yüksek faiz, ahlaki tehlike ve ters seçim denilen problemleri beraberinde getirebilir. Çünkü rekabet artınca kar elde etmek için risk iştahı, risk alma isteği artacaktır. Akademik olarak bankacılık sektörünün rekabet yapısının analiz edilmesi konusu önem kazanmıştır. Bu konuda birçok araştırma yapılmış ve rekabet analizi ile ilgili bir çok yöntem geliştirilmiştir (Lerner Endeksi, Panzar Rosse Testi, Breshanan Testi, Varsayımlı Değişken Parametre). Bunlardan birisi olan Lerner Endeksine göre piyasa yapısı nispi marjlar yoluyla yani (Fiyat – Marjinal Maliyet) / Fiyat yoluyla açıklanabilir. Aynı zamanda nispi marj sosyal refah kaybının da bir göstergesidir.

Lerner Endeksi = (Fiyat – Marjinal Maliyet) / Fiyat'dır. Yani;

$$\frac{P - MC}{P}$$

Olarak formülle gösterilen indeksin sifıra eşit olması, bankalar arasında tam rekabetin olduğuna karşılık gelmektedir. Lerner Endeksinin 1'e yaklaşması durumunda sektörel güç yükselmektedir.⁹⁹ Piyasanın ne kadar güçlü olduğu ise görecelidir. Bankalara veya bankaların sattığı ürünlerin tutarlarını, ölçeklerini ve

⁹⁸ Köksel ve Yöntem, a.g.e., s. 103-114.

⁹⁹ Utku Altunöz, "Türk Bankacılığında Rekabet Değerlendirme Yaklaşımları İle Rekabet Dinamiklerinin Ampirik Analizi", Sinop University, International Conference On Eurasian Economies, 2013, s. 812.

kalitesini tespit etme hususunda onay yetkisi vermektedir. Bu sebepten dolayı piyasa gücü, ürünlerin fiyatlarının tam rekabetçi seviyeden fazla belirleyebilme kabiliyetidir biçiminde tanımlamak mümkündür. Bu bağlamda yukarıda gösterilen endeks piyasa gücünün belirlenmesi işlevini göstermektedir.¹⁰⁰

¹⁰⁰ Altınöz, a.g.e., s. 818.

SONUÇ

Bankacılıkta değişen bilgi, hesaplı işlemlerle ilgili bilgiye sahip olan taraflarla, bu bilgi donanımına sahip olmayan diğer taraflar arasındaki durum tanımlanmaktadır. Taraflar arasındaki bilgi düzeyinde farklılıklar ise piyasanın etkinlikten uzaklaşmasına sebep olmaktadır. Sahip olunan bu bilginin her iki tarafa eşit dağılımı durumunda mevcut kaynakların verimli sahalara yönlendirilmesinden sorumlu finans piyasaları, dağınık bilgi sebebiyle çeşitli olumsuzluklar hem kaynağın hem de sonucu olabilmektedir. Ahlaki tehlike ve ters seçim bu olumsuzlukların başında gelmektedir. Finansal işlem gerçekleşmeden önce ters seçim, gerçekleştikten sonra ise ahlaki seçim gelmektedir. Ters seçim problemi, kredi kurumlarının, finansal işlem gerçekleşmeden önce kredibilitesi yüksek müşterileri seçmesi adına önemlidir.

Ekonomide sisteme aktarılan fonların riskli alanlara aktarılması sonucunda kullanılan fonların fon kullandıranlara geri dönmeme olasılığı yani temerrüde düşme olasılığı ahlaki tehlike dediğimiz durumu anlatmaktadır. Son yaşanan ekonomik krizde de bu durum yaşanmış fon kullandırma işlemi yapılırken risk profilleri dikkate alınmamış ve geri ödemeler yapılamadığından batık kredi sonucu kurumların finansal sistemleri bozulmuş bu durum domino etkisi yaratarak diğer kurumları da etkilemiş ve küresel krize dönüşmüştür. Bu durum sonucunda finansal istikrara olan önem artmış ve artan bu öneme istinaden Merkez Bankaları da Para politikalarında dönemin durum ve şartlarına göre şekillendirerek yeni politikalar geliştirmiştir. Ekonomik büyüme ve gelişmelerin hızlı yaşandığı dönemlerde genellikle mevduat faizi ve kredi faizi arasındaki marj daralmaktadır başka bir anlatımla rekabetin daha doğrusu kar elde etme iştahının artmasına bağlı olarak mevduat ve kredi faizleri arasındaki sürtünme artmaktadır buda kredilerde hızlı artışa gidilmesine neden olmaktadır. Bu dönemlerde mevduat ve kredi faizi arasındaki daralmanın azaltılması yoluna gidilerek kredi genişlemesinin önüne geçilmesi suretiyle finansal istikrara katkı sağlanmalı ve bankacılık sektöründe bu sayede karlılığı artacaktır

Ülkemizde bankacılık sektörüne dair gerçekleştirilen yapılandırma faaliyetlerinin akabinde süratli bir şekilde konsolidasyon evresinin içerisine dahil olmuştur. Sektörde birleşmeler ve sıkıntılı bankaların Tasarruf Mevduatı ve Sigorta Fonunca devir alınmış tekniği ile konsolidasyon evresi gerçekleşmiş, bununla birlikte bu evre bankaların özsermayelerini yükselterek, sermaye yeterliliklerinin daha iyi noktalara gelmesi temin edilmiştir. 2000 senesinde faaliyette bulunan banka sayısı 79 iken 2011 yılının Mart ayına gelindiğinde bu sayı 44'e düşmüştür. Yeniden yapılandırma sonucunda yaşanan banka devralma, satın alma ya da birleşme neticesinde yaşanan durum sonrasında banka sayılarında azalma meydana gelmiş ancak sektördeki bankalar arasında aktif büyüklüğüne en fazla sahip banka sayısı yani ilk beş bankanın sektör aktif payı 2010 %60.1 ilk on bankanın aktif payı %83.2'dir. Bunun anlamı şudur; sektörde banka sayısının az olması ve rekabetin az olması sektörel yoğunluğun az olması anlamını taşır ki buda sektörün oligopolistik piyasa yapısına doğru yaklaştığını göstermektedir. Finansal sistem reel kesimin ihtiyaç duyduğu gerekli kaynağı sağlamanın yanı sıra, bu kaynakların etkin bir şekilde ve uygun zamanda yatırımlara aktarılmasını da sağlamaktır. Mali sistem, yükümlülüğüne girdiği işlevler açısından reel kesimi bizzat etkisi altına almaktadır. Mali sistemde meydana gelen gelişmeler ve bankacılık sektörünün faaliyetlerini etkili biçimde gerçekleştirmesi iktisadi yapının tamamı bakımından önemlidir.

Söz konusu misyonu büyük ölçüde bankalar gerçekleştirmektedir. Bankaların etkili biçimde faaliyet göstermelerinin ve bankacılıktan beklenen mali aracılık işlevlerini en optimum biçimde gerçekleştirmeleri, faaliyet içerisinde yer aldıkları piyasanın yapısıyla direkt ilintilidir. Bu nedenden dolayı sektörel rekabetin varlığı, bankalardan beklenen işlevlerin etkili bir biçimde gerçekleştirilmesi bakımından önemlidir. Bununla birlikte bankacılığın öteki sektörlerden değişik olan dinamikleri ve bu farklı dinamiklerden ötürü rekabet bakımından değerlendirilirken başka sektörlerle denk görülmeyeceği öngörülmektedir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde bankacılık sektöründe rekabete dair iki değişik fikir meydana gelmektedir. İlk görüş sektörde rekabet ile bankaların kırılabilirliği arasında doğrusal bir bağıntının mevcudiyetidir. Bankacılıkta rekabetin getirisi olan kırılabilirlik neticesinde ilk olarak sektördeki bankaların ardından da bütün reel kesimi etkisi altına alabileceği düşüncesi hakimdir. Ekonomide mikro bozukluklar makro kırılabilirliklere yol açmaktadır. Bu bağlamda

bankalarda mikro bozuklukları ortadan kaldıracak yeniden yapılandırma programı ve basel kriterleri bu açıdan büyük önem arz etmektedir. Bankacılık sektörü için yapılan mikro reformların aslında ekonominin bütün kesimleri tarafından her kesimin işleyişine göre yapılması gerekmektedir ancak bu kısa vadede pek mümkün gözükmemektedir.

Türkiye’de son yıllarda enflasyon oranında belirli bir düşüş yaşanması sonucunda ekonomide belirsizlik ortamı eskisine nazaran azaldığı için ve geçmişte yaşanan ekonomik krizlerden ders çıkarılması ile gerek devletin bankalar üzerindeki denetiminin artırılması yeni para politikası araçları ve getirilen yeni kamusal yükler bankaların davranışları üzerinde etki yaratmıştır aynı zaman da uluslararası bankacılık kriterleri yani basel kriterleri ile bankaların risk yönetimlerinde ilerleme katedilmiş yani bankaların fiyatlama yaparken risk ayarlı fiyatlama yapmalarına vesile olmuştur ancak denetim ve ekonomide yaşanan krizlerin tekrar edilmemesi adına bankalar üzerindeki kamusal yükler artırılmıştır bu kamusal yükler bankaların maliyetlerini artırdığı için fiyatlama davranışlarını etkilemektedir bu yüklerin azaltılması devletin gelirleri üzerinde etki yapsa da ekonomik açıdan ekonomiye aktarılacak fon miktarının artmasına vesile olacağından ekonomik aktiviteler hız kazanacak bu aktivitelerden sağlanan vergilerle devletin vergi gelirlerinde de artış olacaktır ancak burada önemli olan bu fonların ters seçim sonucunda ekonomide verimsiz ve ekonomik aktiviteleri artıracak alanlara plase edilmemesi durumunda ekonomide bir canlanma olmayacaktır önemli olan bunun kontrolünün sağlanmasıdır.

Bankaların en temel görevi olan aracılık fonksiyonunun etkin bir şekilde yapıldığının en belirgin belirtisi, mevduat faiziyle kredi faizleri arasındaki farktır bu faiz farkını kısaca toplanan kaynaklar ile kullanılan kaynakların fiyatları arasındaki sürtünme daha kaba tabirle mevduat faizi ile kredi faizi arasındaki sürtünme olarak ifade edebiliriz. Bu sürtünme neticesinde bankalar risk alarak kar elde etmek istediklerinden bankaların ters seçim yaparak yani bankaların ekonomide daha verimsiz alanlara kaymalarına neden olabilir ki bu da ekonomideki kıt kaynakların

daha riskli ve verimsiz alanlara kaymasıyla ekonomide riskin artması ve ekonomik aktivitelere yük getirmesi sonucunu doğurabilir.

Geleneksel bankaların geniş Pazar payları ile piyasa getiri oranı her zaman piyasa faiz oranının bir temsilcisidir. Bu dengesizlik genel olarak yatırım hesabı sahiplerinden ve kar paylaşımı mevduat hesabı sahiplerinden yüksek getiri beklentileri oluşturabilir. Örneğin bir banka yatırımlardan %5 oranında getiri oranı bekler ve tahmin ettikleri piyasa getiri oranı %6 ise kar paylaşımli mevduat sahipleri de getiri oranı olarak %6 bekleyebilir. Beklenen getiri oranı ile tahmin edilen piyasa oranı arasındaki fark arttıkça getiri oranı riski yaşanma ihtimali de o kadar artar. İslami bankalar eğer faiz oranlarının arttığı dönemlerde mevduat sahipleri için getiri oranını yükseltmezlerse likidite problemi yaşayacaklardır. Bu bağlamda İslami bankalar sektörde rekabet yapısının oligopol hatta monopole yakın bir yapıda olması sebebiyle mevcut konvansiyonel bankaların kredi fiyatlamasındaki kar marjları ile çok yakın hatta aynı oranlarda fiyatlama yaptıkları bir gerçektir. Eğer aynı oranda fiyatlama yapılmaz ise İslami bankalar likitide problemi ile karşılaşacaktır. Ancak İslami bankaların konvansiyonel bankaların uyguladığı kar marjlarına yakın hatta birebir aynı kar marjlarını uygulaması fihhi açıdan değerlendirilmelidir ancak bu konu ilahiyatın alanına girmektedir. Yani İslami bankalar konvansiyonel sistemden ayrı bir sektör olarak değerlendirilmeli midir? Fiyatlamaları ayrı mı olmalı kar marjları konvansiyonel sisteme göre fazla mı olmalı düşük mü olmalıdır? Müşterilerin buna tepkisi nasıl olur? Gibi soruların cevabı fihhi hükümlerle İslam âlimleri tarafından netleştirilmelidir. İnanç ve iman gereği konvansiyonel bankacılık sisteminden ayrı bir fiyatlama müşteriler tarafından kabul edilebilir mi?. Mevcut sistemden yüksek fiyatların olmasını iman ve inanç gereği müşteriler kabul edebilir mi? Bunların hepsi ayrı bir tartışma ve tez konusudur. Ancak bu konu finans ile ilgili değil fikh, sosyoloji, psikoloji ve ilahiyat gibi dalların alanına girmektedir.

KAYNAKÇA

AKTEPE, İshak Emin. İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman ve Bankacılık. İstanbul. 2012

AKTEPE, İshak Emin. Sorularla Katılım Bankacılığı. TKBB, Yayın No: 4. İstanbul 2015.

ALTINÖZ, Utku. “Türk Bankacılığında Rekabet Değerlendirme Yaklaşımları İle Rekabet Dinamiklerinin Ampirik Analizi”. Sinop University. International Conference On Eurasian Economies. 2013

Başkent Üniversitesi. <http://www.baskent.edu.tr/~gurayk/finpazpazartesi17.doc>, Mart 2016.

BAYINDIR, Servet. İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık. Rağbet Yayınları. İstanbul. 2005.

BAYOĞLU, Ahmet ve BAYBAR, Şaziye. Bankacılıkta Kaynak Maliyeti. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları. No. 8. Aralık 1997.

BDDK, “26333 Sayılı Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik”. 2006.

BDDK. “Türk Bankacılık Sektöründe Aracılık Maliyetleri”. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu ARD Çalışma Raporları. 2005. www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/13092005-9.pdf, Mart 2016.

BDDK. “Bankacılık Kanununa İlişkin Düzenlemeler”. 2011. https://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1706mevduat_katilim_fonu_ek_28_05_2011.pdf, Mart 2016.

BİNGÖL, Mehmet. Bankalarda Vergi Uygulaması. Hesap Uzmanları Derneği. Ocak 2010.

BÖCÜOĞLU, Mehmet. Emin. “Rezerv. Opsiyon. Mekanizmasının. Banka Davranışlarına Etkisi”. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. TCMB Piyasalar Genel Müdürlüğü. Ankara. Haziran 2015.

DELİKANLI, İhsan Uğur. Bankacılıkta Kredi Türevlerinin Hissedar Değerine Katkısı, Etkin Bir Şekilde Kullanımına İmkan Sağlayacak Risk Yönetimi Yapılanması Ve Finansal Raporlaması, TBB. Ekim 2010.

DİKKAYA, Mehmet ve KUTVAL, Yunus. Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği. Savaş Yayınevi. Ankara 2014.

ECE, Nalân. “Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti Ve Kredi Fiyatlandırılmasına Etkileri”. Doktora Tezi. İstanbul 2007. s. 54.

EĞİLMEZ, Mahfi. “Koridordaki Yılan”. www.mahfiegilmez.com, Mart 2016.

EROĞLU, Zeynep Ada. Türk Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti. BDDK MPSPD Çalışma Raporları: 2001/5.

GAZEL, Sümeyra. Davranışsal Finans Psikolojik Eşik Ve Önyargılar. Detay Yayıncılık. Ankara 2014.

GEÇER, Turgay. “Katılım Bankalarında Kar Oranı Hedeflemesi”, İ.Ü. İşletme Fakültesi İşletme İktisadi Enstitüsü Yönetim Dergisi. C. 24. S. 74. Haziran 2013.

GÜLŞEN, Metin. “Katılım Bankalarının Mali Tablo Analizi Ve Performanslarının Değerlendirilmesi”, Yüksek Lisans Tezi. İstanbul, 2010.

GÜNDOĞDU, Emel. “Bankacılıkta Kaynak Maliyeti ve Ticari Kredi Fiyatlandırma Üzerine Etkileri”. T.C. Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2009.

HABERTÜRK. <http://www.haberturk.com/yazarlar/abdurrahman-yildirim-1018/914313-tlnin-kaybi-neden--25-degil--20dir>, Mart 2016.

HAZAR, Adalet. “Bankacılık Sektöründe Kaynak Maliyeti”. Gazi Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Ankara. 1996.

<http://www.kpmgvergi.com/Blog/Pages/FullBlog.aspx?article=360>(Mayıs 2016)

<https://www.google.com.tr/tugrakeshhe.blogcu.com/selem-sözleşmesi/19185933>

<https://www.google.com.tr/search?q=katılım+bankalarında+fon+kullandırma+yöntemleri&espv=2&biw> (Mayıs 2016)

KANDIRALI, Meltem Yaşar. Bankacılıkta Kaynak Maliyeti Hesaplama Yöntemleri. Ekonomik Araştırmalar Merkezi Yayınları. No: 9. Ocak 1998.

KARAHAN, Hediyeullah. “Faizsiz Finans Teknikleri: Reel Sektöre Yönelik Bir Çalışma”. İstanbul Ticaret Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. İstanbul 2015.

KÖKSEL, Bilge ve YÖNTEM, Tuğçe. “Türk Bankacılık Sektöründe Kredi Tayınması: 2002-2013 Dönemi Üzerine Bir Uygulama”. Erciyes Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi. S. 43, Ocak-Haziran 2014.

KUTLAR, Aziz ve SARIKAYA, Murat. “Asimetrik Enformasyon ve Marjinal Maliyet Fiyatlandırma Modeli Çerçevesinde Türkiye’de Kredi Tayınması ve Faiz Oranlarının Tahmini”. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi. C. 4. S. 1. 2003.

KUVEYTTÜRK. 2010, <http://www.kuveytturk.com.tr/tr/> (30 Ağustos 2010)

KÜÇÜK, Suna Akten. İslami Finansın Türkiye’deki Gelişimi Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri. Doktora Tezi. Konya-2013.s.61

KÜÇÜKSARAÇ, Doruk ve ÖZEL, Özgür. TCMB Ekonomi Notlar. No:2013-15/04 Haziranı. 2013.

SAKARYA, Burchan. “Financial Stability Of Islamic (Participation) Banks İn Turkey”, Banking Regulation And Supervision Agency MPRA Munich Personal RePEc Archive. January 2016.

SELİM, Tarek. “An Islamic Capital Asset Pricing Model”, Humanomics Journal, Volume 24, Number 2, Cairo. Egypt 2008. pp. 122-129.

SEVAL, Belkıs. “Kredi Derecelendirmesi”. Sermaye Piyasası Lisanslama Eğitim Ve Sicil Kuruluşu Lisanslama Sınavları Çalışma Kitapları. Mart 2015.

ŞANLIOĞLU, Mehmet. “Basel Uzlaşısı Çerçevesinde Bankalarda Piyasa Riski Yönetimi Ve Bir Uygulama”. Selçuk Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi. Konya 2005

ŞENSOY, Necdet. Cost of Depositors Funds and Pricing for Interest Free Banks. Türkiye’de Özel Finans Kurumları Teori Ve Uygulama. Albaraka Türk Yayınları Kültür Kitapları. İstanbul 2000.

T.C. Başbakanlık. Mevzuat Bilgi Sistemi. “Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik”

<http://mevzuat.basbakanlik.gov.tr/Metin.Aspx?MevzuatKod=7.5.10769&MevzuatIliski=0&sourceXmlSearch=Sigortaya%20Tabi%20Mevduat>, Mart 2016.

T.C.Merkez.Bankası.“Zorunlu.Karşılıklar.HakkındaTebliğ”,[http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/077c0044-76d0-4388-883a-c55194041bfc/zk-teblig\(2013-15\).pdf?MOD=AJPERES](http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/077c0044-76d0-4388-883a-c55194041bfc/zk-teblig(2013-15).pdf?MOD=AJPERES), Mart 2016.

TANRIVERDİ, Sezai. “BDDK Banka Muameleleri Vergisinin Bankacılık Sektöründe Rekabeti Bozucu Etkileri Ve Bir Model Önerisi”, Ankara 2010.

Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu, “Sigortaya Tabi Mevduat Ve Katılım Fonları İle Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik”.

TBB. “Bankaların Ödemekle Yükümlü Oldukları Vergilere İlişkin Rapor”. www.tbb.org.tr/dosyalar/arastirma_ve_raporlar/andersen.doc, Mart 2016.

TBB. “Enflasyon Hedeflemesi, Büyüme ve TCMB’si”. Bankacılar Dergisi. Mart 2009. S: 68.

TCMB. “Finansal İstikrar Raporu”. Mayıs 2013.

TEVFİK, Arman ve TEVFİK, Gürman. Bankalarda Finansal Yönetime Giriş. TBB. Yayın No: 203. İstanbul. 1997.

TKBB. “Finansal Yenilik ve Açılımları İle Katılım Bankacılığı”. İstanbul 2012.

TKBB. “Katılım Finansmanı Katılım Bankacılığı Ve Girişim Sermayesi”. Yayın No: 13. İstanbul 2012.

TKKB. “Bankacılıkta Maliyet-Hacim-Kar Analizi Kara Geçiş Analizi”. Nisan Haziran 2008. S. 48.

TKKB. “Sıkça Sorulan Sorular”, <http://www.tkbb.org.tr/sss#1240>, Mart 2016.

TUNAY, Batu ve YİĞİT, Adnan. Ticari Bankalarda Optimal Kaynak Yönetimi. Beta Yayınları. Yayın No: 783. Ağustos 1998. İstanbul.

TUNÇ, Hüseyin. Katılım Bankacılığı Felsefesi, Teori Ve Türkiye Uygulaması. Nesil Yayınları. 6. b. İstanbul 2010.

VERGİNET.net. “Bakanlar Kurulu Kararları ile Belirlenen Yürürlükteki BSMV Oranları”, <http://www.verginet.net/FrameChild.aspx?ID=1309>, Mart 2016.

WOLKER, John R. Bank Costs For Decision Making Costing Procedures For Pricing Bank Services. Bankers Publishing Company. Boston 1970.

YAHAYA, İsmail Oriyomi. Profit Sharing Investment Accounts: Implications for Liquidity Risk Manangement. Hamad Bin Khalifa University. Qatar. May 2013.

YANPAR, Atilla. İslami Finans İlkeler, Araçlar ve Kurumlar. Scala Yayıncılık. İstanbul 2014.

YEŞİLYAPRAK, Mehmet. Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmesi ve Etkin Subjektif Kriterlerin Anket Yöntemi İle Ölçümü. Beta Yayınları. Mayıs 2012, İstanbul.